

ЧИТАЛИЩЕ

ГОДИНА III

Книжка 2.

1872

Ноемврий 30

ЛЪВЪ 5 И БЪЛГАРЫТЪ а)

—0—

Като ся земамы да раскажемъ исторически животътъ и дѣлата на Византійскыйтъ Императоръ Льва V, който е извѣстенъ подъ прѣкорътъ Арменинъ, ный ще изложимъ, (казва писателтъ на тѣзи статіѣ) въ всяко безпристрастіе, на основаніе на спазенытъ за него свѣдѣнія, всичко що е направилъ и извършилъ той и въ миръ и въ войнѣ. Ный ще ся постарамъ, до колкото е възможно, да прѣ-

а) Настоящата статія печатана въ единъ гръцкый журналъ прѣвождамы и обнародвамы ѣ въ Читалище тѣй както си е. И самы ный, колкото малко вѣщи и да смы въ историческытъ изслѣдованія, пакъ съзирамы нѣкои погрѣшки, въ които пада по нѣидѣ писателтъ или по невѣдѣніе или по пристрастіе, въздържамы ся обаче да правимъ възраженія, като възъмъ отъ цѣльтѣ нѣ; а еще повече понеже прѣдоставямы това на онѣзи отъ нашитѣ съотечественници, които сѣ по-спеціалны въ исторіѣтъ, и които сѣ ся занимавали и ся занимавать исклучително съ неѣ. Нашето тука дѣло е да дадемъ на читателитѣ си едно пріятно и занимателно чтеніе, съ съдържаніе поучателно; защото отъ прочитаніето на тѣзи статіѣ, и тѣй както е по гръцкы написана, ясно ся виждатъ не само стремленія на

чистимъ разнытъ укору и пятна, съ които мнозина отъ древнитъ и новы историцы, едни отъ пристрастіе и фанатизмъ, а други понеже сж приели неиспытано сжжденіята на древнитъ, сж искали да запятнятъ характерътъ на този мъжъ, който ако и да е живѣлъ въ епохъ не толкозъ сгодижъ, за да прѣдстави лице голѣмо и прѣвѣсходно, то пакъ е доста дѣто съ личното си достоинство и способностъ е достигналъ до най высоки чинове и, като наложи императорскѣтъ коронж, не само въспрѣ буйныйтъ порой на нашествіето на Българитъ, които бѣхъ нахълтали въ земитъ на Византійскѣтъ държавж, но и които, като бѣхъ стигнали съ неудържано стремленіе до самытъ стѣны на столицѣтъ, отблѣснж той и гы распилъ, (?). Ще ся помжчимъ, казвамы, да освѣтимъ лицето на този мъжъ, на който не ся е посвидѣла ни едниж жртвж и който не ся е стжпилъ назадъ прѣдъ никож опасность за славжтъ и спасеніето на народа си (на Арменцытъ ли? —!).

А за да оцѣнимъ по-добрѣ неговжтъ голѣмж услужъ въобще къмъ Елленизмътъ и неговжтъ прѣвѣсходнж способность въ военнытъ работы, ще да възлѣземъ въ епохы по-отколѣшны, въ които сж ся започенжли онѣзи политическы мжчнотіи които сж притиснжли и исчерпали елленизмътъ, мжчнотіи, които особенно искарахъ до върхътъ имъ страшнытъ и едно по друго станжлытъ нашествія на Българитъ. Врѣзъ тѣхъ особенно ный ще ся позабавимъ повечко, защото тѣзи нашествія не само серіозно сж подѣйствовали, но и еще слѣдувать да дѣйствуветъ врѣзъ честытъ на Еллинскыйтъ народъ. (!)

Ный ще раздѣлимъ тѣзи нашж малжж статійкж на четири части, които да обзематъ четиритъ важны епохы; и въ първжтъ ще изложимъ на кратко исторіѣтъ на Бл-

старытъ Византійци, но еще и блнгуваніята на днешнитъ тѣхны о-маломощены потомци; прѣдставя ся еще въ нейж като въ панорамж началото на дългытъ и не прѣкъсваны борбы, що сж имали нашитъ дѣды съ гърцытъ, за прѣобладаніе въ Балканскый полуостровъ. Нй-послѣ съ обнародваніето на тѣзи статійк ный мыслимъ че ще ю-служимъ и съ това дѣто изваждамы на свѣтъ еще нѣкои свѣднія за Българскѣтъ Исторіж не извѣстны може бы до сега на мнозина отъ нашитъ.

гаритъ до Императора Никифора, а въ вторѣтъ злочеститѣ боеве на Никифора и Михаила противу Българитѣ и онова що има за Льва до коронясваніето му, като императоръ Цареградскій, въ третѣтъ неговитѣ военны дѣйствія противу Българитѣ, а въ четвъртъ и послѣднѣ часть за политикѣтъ на този мжъ и жалкитѣ му сетнины.

А.

Когато Византійската държава външно се расклащаше отъ толкозъ опасны врагове, и изгуби постепенно подалечнитѣ си области, а вътрѣшно падаше нравственно поради размѣсваніето си съ разны варварскы племена, и поради напушаніето да се обработва Еллинското писмо, прѣдставятъ ся на срѣдъ Българитѣ, народъ отъ турско или турійско (?) происхождение б), които слѣзѣвшѣ отъ

б) Древнитѣ историци както и послѣднитѣ критици различно говорятъ за происхожденіето на Българитѣ, а за названіето имъ еше по-вече.

Едни казуватъ че тѣ были Татарско происхождение; други че сѣ Финни или Чуды, трети пъкъ нѣкои искатъ гы да сѣ Славены. Ный неможемъ да кажемъ положително нищо за това, като нерѣшенъ еше този въпросъ, само толкозъ ще забълѣжимъ че, при всичкы тъмны и противурѣчущы исторически свидѣтельства за Българитѣ че сѣ отъ Финско или Татарско происхождение ный можемъ да си гы смятрамы като чисты Славены.

Колкото за названіето *Блгари*, *Бълари* и *Бугари* мнѣніята сѣ пакъ еше по-различны. По-вечето или почти всичкы ветхы писатели казватъ, че тѣ ся нарѣкли тѣй отъ рѣкъгъ Волгъ, около коѣто живѣли; но туй повтореніе у всичкыгъ Византійскы писатели, не ни ся вижда толкозъ вѣрно, защото не може да одържи критикъ. Други казватъ че думата Българинъ, не знамъ на кое си нарѣчіе, имала значеніето на днешното *Базиренинъ*, търговецъ, и ужъ тѣй ся наричали Българитѣ, защото тргували съ кожи и други работы по Волгъ. Трети произвождатъ названіето Българи отъ името на Болга или Българера нѣкой си князь що имали. А отъ новитѣ—думѣтъ Българинъ нѣкои ѣъ произвеждатъ отъ *Благъ*, *Благаринъ* т. е. който има всичкы Блага, и това мнѣніе исказва Н. Прѣосв. Иларіонъ Михайловскій. — И. А. Богоровъ даваше мнѣніе че Българинъ може да происхожда отъ *Плугъ*, *Плѣгъ*, *Плжаринъ*, т. е. орачъ, земледѣлецъ. — П. Беронъ произвеждаше името Българинъ отъ *Был-горенъ*. — Раков-

брѣговетѣ на Волгѣ, отъ които и името носятъ, нахълтаха внезапно противу Византійскитѣ имперіи, огънь и жельзо носяще въ рѣкѣ.

Пръвѣ пакъ миѣли Българитѣ Дунавъ на 499 слѣдъ Христа, во врѣмето на Императора Анастасія и като сяскый пѣкъ, не помниѣ сега какъ, произвеждаше и той името Българинъ нѣщо си отъ *Бумурь*.

Гърцитѣ на послѣдне врѣме въ ядѣтъ си противъ Българитѣ обнародвахъ едно производство на името Българинъ, което дава свѣтло понятіе за качеството на гърскитѣ писатели сегашни и отколѣшни, защото за таквъзъ едно производство на туй названіе, казватъ тѣ че была загатвала и Анна Комнина, която е една отъ тѣхнитѣ историци. Но туй произвождане на името Българинъ, което тѣ извадихъ на свѣтъ за охулваніе на Българското име, друго не доказва освѣнь какво е блязало тѣзи хубосницѣ царквинѣ исторіописницѣ, и каквы филолози сѣ были и сѣ гърцитѣ отъ най-долнитѣ му до най-горнитѣ, отъ край и до сега. Туй подмѣтано отъ гърцитѣ производство на името Българинъ прилича до нѣидѣ на онова което италиенцитѣ сѣ спасили за гърцитѣ и казватъ че, названіето *грѣкъ* было тезоименно съ названіето *лѣкъ кесиджѣл*. Таквызъ производства щѣтъ ся намѣри за гърцитѣ и у Българитѣ, но Българскитѣ писатели не сѣ пристигнали до туй грѣцко безстыдство да ги забѣлѣжатъ на писмо.

Отъ гърцитѣ пакъ има нѣкои които искатъ да кажѣтъ че названіето *Вулари* носяло печатѣтъ на Латинското *Vulgar* т. е. простакъ, простолюдинъ, както и названіето *Славени* и *Сърби* носяло ужъ печатѣтъ на *склави* и *сърбули*. Но и това тѣхно филологичесваніе нѣма никаквъ основность и не показва освѣнь тѣхното враждебно къмъ Българитѣ расположение.

Но, когато исказахмы вече тукъ толкози различни мнѣнія за производството на названіето Българинъ, основаны на прѣдположенія и водены по съзвучіето на думитѣ, нека бѣде позволено и намъ да искажемъ едно, двѣ таквызъ прѣдположенія.—Като земемъ за вѣрно не оспоримото происхождение и на Славенитѣ отъ Индіѣ и ся взрѣмъ на тѣхнитѣ въ разны врѣмена и подъ разны имена прѣселенія въ Европѣ, ный можемъ да прѣдположимъ, както вече и сѣществува таквъзъ мнѣніе у нѣкои писатели, което и потвърдяватъ съ разны доказателства, че най-послѣднитѣ *выходци* отъ тамо сѣ Българитѣ, тогазъ ный можемъ да потърсимъ коренѣтъ на туй названіе

промъкнжли до въ Тракийѣ понаправили нѣкои оплѣчканія. Противъ тѣхъ испроводили Иллирическыйтъ воеводѣ Ариста съ 15,000 души войска, но тѣ му ся опрѣли юнашки и като истрепади повече отъ 4,000 души отъ грѣцкѣтъ войска, слѣдъ това завърнжли ся неповрѣдени дѣто си были.

еще и въ названіето *полжари*, което носи и до днесъ единътъ разрядъ отъ жителитѣ на тѣзи благословенѣ странѣ. На това ны навежда, все пакъ тѣй прѣдположеніето, че тѣхны прѣдшественници выходцы отъ тамже сѣ *Расытъ* или *Раджитъ*, което название е носило друго едно славенско племе; а знаемъ такожде черѣката Волга, около кождо сѣ ся заселявали тѣзи выходцы въ прѣселяваніето си, е носила по напрѣдъ името Ра, а послѣ ся е нарѣкла Волга.

Ный можемъ еще да търсимъ названіето *Бълмаринъ* въ Санкритскѣтъ думѣ *Ваиара*, която значи *храбръ*, *юнакъ*, като земамы въ съображеніе названіята *Вагоръ*, *угаръ*, *кугаръ*, *Бугар* които ся срѣщатъ въ славенскытъ нарѣчія и значатъ *юначество*, *удалство*. Народнытъ названия на Маджаритѣ въ старо врѣме у насъ *жнжари* и *ежжари*, а днесъ *Ужари*, у Руситѣ *Ури* Сърбското и македонското *Буари* и грѣцкото *Вулгари* показватъ на нѣкакво сродство въ коренитѣ на тѣзи названия. Любопытно е также тождественното значеніе на прилагателнытъ *благъ* и *уизъ*, *благый*, *уный* и *униый*, *благосайшій*, въ названіята *Българи* и *Унгари*, названия които може да сѣ давани отъ сѣщитѣ Славены на клоневе отъ истото тѣхно потекло, както и на народности отъ чуждо происхождение, въ означеніе на тѣхнытъ свойства: както сѣ нарѣкли и Нѣмцытъ по свойството на тѣхнѣтъ мълчаливость или по неразбираніето на языка имъ въ противуположность на собственото си име *Словени* т. е. говорящи.

Най послѣ ный ще забѣлѣжимъ че отъ каквото происхождение и да сѣ *Българитѣ* и отъ какъвто корень и да произхожда тѣхното название то нѣма нѣкакъва важность днесъ въ никакво отношеніе. Онова което е явно днесъ е че *Българитѣ*, по языкътъ който говорятъ, принадлежатъ на славенскытъ народы, а качеството имъ като народъ не ще ся дири отъ производството на името имъ но отъ стремленіята на характерътъ имъ да ся покажѣтъ каквы искатъ да бѣдѣтъ. Що было ся минѣло, и не остава освѣтъ сега чрѣзъ надпрѣварваніето си въ образованіето да покажѣтъ на свѣтътъ кои заслужватъ прѣдпочтеніе гърцитѣ ли или *Българитѣ*. Хвалбата въ минѣлытъ слава на дѣдытъ е отъ дымъ по праздна. Сега не пыта никой какъвъ е былъ баща ти или дѣдо ти, но какъвъ си ты.

Въ лѣто 502, т. е. подирь три години, минувать пакъ изново Дунавъ (Истръ) и приповтаряють грабежитъ и плѣчканіята си въ Тракыѣ и, каго ся вращають та си отивать пакъ недокачени, появляють ся изново слѣдъ петнадесеть години, но по-дерзскы и по-страшны и достигать чакъ до Македоніѣ, Тессаліѣ и Ипиръ съ да палаять и да колять каквото ся испрѣче напрѣдъ имъ. Тогашнійтъ Цареградскый Императоръ Анастасій далъ за искупуваніе на поробеныхъ отъ тѣхъ 1,000 литры злато, т. е. около петъ миліона гроша, но туй количество не было довольно за да искупи всичкытъ робіе. А за да въспрѣ тѣхныхъ нашествія, както и на другытъ варвары, загради дългѣтъ стѣнѣ, която кѣмъ сѣверныхъ прѣдѣлы на държавѣтъ; ако пѣкои историци и да отдавать туй дѣло на неговѣтъ наслѣдникъ Іустина, който ся погрыжилъ да оздрави държавѣтъ отъ нашествіята на сѣверныхъ варвары в). Както и да е прѣзъ всичкото шесто столѣтіе не ся споменувать нашествія отъ Българитъ, може бы защото Българитъ съединены въ начало съ Аваритъ, народъ еднороденъ и твърдъ силенъ, който завземалъ мѣстата отвѣдъ Дунавъ, были подчинены испослѣ отъ тѣхъ и изгубили първѣтъ си независимость. А като ся опытали да отвѣрлять яремътъ на Аваритъ, были побѣдены, и една часть отъ тѣхъ побѣгнѣли въ Галліѣ, а останѣлитъ подъ Аваритъ оплѣнили Мизіѣ и Малѣ Скытіѣ г). Но отблѣснѣти отъ войскытъ, които Іустиніанъ пратилъ противу тѣхъ, не държили вече, до врѣмето на Ираклія, да прѣскачатъ сѣверныхъ границы на Византійскѣтъ държавѣ.

в) Анастасіевата наричана стѣна, остаткы отъ коимъто ся вѣждатъ и днесъ, огражда малкото онова пространство на тѣснѣитъ рѣмѣкъ земѣ, която ся заключава между Бѣло (Мраморно) море и Черно, на 12 часа растояніе отъ Цариградъ, отъ коего ся разбира че не ще да сѣ были до тамъ сѣверныхъ прѣдѣлы на държавѣтъ, за туй ный мыслимъ че Іустинъ е градилъ другы стѣны. По върхѣтъ на Балкана (Емусъ) отъ Черно море до въ Сърбіѣ ся виждатъ и днесъ остаткы отъ стары огражденія, които Българытъ наричатъ *Марковы прѣграды*, за тѣхъ не знаемъ кога и отъ кого сѣ правены.

г) Разумѣва ся тука долиѣ Мизія т. е. Българія днешна отъ Цабръ до Варѣ и Мала Скытія днешна Добруджа.

Въ крайтъ на Иракліевото царуваніе владѣтельтъ на Българитѣ Кубратъ д) замогнѣтъ чрѣзъ съюзътъ съ Императора, освободилъ народътъ си отъ несносното иго на Аваритѣ, и ги испѣдилъ отъ държавѣтъ си; нему былъ далъ Ираклій и почтеннѣтъ титлъ Патрицій.

Кубратъ живѣлъ до въцаряваніето на Константина Погоната. Подиръ смъртътъ си той оставилъ петмина сынове на които чрѣзъ завѣщаніе прѣпорѣчилъ да живѣятъ въ сѣгласіе, за да спазятъ така независимостътъ си. Но тѣ ся не възползували отъ този сѣвѣтъ. Защото, щомъ умрѣлъ Кубратъ, сыноветъ му ся расподѣлили и всякой отъ тѣхъ зель подъ управленіето си по единъ часть отъ народа. Българитѣ ако и да ся простирали къмъ Западъ, държѣли еще ветытъ си отвѣдъ Волгѣ земи, които съставятъ единъ область отъ рускѣтъ държавѣ и носятъ еще и днесъ името Булгаръ и въ тѣхъ ималъ резиденціѣтъ си тѣхнийтъ владѣтель е). Първыйтъ отъ братіята, на име Васіанъ или Вацагій ж) останѣлъ въ тѣзъ земи. Вто-

д) Хилфердингъ пише Кувратъ и Ковратъ, но днесъ е вече извѣстно това име по спасеніето у Българитѣ по нѣкъдѣ собствено име Кубра.

е) На мѣстото дѣто е была столицата на приволжскыѣ Българи днесъ е селото наричано *Успенское* въ Спасскыйтъ уѣздъ на казанскѣтъ Губерніѣ на лѣвыйтъ брѣгъ на Волгѣ. Отъ развалины на градътъ Булгаръ има казватъ срутены два три мечета (джаміи), твърдыни съ дворецѣтъ на Българскыѣ ханове, роскошны бани и прѣдмѣстія, остатки отъ мюсюманскѣтъ епохѣ на тѣзъ държавѣ отъ 10-й до 14-й вѣкъ; защото приволжскыѣ Българи были прієли моаметанскѣтъ вѣрѣ въ г. 630.

ж) Нѣкои пишѣтъ Батбай, което незнаемъ отъ дѣ заематъ. Но грѣцкы тука сѣ записани *Васіанъ* и *Вацагій*, на които правилното пропзношеніе напистинѣ е мѣчно да ся удри. Първото е близу иѣкакъ съ името *Бъжанъ*, ако ся рѣководимъ отъ другы подобны испорчени у грѣцкыѣ имена а спазены инакъ, както на пр. Данастръ-Дитѣстръ и дрѣ. Но какво да кажемъ за второто? Вацагій ли е, Вацай ли е или Бачай, какъ е на здраво неможемъ ся произнесе, задоволявамы ся само да забѣлѣжимъ че въ собственыѣ Българскы имена има и днесъ Вачо и Вацо въ мѣжскыѣ, а Ваца и Вата въ женскыѣ, които не ся виждатъ да сѣ отъ Иванъ, както нѣкои мѣслятъ, защото отъ Иванъ има Ванко и Ванка.

рийтъ на име Котрагъ з) минѣлъ Танаисъ (днешний Донъ) и ся остановилъ по брѣговетъ на тѣзи рѣкѣ. Четвъртыйтъ ся съединилъ съ Аваритъ които въ Паноніѣ. Петыйтъ минѣлъ въ Италиѣ и ся съединилъ съ Ломбардытъ въ княжеството на Беневентъ. Третійтъ и по-чутовныйтъ, на име Аспарухъ и) станѣлъ прѣдводитель или главатаръ на новийтъ Българскый народъ, който въ разстояніе на цѣлы три столѣтія былъ страшныйтъ отъ къмъ западъ бычъ за Византійскѣтъ държавѣ.

Аспарухъ като минѣлъ Вористенъ и Данастръ, днешнитъ Днѣпръ и Днѣстръ, заселилъ ся при устіята на Дунавъ, въ единъ жгълъ обиколень отъ дълбоки блата и круты планины. Той намѣрилъ това мѣсто като сгодно за оздравеніе на поселеніето си, което като было малко на брой наблѣгало ся само на тѣлеснѣтъ си крѣпость и силѣ.

Отъ туй недостѣпно и ненападаемо мѣсто, като отъ крѣпкѣ твърдыни, Аспарухъ прѣдприемалъ нашествіята си врѣзъ съсѣднытъ на Византійскѣтъ държавѣ области и правялъ страшны опустошенія; и за да ся отмѣни и оттърве отъ единъ толкозъ досадень съсѣдъ тогашныйтъ Цариградскый императоръ Константинъ 4-й принудень былъ да излѣзе лично съ войскѣ и довольно флотѣ противу тѣзи варвари. Но между това като го заболя краката и ся намѣрилъ принудень да остави войскѣтъ, за да иде на Месемврянскытъ бани, варваритъ, възползуваны отъ настанѣлѣтъ въ войскѣтъ распушность и безредицѣ, ударили ѣ и ѣ накарали да бѣга; а като минувать Истръ, т. е. Дунавъ завземать Варнѣ i) и всичкытъ на около мѣста,

з) Нѣкои пишѣтъ Котразъ, което ся вижда да е погрѣшено, но какво ли ще каже Котрагъ? — Кѣдрагъ?

и) Казали смы и на друго мѣсто че въ изчезнѣвшето вече между Българитъ собствено име *Паро*, ний сѣзирамы слѣдѣ отъ името Аспарухъ.

i) Наименованіето на градътъ Варна и неговото сѣществованіе въ тѣзи отдаленнѣ Епохѣ е еще едно свидѣтельство за ранното сѣществованіе на славенытъ въ тѣзи страны, защото е чисто славенско и носи името си отъ рѣкѣтъ Варна, която ся влива до него въ Черно море, а значи споредъ насъ бѣрза (а не черна както нѣкои мыслятъ,) отъ глаголѣтъ *варяѣ*, *бѣрзамъ*, *испрѣварямъ* което

та ся остановяватъ и заселватъ въ странѣтъ между И-стрѣ (Дунавъ), Черно море и Емусъ (Балкантъ), на които и даватъ името си като ѣкъ нарекли Българіѣ. А понеже намѣрили въ тѣзи странѣ и седѣмъ други Славенскы племена, покорили ги и ги присѣдинили съ тѣхъ си. Императорьтъ, на когото войската ся надвила и распрѣснѣла, като не ся уповавалъ на силѣтъ си, принудилъ ся да склучи миръ съ тѣзи варвары на условіе да имъ плаща годишенъ данѣкъ.

Този миръ вижда ся да е траялъ до 687 когато императоръ Іустиніанъ 2-й, като ги вижда че направили съюзъ съсъ Славенытъ и Моаметанытъ (?) въ Македоніѣ, излѣзълъ съ войскѣ противу тѣхъ и спечелилъ свѣтлѣ побѣдѣ и противъ Славенытъ и противу Българитѣ. А за да раскъса свързанныѣ между двѣтъ съплеменны народности съюзъ, рѣши да прѣсели повечето отъ македонскытъ Славены въ Малѣ Азіѣ, въ окружіето което ся казва Опсикійско, което обзема древнитѣ мѣста на Мизіѣ, Витиніѣ и часть отъ Фрыгіѣ. к)

А когато испослѣ самыйтъ този Императоръ быде сваленъ отъ властѣтъ, можѣ пакъ да ѣкъ въспридобые съ помощѣтъ на Българитѣ и Славенытъ, а когато и второй пѣтъ го испѣдихъ Гърцитѣ, Българитѣ, подъ извѣтъ да си отмыстятъ ужъ за смъртѣтъ му, оплѣнихъ голѣмѣ часть отъ Тракийѣ и достигнихъ чакъ до портытъ на Цариградъ. Сѣщо тѣй и когато на 718-то лѣто прѣдводителѣтъ на Арабытъ Мослема (?), слѣдъ като обсажда твърдѣ тѣсно

е и днесъ въ употребленіе. Въ Врацѣ выкатъ *варкай* — бързай и *вармѣхъ* — *испрѣдварихъ*. Знаймо е еще че е имало и едно славенско племе Варны, отъ които и рѣката Варнова у бывшитѣ прибалтійскы Славены.

к) Византійцытъ не казватъ, или поне нѣтъ незнаемъ ако споменуватъ нѣидѣ, за цѣлыѣтъ брой на тѣзи прѣселенцы; показано е само че Императоръ Іустиніанъ II съставилъ за себе си отъ тѣхъ 30,000 *отлично племе* или народъ *періусіосъ*, и че той былъ ги отредилъ за бой противу Арабитѣ; но арабитѣ примамили по вѣчето къмъ себе си, което ни дава да мыслимъ че тѣ сѣ участвовали по-послѣ за тѣхното отъ Българитѣ поражение, за което ся говори по-долу.

Цариградъ цѣлы десетъ мѣсеца, бѣше принуденъ, поради тлетворнѣж болѣсть, която бѣ нагазила войскѣж му, и отъ лишене на потрѣбнѣж хранѣ, да ся отмахне отъ обсадѣж и да ся завърне дома си, Българитѣ, съ намѣрене да оплѣнятъ тѣзи ослабѣлѣ войскѣ, нападнѣхъ врьзъ него и искиахъ, както казувать, 22,000 души. Това разумѣва ся не разсърдило тогашнѣи императоръ Анастасія 2-го, нито е поврѣдило еллинизмътъ, служи обаче да покаже неукротимото звѣрство на тѣзи челоуѣцы. л)

Така бѣхъ работитѣ до вѣцаряваніето на Константина 5-го. А като видѣхъ Българитѣ че този новъ императоръ не е добръ расположенъ къмъ тѣхъ и влѣзохъ въ подозрѣніе че ся приготвя нѣщо лошо и противъ тѣхъ, направихъ съюзъ съ остановенитѣ въ Македоніѣ славенскы прѣселенія м) и поискахъ да ся повтори данѣкътъ, който испърво плашахъ Гърцитѣ на Българитѣ. Но понеже императорътъ отблѣснѣ прѣискваніята имъ, тѣ наедно съ сюзницитѣ си Славенитѣ нападнѣли и оплѣнили Тра-

л) Тука гъркътъ писатель си разваля устата само. А не види самъ той що казва по-долу за Никифора че, като влѣзълъ въ Българіѣж заповѣдалъ да не пощадятъ животѣтъ на никоѣж живѣ душѣ, нито на скотовѣтъ даже? Ами въ врѣмето на Василия Българубійцѣ, ослѣпеніето на 15,000 Българи и заповѣдѣж дѣто сръщнѣтъ Българинѣ да му изваждатъ очитѣ, не свидѣтельствува ли за грькѣжтъ цивилизаціѣж и за не звѣрството а челоуѣколюбіето на гърцитѣ?

м) Незнаемъ отъ дѣ заема туй свидѣтелство писательтъ като казува изрично за сюзѣтъ на Българитѣ съ Славенитѣ въ Македоніѣж. Все по византійскитѣ извори, разумѣва ся, Хилфердингъ казува че Императорътъ ся само боялъ да не бы да ся сюзятъ, а този на два пѣти поменува тука за този сюзъ че го имало, и прилага даже да каже че той былъ сюзъ между единоплеменници, което е любопытно наистинѣж. Но той разумѣва, ще ни кажѣтъ, сюзъ между Славенитѣ покорени отъ Българитѣ и Македонскитѣ Славенѣ, което намъ ся вижда доста странно. Единъ покоренъ народъ тѣй скоро да проси сюзничеството на едноплеменницитѣ си въ ползѣж на своитѣ завоеватели, когато по-естественно бы было да искатъ помощѣж на своитѣ си противу чуждитѣ си владѣтели. Какъ и да е но за насъ остава неясгълкувано прѣятелството и задружностѣж на Славенитѣ съ Унитѣ и Българитѣ, като инородци ако ги земамы.

ий. Константинъ ся опълчава най-напрѣдъ противу Славенитѣ въ Македоніѣ, които разбилъ и много отъ тѣхъ вѣлѣлъ роби, а другитѣ принаудилъ да припознаѣтъ неовѣжтѣ надъ тѣхъ власть. Послѣ напада и на Българитѣ причинява имъ голѣмы пагубы. Но пакъ незадоволенъ тѣ това испраща противъ тѣхъ петстотинъ кораби и оти-а врьзъ тѣхъ и самъ той съ голѣмъ силъ пѣшцы.

И тъй отъ една страна флотата нанесе голѣмы пореди на българскитѣ крайморскы мѣста, а отъ друга императорътъ, като ся срѣща съ Българитѣ около твърдыцѣтъ Маркеллѣ н) разбива ги изново и ги задѣлжава да оискать миръ, и да дадѣтъ заложницы че ще да го оазятъ. Но на другѣтъ годинѣ Българитѣ въсползуванитѣ намаленіето на военнитѣ силы по границѣтъ, нападатъ незапно на Гърцитѣ, които седѣли безгрѣшно, поради ирѣтъ който были свързали ужъ по-напрѣдъ, въ тѣснины-ѣ на Емось, и имъ нанесли голѣмы пагубы, като убили вамина воеводы, и завладѣли всичкитѣ тѣкѣмы на вой-кѣтъ, която бѣ принуудена да ся оттегли. Константинъ ато натѣкѣява новѣ войскѣ завзема нѣкои села около българскитѣ прѣдѣлы, и за да намали силѣтъ на Българитѣ, убѣдилъ повече отъ 200,000 Славены да напу-нѣтъ Българіѣ и да ся заселятъ при рѣкѣтъ Арсанѣ въ Витыніѣ. о)

Българитѣ като виждатъ че Константинъ ги злѣ за-

н) Мислѣ да е была татѣкъ нѣйдѣ еждѣ Карнабадѣ, близу до рѣходѣтъ на Чалѣ-кавакѣ.

о) Артана е рѣка въ старѣ Витыніѣ на сѣверныйтъ брѣгъ на Малѣ Азіѣ. За който мыслимъ да е днешній Казѣль-прмакѣ. Нѣй идѣхмы по горѣ едно прѣселеніе отъ Славенитѣ въ Малѣ Азіѣ, а ато виждамы и това тукъ въ едно довольно количество, неможемъ а ся не попытамы: какво сѣ станѣли тѣзи Славены, и въ коѣ на-одность сѣ ся прѣлѣли и стопили тѣ? Въ странѣтъ въ коѣто и смѣта да сѣ были поселени тѣзи послѣднитѣ нѣй намѣрѣвамы днесъ (азовстѣ, които сѣ като едно особно племе отъ гърцитѣ. Языкѣтъ нѣ по съставѣтъ си днесъ принадлежи наистинѣ на грѣцкыйтъ, но ой нѣма никакъ грѣцкѣтъ онѣзи тѣнкость и онова свойственно у гърцитѣ изобиліе и сляніе на гласнитѣ, въ тѣхныйтъ говоръ ся за вѣлѣзва пропушаніето на гласнитѣ и съчетаваніето на двѣ и три

плашва, и че не само не можѣхъ да сполучатъ подновеніето на данѣка, но пострадахъ едно по друго и злочестини, отдадохъ това на лошето си управление и едни отъ многото си владѣтели испъдихъ, а други избихъ и прѣдадохъ върховиѣтъ власть на единъ младъ мъжъ юначенъ и дързновенъ, на име Телець п). Този владѣтель като събра довольно множество войска способна за бой прѣдпріе разны нашествія противу нѣкои византійскы села и твърдини; но най-послѣ Константинъ като си натъкмява войскътъ напада на него и по сухо и по море. И въ едно страшно сраженіе около Анхіала, дѣто было становището на императорскътъ войскъ, Телецовата войска ся надвила съвършенно, и много паднахъ убиты а довольно и живы изловены.

Тази злочестина която тежко смирила Българитѣ поведигнахъ ги връзъ новийтъ имъ владѣтель, когото убили съгласны въ единъ слогъ, нѣщо чуждо на гърцитѣ. Въ нравытѣ си и въ домашнитѣ си обычаи тѣ, кажи, сѣ по близу до Българитѣ; у тѣхъ напѣвътъ е чисто Българскій: ный смы ся много пѣтя излъгвали да ги считамъ за Българи, като смы ги чували отъ далечъ да пѣятъ; у тѣхъ е спазено употребеніето на Гайдатъ, а и хората имъ сѣ по близу до Българскытѣ. Най-послѣ и самото нѣмъ названіе *лази*, звучи нѣкакъ по Славенскы и ни напомнева тѣхнытъ *прѣлазъ* прѣзъ Черното море.

п) Хылфендиргъ, като привождя товащо казва Никифоръ за Хунно-Българитѣ, че избии всичкыйтъ родъ на наслѣднытъ свои князове, заключава да сѣ избии кнезовеѣ отъ Аспаруховѣтъ родъ, но ный разбирамы тукъ кнезовеѣ на покоренытъ Славенскы племена, на огдѣлнытъ дѣйствиа на konto въ войнытъ съ Цариградъ трѣба да сѣ приписвали послѣднытъ си несполуки, а чрѣзъ това ся и полесно обяснява и доброволното или по убѣжденіе станѣлото прибѣгваніе на Славенытъ къмъ Императора и тѣхното прѣселеніе. Същотый и прѣдположеніето което прави Хылфендингъ за думатъ Унно-Българи, че съ нежъ ужъ искалъ Никифоръ да огдѣли същитѣ Българи отъ подданицытъ имъ Славены, вижда ни ся не състятелно, защото не срѣщамъ у Византійцытъ другадѣ да наричатъ Мезійскытъ Славены Българи, та да правятъ отличіе въ това названіе между покоренытъ и завоевателитѣ. А еще по вече тогазъ когато той въ същото врѣме и на същото мѣсто отличава твърдѣ добръ покоре-

и провъзгласи господарь на Българіѣ нѣкого си Сабина или Сѣбя. Но и той като искалъ да прѣдложи на императора прошеніе за миръ принуденъ былъ, за да избѣгне отъ гнѣвътъ на размиренното множество, да прибѣгне въ Цариградъ. Слѣдъ него провъзгласяватъ другыго, на име Пагоносъ или Пагонъ р); но и той оборенъ отъ Константина принуди ся да иска миръ, който императорътъ пріе съ съгласіе щото прибѣгнжлийтъ въ Цариградъ владѣтель да управлява странжтѣ т. е. Българіѣ чрѣзъ намѣстникъ.

Българитѣ бѣхъ принудены да пріематъ тѣзи унижителны условія и да ги държатъ за цѣлы 25 години, като неможахъ да устоятъ срѣщу воинственныѣ способности на Константина, и срещу поставеныѣ на прѣдѣлытъ имъ голѣмы военны силы. Но щомъ умрѣ Константинъ а на Византійскій прѣстолъ възлѣзе изново неспособностъ и тщеславіето чрѣзъ Константина 6-го и майкѣ му Иринѣ Атинянкѣтѣ, която като интригуваше чрѣзъ сына си, иска-

нытъ съ името Славены, като говори за тѣхното при Императора прибѣгваніе. По близу е до умътъ да ся мысли че Никифоръ е считалъ Унитѣ и Българитѣ за едно племе и отъ едно происхожденіе, както сѣ ги и други считали, и за да искаже това по-опредѣлительно нарича ги тукъ съ двойното имъ наименованіе.

Колкото за името на избраннытъ — *Телецъ* ный намѣрвамы въ него нѣкое сходство съ името *Атила*с, като земемъ гръцкото голѣмо и въ свойственнытъ му въ древность гласъ *е* и *с*-то на *ц* ный ше извадимъ думѣтѣ *Телацъ*; колкото за *а*-то отнапрѣдъ, ный имамы много примѣры у гръцкитѣ че тѣ иматъ обычай да прибавятъ по едно гласно и обыкновенно *а* прѣдъ чуждытъ думы, когато тѣ започенватъ отъ съгласно, както на пр. въ думѣтѣ *Рѣхово* тѣ прибавятъ *а* и пишѣтъ *Арахово*. А за *с*-то на *ц* ный имамы еще повече примѣры и у гръцкитѣ какю и у Българитѣ; и до сега нашиѣ Българи градинари въ Цариградъ като продаватъ пататы, выкатъ *вататецъ*, *доматецъ* вмѣсто *пататесъ* *доматесъ*, а у гръцкитѣ еще по често ся срѣща промѣненіето на *ц* въ *с*.

р) Хилфердингъ тълкува това име Баянъ отъ Паганъ, както ся срѣща у нѣкои лѣтописи, но то ни ся вижда доста произвольно; ный даже мыслимъ че имената *Ганю* и *Гана* иматъ нѣкое сродство съ туй име.

ше да събори въведенѣтъ отъ Лва и Константина 5-г религіозны и политическы прѣобразованія въ държавѣтъ Българитѣ които вардехъ за сгодиж минутѣ, за да подзематъ пакъ обычайнытъ си нашествія и плѣненія, вспомнихъ си първото си поведеніе.

Новыйтъ императоръ Константинъ, за да ся прослави съ сѣсипваніето на Българитѣ, прѣдпріе да иде съ войска връзъ тѣхъ самъ лично. И като излѣзва противу тѣхъ прѣзъ Априлія на 791, слѣдъ малко едно сбиваніе побѣтва прѣзъ ноцъ и ся враща въ Цариградъ безъ да свърши нищо. А като отгаде това си надвиганіе на недостаточностѣтъ и неопытностѣтъ на войскаѣтъ си, слѣдъ единъ годниж прѣдпріема новъ воененъ походъ противу тѣхъ, като зема съсъ себе си най-добрытъ и ней-юначнытъ воюводы на държавѣтъ. Но този походъ ималъ да му излѣзе много по-злочестъ отъ прѣвныиѣтъ, защото като нападнѣли връзъ Българитѣ, които были оздравены въ укрѣпленіята си, паднѣли убиты най-силнытъ отъ императорскѣтъ войскаѣ, а Българитѣ, като отблѣснѣли юнашки пристѣпѣтъ, излѣзватъ послѣ изъ укрѣпленіяга си и ся вдуцѣтъ връзъ гърцытъ, когато са оттеглевали, и нанасятъ имъ твърдѣ голѣмы загубы. Въ този бой, който ся сматра като единъ отъ най-убійственнытъ изъ онѣзи които е прѣтърпѣла источната държава, паднѣлъ Михаилъ Лаханодраконъ, Арменецътъ Варда, който толкозъ пакъ ся отличилъ въ боеветѣ при царуваніето на Константина 5-го, Стефанъ главатарѣтъ на императорскѣтъ стражъ и другы мнозина. При това еще и всичкытъ военни тѣкъми и припаси съ множество плѣнницы минѣли въ рѣцѣтъ на непріятелѣтъ, прѣдводжани отъ отъ владѣтеля си Кардама (Краданъ?). Отъ то пасетѣ попрището останѣ отворено за разбойническытъ нашествія на придунавскытъ Българи и на Славенытъ въ Македоніѣ, до когато въ 802 год. като ся унищожи съ съзаклятіе царуваніето на Иринѣ, провъзгласи ся за императоръ главныйтъ логоетинъ Никыфоръ.

Новыйтъ императоръ Никыфоръ за да ограничи разбойническытъ нашествія на основеннытъ въ държавѣтъ му чужденцы, а най-вече на Българитѣ и на Славенытъ въ Тракыѣ и въ Македоніѣ и въ собственыѣ Елладѣ (Гръцѣ), организова отъ туземцытъ трайны военны ко

лонии, които бѣхъ наследственни и вмѣсто заплатъ получавъхъ отъ общото земи. Тѣзи колонии, за които ся толкозъ осѣди Никифоръ, спомогнахъ не малко не само за ограниченіето и съсипваніето, но най-послѣ и за самото сливаніе съ туземныйтъ еллинскій елементъ на много отъ славенскытъ онѣзи поселенія. Съ тѣзи мѣрky зеты отъ Никифора, Славенитѣ които во врѣмето на Константина 5-го, около срѣдата на осмото столѣтіе бѣхъ ся остановили въ Пелопонесъ (Мореѣ), и които бѣхъ завзели собствено полскытъ странѣ на западнытъ му области, сирѣчь Ахайѣ, Илїадѣ, Мессинїѣ и Лаконїѣ, направили бѣхъ си тамъ села или таквызъ споредъ обычайтъ у тѣхъ уединены ограды, но като сторили да ся възбунтуватъ и да разграбятъ домоветъ на съседытъ си Гърцытъ, надвили ся съвършенно около Патрѣ и были принудены да дойдѣтъ въ едно положеніе рабско и скитническо, а слѣдъ повторителны испослѣ но суетны покушенія на възбунтуваніе, чрѣзъ приеманіето на христїанството и чрѣзъ честото съ туземцытъ брачно съчетаніе слѣли ся съвършенно въ грѣцкото племе. Тѣй що слѣдъ 15-то столѣтіе не ся вижда ни дїра отъ тѣхъ въ собственыѣ Грѣцїѣ.

Б

Но когато Славенитѣ въ Пелопонесъ ся принуждавахъ да подведѣтъ вратѣ и да изгубятъ всякъ надеждѣ за прѣвъзможваніе въ бѣдуше, тѣхнытъ единоплеменници Българитѣ по край Дунавъ, одързостены отъ вѣтрѣшнытъ бъркотїи на държавѣтъ, станѣхъ по-вече отъ всякой другъ пѣтъ силны и опасны подъ новытъ си владѣтель Крума, на когото властѣта ся простираше и надъ онѣзи Българи които бѣхъ ся остановили въ Унгарїѣ и Трансилванїѣ. Никифоръ, като бѣше влѣзалъ въ сумнѣніе за поведеніето имъ, заповѣда на войскѣтъ която стануваше по край рѣкѣтъ Стримонъ с) да мине въ Тракыѣ. Въ сѣщото врѣме подѣйствува и да ся испратятъ довольно пары за да ѣ ся платятъ мѣсечинытъ. Крумъ като ся научава за това напада внезапно врѣзъ грѣцкото военно становище и като избива доста много отъ войскѣтъ, завладѣва военныѣ хазны които съдържавала 1,100

с) Стрѣма или Струмна и Струмица, сега по турскы Карасу.

литры злато, около шесть милиона гроша, а еще заладѣлъ и всичкитѣ ѣ други такжы.

Слѣдъ това напада на Сръдецъ, сегашнѣ София т) градъ лежащъ при балкантъ, и като го привзема, когато искалъ да ся прѣдаде на условіе, и го съсипва вече до основаніе, искала и 6,000 войскари, вѣнъ отъ другото множество жители, които всички прѣкара прѣзъ ножъ. Никыфоръ като ся науча за това потегля по-скоро самъ лично съ войскѣтъ си, (въ вторникъ на великѣтъ седмицѣ) противъ Българитѣ и като налѣзва въ земѣтъ имъ, рѣшилъ да чака да ся опролѣти и да укрьши Сръдецъ. Но понеже ся възбунтувала войската му поради злостраданіята и строгѣтъ дисциплинѣ, на коѣто искалъ да ѣ подчини Никыфоръ, принуденъ былъ да накаже главнитѣ виновници на бунта и да ся завърне въ Цариградъ, за да ся занимае съ прѣустроеніето на войскѣтъ, която бѣ до стигнала до крайно парализиране.

Слѣдъ допълненіето на военнитѣ си приготовления Никыфоръ на чело на многобройнѣ войскѣ опѣлча ся изново противъ Българитѣ въ лѣто 811 и прѣзъ Юлія мѣсецъ, като налѣзва въ земѣтъ имъ, постави военныйтъ си станъ при Маркеллъ. Крумъ уплашенъ побѣрза да поиска миръ, готовъ да ся подчини на всякѣ каквѣто и да е жертвѣ. Но Никыфоръ, като знаеше че този народъ никога не е почиталъ обѣщаніята си, иерачи ни да чуе каквото и да е прѣдложеніе за миръ, съ намѣреніе да докара, ако е възможно, съвършенното разореніе, на тѣзи разоряющи непріатели. Освѣнъ това той бы ся счелъ като непомнящъ и самѣтъ длѣжность кѣмъ народа си, ако бы встѣпилъ въ новы условія съ противника си, когато бѣше еще прѣсно неговото разбойническо шашествіе врѣзъ военното становище на Стримоу, съсипзаніето на толкозъ души и разграбваніето на военнѣтъ хазинѣ; еще черноносѣхъ и желѣхъ роднинѣтъ на избитѣ въ Сръдецъ и тѣлата имъ оставахъ непогрѣбены въ сръдъ раз-

т) У гърцитѣ Сардыка, което не е друго освѣнъ испорченото Сръдецъ, по нѣкога пишѣтъ и Тріадницъ, което е вѣроятнѣ отъ твърдица, и подъ което названіе трѣба да разбирамы ближнѣ нѣкоѣ твърдинѣ.

валинитъ на съсипаный градъ. За туй, като напуска набързо твърдинитъ Маркеллъ, отива напредъ прѣзъ лоши и дивы пѣтища на вѣтрѣ въ Българіѣ, като приповтарялъ, както споменува Теофанъ, на всякъ стѣпкъ: « Не знаѣхъ Господь ли мя влече или діаволъ, но осѣщамъ да мя тика съ нѣкакъв си непобѣдимъ силъ.

Първитъ три дни были за Никифора доста честити. Българитъ, бояще ся да ся опълчатъ противу еднѣ такъвѣ войскѣ, задоволявали ся само да ѣ досаждаютъ съ нашествія; но всякога бывали отблъсваны. А Никифоръ таквъзъ любоотмъстително буйство ималъ противъ Българитъ, щото, както казувать, заплашилъ онѣзи които давали мнѣніе да не налѣзватъ на вѣтрѣ въ Българіѣ, че ще да ги накаже като прѣдатели, и заповѣдалъ да не щадятъ животътъ на никоѣж живѣ душѣ, нито на скотоветъ които сѣ въ Българіѣ. И като пристигналъ на мѣстото дѣто становалъ владѣтельтъ на Българитъ у) завладѣва военныйтъ му станъ, дѣто намѣрилъ много богатство и съкровища, които заповѣдалъ да турять въ избы (магазы) и

у) Гръцкитъ лѣтописи пишѣтъ *авли*, което по днешното значеніе ще каже дворецъ, но Хылфердинтъ, воденъ отъ думитъ на реченитъ лѣтописы прѣдполага и казва че тука думата *авли* не е грѣцка, и ѣ прѣобраща на *аулъ*, което по татарскы значи станице, и този Крумовъ *аулъ* полага той да е былъ сегашний Шуменъ. Но ний ся сумнѣвамы и за двѣтъ тѣзи прѣдположенія на знаменитыйтъ Историкъ, а еще по-вече за второто. Ако съдимъ по движеніето на Никифоровѣтъ войскѣ, не сумнѣвно можемъ да полагамы че този Крумовъ дворецъ или аулъ е былъ нѣкъдѣ по на вѣтрѣ отъ Шуменъ въ Българіѣ. И ако можемъ да ся основемъ на прѣданіето което говори че Крумъ е заправилъ Търново, и го нареклъ Търново, защото му казали че можало съ по еднѣ трѣнь да ся загради и запази, можемъ да полагамы даже че неговото приврѣменно становище въ тозъ случай е было или въ Търново или около Търново.

Въ Историчитъ които имамы прѣдъ очи ний не срѣщамы да назначаватъ на кое мѣсто е станѣла послѣдната битва и пораженіето Никифорово. Но ако добръ поминѣ, еднѣ отъ Византійскитъ писатели, на когото името не можемъ да си наумимъ на тозъ часъ, опрѣдѣля това мѣсто така: «Близу при Славоміра, не дадечь отъ Никополь»; а като съдимъ по това опрѣдѣленіе ний трѣба да

гы запечатахъ съ свой си печатъ. Крумъ ф) като не ся виждахъ каджренъ да ся удари съ Никыфора, еще и подиръ туй събытіе проводилъ до него новы посланици, за да го увѣрягъ че е готовъ да приеме всяко съгласіе, стига да излѣзе отъ земѣтъ му; но за злѣ честь ни тозъ пѣтъ не ся послуша.

Тогази Крумъ като дохожда до отчаяніе, рѣшилъ да съсипи Никыфора съ всичкѣтъ му войскѣ или да погуби той съсъ всичкѣтъ си народъ. Гърцитѣ имали военныйтъ си станъ на открыто поле, обыколено отъ непристъпны планины. Крумъ испрѣпрѣчилъ съ много и голѣмы дръвие всяко устіе и всякой исходъ. Българитѣ работили съ таквѣзи ревность, щото въ разстояніе на два дни и двѣ нощи Гърцитѣ ся намѣрили заградени съ непрѣлзваны огражденія. Никыфоръ като осѣща внезапно опасностьтъ въ коѣто ся намѣрвалъ, дошелъ въ тежко недоумѣніе х) и окопанъ на бързо рѣшилъ да чака нападеніе то на непріятелѣтъ.

На 25 Юлія Българитѣ, като запалили окопытѣ които ограждахъ военныйтъ станъ на императора, нападатъ нечаянно на него, разстроенъ еще отъ преднійгъ день. Никыфоръ съ малкото около него войници билъ ся юнашкы, въ тъмнинѣтъ на дълбока нощъ, освѣтляванъ злокобно само отъ горящѣтъ клады и пѣневе на дръвята. Но най-послѣ, слѣдъ юнашко въспротивленіе, принудилъ ся да сведе вратъ подъ ножѣтъ на противницѣтъ; а съ него заедно падналъ почти всичкѣтъ дворецъ цариградскый, сирѣчь патрициѣ, господа, министри, воеводы и безбройно множество чиновници. Крумъ като отсича главѣтъ на императора, окача

мыслимъ че тая битва е станѣла въ устіята или клисуритѣ татѣкъ нѣйдѣ около Търново, отъ дѣто не е далечъ малый Никополь, (днесъ *Никопъ*, три часа отстоящъ отъ Търново) или въ устіето на Осъмъ при днешното село Сломеръ (не Славомира ли?), което отстои шестъ часа отъ придунавскый Никополь.

ф) Въ нѣкои пѣсни, не толкозь стары, има спазено Женското собствено име Грумка, което дава свидѣтелство какъ трѣба да са пише и пропознаю името на този славенъ Българскый царь.

х) Като обыкавалъ положеніето си, казва Теофанъ, и търсилъ отъ нѣйдѣ да излѣзе, той казувалъ: «птици да смы та тѣй да можемъ да излѣземъ отъ тука.»

ѣ на дърво за довольно дни, та ѣ показвалъ на подданицытъ си, на съюзныцытъ и на плѣнныцытъ като побѣдоносенъ знакъ, а слѣдъ това оголя черептъ на главѣтъ, обковава го съ сребро и употребявалъ го като чашъ да пие отъ него.—Въ този бой раненъ смъртно и сынътъ Никыфоровъ Ставракій, който бѣше го послѣдовалъ, едва можѣлъ да избѣгне, прѣнесенъ на носилкы въ Цариградъ, дѣто избѣгнѣлата войска го провъзгласява за императоръ. Но сваленъ слѣдъ два мѣсеца царуваніе, наследува го Михаилъ наричанный Рангави, зеть на Никыфора по дщериѣ, человекъ съ добры чувства и съ цѣломудренно поведеніе, но и съ твърдъ слабъ характеръ.

Несполуката Никыфорова вдѣхнѣла смѣлость на Българитѣ. Крумъ съвзема надеждъ да ся распрострѣ по Тракийѣ и съ довольно силъ пристѣпва и прѣвзема Дебелтъ, старъ градъ лежащъ въ Источнѣ Тракийѣ, и слѣдъ краткѣ обсадѣ плѣнява жителитѣ му и ги прѣселява на вѣтрѣ въ Българіѣ. За да въспрѣ напредваніята на варварытъ, Михаилъ излѣзва съ войскѣ на срѣща имъ на 17 Юнія, съдруженъ и отъ умразнѣтъ на войскѣтъ съпругъ неговъ Прокопій. Но като стигнѣлъ до Чорлѣ, градъ лежащъ между Цариградъ и Одринъ, принудва ся да ся завърне въ Цариградъ, поради непокорството и выкѣтъ на войскаритѣ.

Това оттеглеваніе на Михаила направи Българитѣ по смѣлы, които безопасны сега, че вѣта да намѣрятъ нѣкое съпротивленіе, прострѣхъ ся и по Тракийѣ и по Македоніѣ. А въ тѣхното само приближаваніе градоветѣ Анхіялъ (Ахыло), Беръ (Веррія) и Никея, и Пловдивъ (Филиппополь) и Филиппы ц) и Стримонъ (древній Амфиполь) опустяхъ. Всичкытъ новы жители, които бѣше поставилъ въ тѣхъ Никыфоръ за да пазятъ прѣдѣлытъ, побѣгнахъ и ся завърнахъ на роднытъ си огнища.

Това състояніе слѣдвало отъ Юнія до Октомврія, когато Крумъ, за да оздрави новытъ си завоеванія, праща въ Цариградъ одного отъ велможытъ си да прѣдложи ми-

ц) Градъ на прѣдѣлытъ на Ипиръ и Тессалиѣ на който развалинытъ ся виждатъ близу до селото Рабчища. Първомъ ся казвалъ *Гомфи*.

рѣтъ на каквито условія былъ станжалъ той во врѣмето на Теодосія 3-го, т. е. на 716-тъ години. ч)

Споредъ тѣзи условія прѣдѣлыть на Българскитѣ държавѣ щѣли да започенватъ отъ Милеонъ въ Тракий. ш) А Цариградското Правителство да дава на Българскитѣ царь облѣкло и червени кожи за стойность отъ 30 литры злато, сирѣчь около 140-150 хыляды гроша. Но на тѣзи условія той прилагалъ и други еще двѣ; 1) взаимното повращаніе на бѣжанцытъ политически и не; и 2) задѣлжаваніето на търгующитѣ и отъ двѣтъ страны да показватъ стокитѣ си на принадлежащитѣ началства, които на основаніе на тѣзи показванія трѣбало да налагать даждіето което ще плащатъ. Въ сѣщото врѣме извѣстилъ на императора че, ако не побърза да приеме прѣдложеніята му, Българитѣ ще оплѣнятъ градътъ Месебръ. Само членътъ за бѣжанцытъ ся видѣлъ мжченъ за изпълненіе, и прѣдложенъ на съвѣтътъ прѣдизывква дългы разискванія. Царьтъ, Патріархътъ и Митрополититѣ искали да сключатъ миръ съ всякъ жертвъ, но лошитѣ съвѣтници, както тѣ нарича Теофанъ, прогласили ся за войнѣтъ. Тѣхното рѣшеніе прѣвъзмогнѣло, но като не ся взело съ врѣме никаква грыжа заради заплашваныйтъ градъ Месебръ, Българитѣ го прѣвзели и намѣрили въ него голѣмо количество злато и сребро а еще и 36 мѣдны цѣви, чрѣзь които ся стрѣляло жидкыйтъ или грѣцкый огнь.

Но понеже онова което ще изложимъ подиръ туй събытіе има сношеніе съ исторіѣтъ на този мѣжъ, на когото животътъ ся зехмы да раскажемъ, ще прѣсечемъ за малко расказваніето си и като изложимъ онова което е до сега познато за него, ще да расправимъ съ него и за онова което е испослѣ станжло. Освѣтъ това цѣльта ни не е да пишемъ исторіѣтъ на Българитѣ, но да кажемъ

ч) Ный не помнимъ да сме срѣщали нѣидѣ нѣщо за споменуванныйтъ тука договоръ, който обаче ся показва какъ е былъ и по краткото тука за него споменуваніе.

ш) Градъ на който мѣстото е не извѣстно намъ, казува писателътъ, но ный мыслимъ че може и да не е былъ градъ, ако сѣднѣтъ по значеніето на думѣтъ Милеонъ, косто знача яблчицы, т. е. мѣста засадени съ яблкъ.

за тѣхъ каквото считахмы за нужно, за да направимъ ползны заслугитѣ на Лва къмъ отечеството. (Слѣдува)

ДЛЪЖНОСТЪТА И ГРАЖДАНИНЪТЪ.

—О—

Напрѣдъ всяко каквото и да е умствено подѣйствованіе прѣдиде разумѣваніето за Бога, за създаието и за чловѣка, което е началныйтъ и основный въпросъ на този свѣтъ, отъ стараніята за рѣшеніето на който сж ся образували ранообразнытъ клонове на наукытъ; този въпросъ е привличалъ чловѣческыйтъ умъ прѣзъ всякъ епохъ, но никога не ся е рѣшилъ окончателно. Роловетъ възникнуватъ и прѣмннуватъ, гражданскытъ правленія ся появяватъ и исчезнуватъ отъ лицето на земьтъ, но въпросътъ за Бога, за създаието и за чловѣка прѣживява, както врѣмето отъ родъ въ родъ тѣй и отъ правленіе на правленіе. Но, ако този въпросъ остава всякога цвѣтушъ, вѣченъ и нерѣшимъ, отъ това не слѣдува че трѣба и да отвращаamy умътъ си отъ него; напротивъ всяка епоха е повыкана да даде ново рѣшеніе за това. И наистинж дава ново рѣшеніе, по-добро отъ даденото по-напрѣдъ, и така сж ся образували разнытъ философскы системы; а чловѣческый умъ чрѣзъ стараніята си всякога напрѣдва, и когато му ся чини че най-послѣ е намѣрилъ рѣшеніето на задачжтъ, тогазъ, умъ съ извъиредны способности, природа боговдѣхновенна, иде да прѣобразува ветхыйтъ свѣтъ и да даде ново рѣшеніе за съединеніето и хармонійжтъ на всичко, за Бога, за създаието, за чловѣка. Тогазъ чловѣчеството осыща новъ животъ, умътъ размышлява, сърдцето еще невѣрва, гледа безднж чрѣзъ умътъ на Платона, но тая бездна очаква Богочловѣка; Христосъ ся явява, дава ново рѣшеніе за хармонійжтъ на всичко, и науката, религіята, искусството, правото цвѣтятъ подъ сѣнкжтъ на Евангелското Слово. Такъвъ е историческыйтъ напрѣдъкъ на чловѣческый духъ.

И тѣй, свойственно е чловѣку постоянныйтъ напрѣдъкъ, който допълняванъ отъ работяніето на частны лица

е общо стяжаніе. Всякой приноси и влага свойтъ си талантъ; но внимателното приживяніе на придобитыйтъ и опытантъ капиталъ лесно ли е? Ще каже, че Богъ, създаване и человекъ сж предметъ на философиятъ, вѣчната задача съ който безъ исключение всички человекъ сж ся занимавали. Врѣху този предметъ искамы да по занимаемъ и пый нашитъ читатели днесъ, като имъ нанесемъ на паметъ онѣзи минути въ които всякой отъ тѣхъ е размышлялъ за Бога, за създаването и за человека, като имъ кажемъ обаче че размышленията ни тукъ ще иматъ за предметъ само человека.

Ей само человека казахмы, сирѣчь какво нѣщо е человекъ, кое е неговото предпрѣдѣленіе, кои сж неговитѣ обязанности, длѣжности и права. Но ето и това е много за веднѣжъ; то не е малка и не е тѣй лесна работа; тя иска и прѣговареніе много и врѣме не малко. За туй ный ще ся ограничимъ само за длѣжноститѣ на человека да поговоримъ, но и отъ тѣхъ пакъ само за една; ный ще изложимъ тукъ просто кои сж само длѣжноститѣ на человека като гражданинъ.

И наистинѣ не е съвсѣмъ безврѣменно днесъ, когато на всякъждъ ся съзорява зората на свободжѣ, когато всякой явно изискува своитѣ права въ обществото, да видимъ и кои длѣжности има той въ него, какво е длѣженъ той на гражданското правленіе въ което живѣе и отъ което иска и очаква припознаването на своитѣ права.

* * *

Человекъ състои отъ тѣло и душѣ; и душата на человека като невещественна тежиѣ вѣчно къмъ крайнѣжѣ благость, къмъ самага Бога; душата ся благодарни като прави доброто, като търси осжщественіето, или одѣлотореніето, (както казва единъ новъ нашъ писателъ) на нравственното добро, което тогазъ ще извърши да постигне, когато ся съедини съ Бога; а тѣлото, като вещественно, търси своѣжѣ угодж, спокойствието, аслаждението; и тѣй человекъ, щомъ ся усѣти, надъхнува ся отъ тѣзи двѣ положенія: иска отъ една странѣ да ся наслаждава, да благодарни тѣлото; но отъ другѣ странѣ душата, като чувствува че ако дири само удоволствието ще свърне въ неправды и ще прѣнебрѣгне и занемари доброто.

то къмъ което тя ся стреми, отвраща тѣлото отъ това; за туй всякой чловѣкъ чувствува въ себе си тѣзи постояннѣ войнѣ. Тѣзи срасленни въ чловѣческѣтѣ природѣ тежненія или желанія, подъ вліяніето на които чловѣкъ върши всичко каквото прави, философытъ сѣ ги нарекли закони, и онзи на душѣтѣ, който търси истиннѣтѣ и доброто нарича ся нравственнѣ законъ, а онзи на тѣлото, който търси спокойствіето и удоволствіето, нарича ся законъ на самолюбіето.

Тѣзи два закона толкозъ враждебни единъ на другий, защото онова което единътъ търси и иска, другийтъ има отвращеніе отъ него и отива наопаки, сирѣчь когато тѣлото казва на чловѣка « открадни да имашъ, » душата му отговаря, « не дѣй, защото правишь онеправданіе, това е противно на добрѣтѣ ти природѣ; » тѣзи два закона ги има безъ исключеніе въ всичкытъ чловѣцы; а всякой бы ся намѣрилъ въ твърдѣ мѣчно положеніе, кой отъ тѣхъ да послуша, ако да ся не притечеше на помощъ чловѣку разумътъ. « Дружке душе, казва разумътъ, и ты любезно тѣло, и на двама ви пожеланіята и тежненіята да ся изпълняватъ, но нито пожеланіето на душѣтѣ да достига до край, защото тѣлото ще да страдай, нето пъкъ на тѣлото, защото ще да бѣде противно на природѣтѣ на душѣтѣ; но ето азъ ще турѣмъ на всяко отъ вашитѣ пожеланія единъ прѣдѣлъ, който всякой отъ васъ не трѣба да прѣскача; » така ся произнеслъ разумътъ, който е спогодилъ тѣзи двата закона.

Този прѣдѣлъ, който е спогодилъ самолюбіето на тѣлото и нравственностѣтѣ на душѣтѣ, казва ся право или праведно хотѣніе; този прѣдѣлъ е твърдѣ нужденъ, защото, ако да търсяше чловѣкъ какъ да бѣде само той добръ, другытъ чловѣцы щѣхъ да теглятъ неправды, или щѣхъ да ся блѣскають до когато да надвѣе по-силныйтъ; за туй право или праведно хотѣніе е оная равна външна свобода принадлежаща на всичкытъ чловѣцы, като словесны т. е. разумны. Така, отъ това до сега виждамы че у чловѣка има да дѣйствувать три закона, нравственыйтъ, споредъ който чловѣкъ търси крайнето добро, — на самолюбіето, споредъ който търси собственыйтъ си интересъ, и — на правото или на праведното

хотѣніе, тойзи който ся казва и оправдателенъ, който сподобява реченитѣ два противуположны законы.

И тъй отъ закона на праведното въодушевяванъ челоуѣкъ дѣйствува въ този свѣтъ ; т. е. гони интересътъ си, удоволстіето си до толкозъ, до колкото не може да ся поврѣди външната свобода на другитѣ ; дѣто ще ся каже, до този прѣдѣлъ е негово право да слѣдува законътъ на себелюбіето си, а длъжностъ негова е пакъ да не прѣскача онзи прѣдѣлъ на праведното хотѣніе, на разума.

Мое право е да си искамъ лихвътъ за заемнхтый другому мой капиталъ, но и моя длъжностъ е да зема толкозъ лихвъ колкото е праведно, тоестъ да не искамъ грѣмади лихвы и тъй да врѣдѣ ближнхтъ си. Мое право е да прѣнасямъ отъ други мѣста разны произведенія и да ги прѣпродавамъ тука съ печалъ, но и моя длъжностъ е да мѣрѣ и да теглѣ право онова що продавамъ, т. е. длъжностъ моя е да не продавамъ половинъ окж за еднх окж.

Слѣдователно право и длъжностъ сѣ двѣтъ лица на истото дѣйствіе отъ челоуѣка ; не може да ся разбере право безъ длъжностъ ; но пакъ правото и длъжността състоятъ отъ положително и отрицателно ; сирѣчь мое право е да мя не докачатъ, да мя неокрадятъ, — право отрицателно, — но сжщо тъй е имое право да ямъ, да спѣмъ, да ми повърнатъ онова което сѣ зели отъ мене, — положително право. — И пакъ моя длъжностъ е да не насидувамъ съвѣстѣтъ на другого, да не крадѣ, да не грабѣ, — длъжностъ отрицателна, — но и пакъ моя длъжностъ е да си плащамъ даноцитѣ, да награждавамъ онѣзъ които сѣ работили за мене, — длъжностъ положителна. —

Ный не можемъ да разберемъ по-ясно тѣзи три съществующы въ челоуѣка закона, както и длъжностѣтъ и правото освѣтъ отъ слѣдующхтъ напишванъ примѣръ.

Нека прѣдположимъ дѣйстіето на всякого челоуѣка като правѣтъ прѣчкж на едни кжпоны ; на единхтъ ѣ край ще туримъ нравственхтый законъ, тежненіето на душѣтъ ; на другхтый ѣ край, законътъ на себелюбіето, осжщественіето на удоволстіето на тѣлото ; а на срѣдхтъ на тѣзи правѣ прѣчкж турямы правото, или праведното

хотѣніе, или оправдателныйтъ законъ, нарѣчете го както щѣте. Попрището прочее на правото, т. е. на правдинитѣ и длѣжноститѣ, намѣрва ся въ срѣдѣ правѣтъ прѣчкѣ. Ако иде чловѣкъ напредъ да дѣйствува къмъ крайтъ, дѣто турихмы интересътъ, прави неправдѣ и ся повраща къмъ срѣдѣтъ, на прѣдѣлѣтъ който положихмы; ако ли напротивъ иде напредъ къмъ другыйтъ край на правѣтъ прѣчкѣ, къмъ нравственностѣтъ, поврежда самъ себе си, интересътъ си, удовольствіето си, тѣлото си; отъ това виждате, че отъ правото до другыйтъ край е попрището на нравственностѣтъ, което е свободно за всякого който иска. Споредъ това и длѣжността е длѣжностъ праведна или оправдателна, която обаче е и принудителна чрѣзъ положенитѣ или писанитѣ законы, и длѣжностъ нравствена, която не е принудителна; никой не може да задѣлжи никого на това. Напр. азъ съмъ богатъ, гледамъ едно семейство гладно, никой не може да мя принуди да му помогна; душата го иска, има благодареніе да го направи; интересътъ ся противи, удовольствіето, сирѣчь тѣлото ѝ казва: нека похарча тѣзь пары за кефѣтъ си, и тѣй ако щѣ, помагамъ на гладното семейство; ето нравственната длѣжностъ.

Тогазъ работата остава само за оправдателнѣтъ или праведнѣтъ длѣжностъ, принудителнѣтъ, за онѣзи т. е. длѣжностъ, на която можемъ да приведемъ всякого чловѣка, който ѣ е отбутнѣлъ, защото иначе щѣхмы да ся ограничимъ въ сухото тѣлкованіе на законитѣ, и тѣй досадно: прѣдлежи обаче и за нравственнѣтъ длѣжностъ, за vysokoto онова желаніе на душѣтъ, което ѣ увеселява като го испѣнява.

Но за нужно виждамъ тукъ да ви напомниъ че чловѣкъ ся прѣдставя подъ три свойства: чловѣкъ дѣйствува въ този свѣтъ като частно лице, като членъ на семейство, като членъ на едно гражданско правленіе, слѣдователно подъ всяко едно отъ тѣзи свойства има длѣжности. И като частно лице той има длѣжности: къмъ себе си, а то е, да си пази здравіето, да развива умътъ си и отъ день на день, да гледа да става по-добъръ; къмъ ближнійтъ си, сирѣчь да го обыча, да му пригодава, да му помага; къмъ Бога, сирѣчь да го обожава, да му ся моли, еще и да

върва въ него. Като членъ пакъ на семейство има наричанитъ семействени дѣлжности, — чедо жато е да ся повинува на родителитъ си и да обыча братіята и сестрытъ си — баща, да прѣхраня и да изучава чедата си. И най-послѣ като членъ на едно опрѣдѣлено общество, като гражданинъ, има своитъ дѣлжности къмъ гражданското правленіе, дѣлжности на които развитіето имамы сега за прѣдметъ.

* * *

Тука не ми ся вижда вънъ отъ цѣлтъ да ви кажѣмъ нѣщо за цѣлокупността на семействата които живѣйтъ въ разнообразны сношенія и съставятъ гражданското правленіе. — Прочее, гражданско правленіе е едно множество чловѣци, които ся намиратъ въ разны сношенія помежду си и управляваны по правила, узаконены и написаны или съ съизволеніето на мнозина избрани, или написаны чрѣзъ самопроизволното хотѣніе на одного, или по правила които сж станжли пріеты по обычай; но тѣзи правила трѣба всякога да иматъ като водитель праведното хотѣніе на чловѣка. Таквось нѣщо е гражданството, гражданското правленіе.

Напрѣдъкътъ на огражданствованіето т. е. на цивилизаціѣтъ, както обыкновенно казувамы, ималъ е голѣмо вліяніе, както въ всичко, тѣй и въ дѣлноститъ и правдинитъ на гражданина къмъ гражданското правленіе и на гражданското правленіе къмъ гражданѣтъ. За туй напрѣдъкътъ на цивилизаціѣтъ и образуваніето на разны гражданскы правленія сж прѣобразили и развили правдинитъ и дѣлноститъ на гражданина. И въ най-древнитъ видове на управленіята, въ патриархалнитъ, частното лице, гражданинѣтъ не е ималъ никакво право, но само дѣлности къмъ върховнітъ си господарь. Това сжщото ся е случавало и въ републикѣтъ на древнѣхъ Гръціѣхъ, дѣто гражданинѣтъ, излишаванъ прѣдъ общественото всесиліе, ставалъ е жертва на волѣтъ на по-мнозината и на бройното господствованіе на множеството.

Прѣподобниѣтъ го напоявали съ тровѣхъ, праведниѣтъ го заточавали.

У старытъ гърцы, толкозь славимытъ за любовь къмъ свободѣтъ, личиѣтъ свободѣ имъ е нѣмало никакъ. У тѣхъ градѣтъ е былъ всичко и въ градското общество чловѣкъ

не ся е наслаждавалъ на други правдини, освѣтъ на онѣзи които му е давалъ градътъ. Дѣто ще ся каже, частното право е произхождало отъ политическото право. И тъй прѣдъ общественныйтъ този пантеизмъ всичко ся стѣписвало назадъ, и работа и притежаніе и мѹдрованіе и мнѣніе и любовь, и остроуміето и способноститъ на великытъ мѣжѣе, наказваны много пѣтя поради умственното си прѣвѣхство, и изобщо всяко право на частното лице было нищо, гражданинътъ ималъ всякога длѣжность, еднаж и само длѣжность, да го поглѣща гражданското правленіе, да сводя вратъ, да е и да бѣде нищо.

И самъ Платонъ въ своето гражданско правленіе смятра и счита властятъ на законоположника толкозь своеобразнѣ и неограниченѣ надъ частнытъ лица, щото не помислилъ че неможе да тури подъ правило и самото облѣкло на тѣлого, и хранѣтъ и животътъ изобщо на гражданытъ и увеселеніята и игрытъ, зашто излишава личнѣтъ свободаж. Тѣй що, споредъ общепритежаніето на Платона, който и да е отъ гражданытъ не можалъ да има нито кѣшѣ, нито друго свое притежаніе, нито съпругъ, нито чеда, нито позволеніе да яде каквото ще и когато ще, нито да ся забавлява, нито да ся облича споредъ угодѣтъ си. А тогазь какво ставаше свободата на частното лице, когѣто днесъ сѣ зели да разбиратъ и да ѣж дирайтъ и самытъ варварскы и необразованы народы? Дѣ сѣ неговытъ правдини?

Самото право което притежаваше гражданинътъ, въ Платоновото гражданско правленіе бѣ това, че ималъ исключителнѣтъ длѣжность да ся повинува на туй управление; а тѣй ся изличавало отъ общества семейството и всякой собственъ и частенъ интересъ, както твърдѣ добръ е забѣлѣжилъ Аристотель, като избличава Платона и споредъ както и всичкытъ новы философы сѣ пріели. Зашто инакъ, какво ся случава? Умовитото и свободно твореніе, человекъ, ставаше автоматъ т. е. машина отъ други движима за извършваніе и служеніе на гражданското правленіе; но цѣльта, окончателната цѣль на общества не е истѣкмяваніето на гражданското управление, понеже то е само орѣдіе или машина за благоденствіето на частното лице, и тогазь не завява догматътъ на равнородство-

то, на любовѣтъ и братството отъ отровното дыханіе на общественый т. е. соціалный или политический деспотизмъ, и челоѣческото общество сглобено така да тежи и на възъ двѣтъ страны не боледува отъ тѣтворна и смъртоносна болѣсть. А че разнытъ видове на управленіята сѣ само орждіе или машина за благодѣнствіето и свободѣтъ на частнытъ лица нека ни послужи за примѣръ злочестыитъ и великодѣловитый Френскый народъ, въ който гражданското правленіе ся затрива за видѣтъ на управленіето, гражданинѣтъ става всякога подигравка или на нѣкое изумленіе отъ дѣющѣтъ сгань, или на нѣколцина само души или само на едного своеволнаго господаря подъ безумнытъ волю на когото трѣба да подводи въратъ всичко.

Видѣхмы прочее че, было въ монархіитъ, было въ Платоновѣтъ Републикѣ и изобщо, колчемъ окончателната цѣль на едно общество е овещетвореніето на неговото гражданско управление, личнытъ права ся уничтожаватъ, и челоѣкъ става рабъ, безъ да има никакъ права; но челоѣчеството неможаше да остане въ туй младенческо състояние, трѣбаше да мине въ мѣжкыитъ си възрастъ и да ся възвиши до разбираніе на всеобщийтъ законъ и на хармоніитъ която управлява естественныйтъ и нравственъ свѣтъ. И тѣй, по което врѣме правата на челоѣка оставахъ не припознаты, издаваше ся гласъ отъ земѣтъ на пророцытъ, гласъ прѣдвѣзвѣщающъ Мессіѣ. Христосъ ся въплотява и благовѣствува ново рѣшеніе на задачѣтъ за всичко и за правдинѣтъ на частното лице. Христосъ налага на челоѣка не външното обожаніе на Божеството, не боеніето и страхътъ отъ завистливы божества, не потѣпкваніето на неограниченытъ права на челоѣка, но напротивъ само на любовѣтъ къмъ Бога и къмъ ближняго, т. е. възправеніето на тѣзи потиснѣты права. Два закона налага, любовѣтъ къмъ Бога и любовѣтъ къмъ ближняго; въ тѣхъ висятъ всичкытъ закони и пророцитѣ.

Разумѣва ся не е за сега да испитваме какво промѣненіе напесоха тѣзи христіянскы догматы въ наукѣтъ, въ религіѣтъ и въ искусството; но колкото ся касае до предметътъ ни, сирѣчь какво измѣненіе пострада частното и политическото право, нека кажемъ нѣщо на кратко.

Първо, челоѣческыйтъ умъ и совѣсть, като бѣха

порабощены на гражданското правленіе, чрѣзъ христіанството откъснѣхъ ся отъ врьскытъ на обществото; а испърво потѣпканытъ права на чловѣка повърнѣхъ му ся чрѣзъ христіанството, като ся еманципира, (освободи), така да кажемъ, частната личность.

Второ, когато исполнапрѣдъ бащата имаше право за животъ и смъртъ надъ чедата си, съ други думы, когато по-напрѣдъ съществуваше семейственный деспотизмъ, христіанството го подправи и смѣси съществено съ любовтъ, която ся наложи като законъ; а женытъ които ся сматрахъ по-долни или рабыни на мъжа, завзехъ при него приличното тъмъ положеніе въсправены отъ него; и

Трете, христіанството позвъни въ ушитѣ на императоритѣ, на монарсытъ, народытъ на които сматрахъ като законъ тѣхнѣтъ волѣ, позвъни и прогласи равенството на роба и на господаря, сродството, равнопороженіето, братството на всичкый чловѣческый родъ.

Таквызи сѣ на кратко промѣненіята които направи христіанството въ правата на чловѣка. И тѣй чрѣзъ новытъ догматы ограничихъ ся длѣжноститѣ, като ся въдрузихъ неограниченытъ и потѣпкванытъ права на частнѣтъ личность. Но като ся ограничихъ длѣжноститѣ къмъ гражданското правленіе, не слѣдува отъ това че отъ тогазъ насамъ чловѣкъ нѣма длѣжности; напротивъ най-важнытъ и най-серіознытъ сѣ останали на неговѣтъ свободнѣ волѣ, на неговото самовластіе, и само заради туй трѣба не уклонно да ги пази и съблюдава.

За това, така съставено гражданското правленіе, и основаніята му като сѣ таквызи, всяка отъ частнытъ личности, които влѣзватъ въ съставъ на едно гражданско правленіе, нарича ся гражданинъ; а това мѣсто въ което живѣѣтъ подъ едно гражданско правленіе гражданитъ, ся нарича отечество или татковина, както ся нарича майка жената която е родила чловѣкъ, защото името отечество означава и показва сношеніето което съществува между чловѣцытъ и странѣтъ или мѣстото дѣто тѣ живѣѣтъ. И тѣй както всякой чловѣкъ има длѣжности и чувствува милѣніе къмъ онѣзи женѣ, която го е родила и отхранила, и който нарича майкѣ, същото чувствува и къмъ онѣзи странѣ, съ който го свързватъ религіята, языкътъ,

въспоминанията, къмъ онѣзи земи на които сж живѣли бащите му, която съдържава коститѣ имъ, и която много пѣтя е била напоявана съ кръвтъ имъ.

Прочее длъжноститѣ къмъ гражданското правленіе сж онѣзи иститѣ които къмъ отечеството; по нѣкога обаче има една осѣщана разлика. Много пѣтя ся случаватъ отечеството да ся не чевердисва отъ чловѣцы които иматъ иститъ языкъ, истото происхождение, иститъ религіѣ, но все пакъ отъ чловѣцы които ся грьжатъ не по-малко за благоденствіето на гражданитѣ, както ся случаватъ това въ Польшѣ, въ Индіѣ и въ други еще нѣкои мѣста, въ които чужды завоеватели нашедше поработили сж онѣзи народы, но не по-малко грьжаше ся, казувамъ, за обогатеніето на порабощенитѣ народъ.

При това, граждани на едно гражданско правленіе могатъ да бждатъ и други които не сж отъ иститъ религіѣ, нито отъ истото происхождение и които не говорятъ иститъ языкъ, но сж ся прѣселили на чужбинѣ дѣто или благоденствіето на гражданитѣ отъ онѣзи земи имъ ся е поревнило, каквото сж прѣселеніята на много Ирландцы, Нѣмцы и други въ Америкѣ, на нѣкои Българи въ Русіѣ, или интересътъ имъ гы выка, както често ся случаватъ това въ Турско, да идатъ Френци и Англизы. Слѣдователно виждате че длъжноститѣ къмъ гражданското правленіе сж принудителны, съ законы написаны, които ся задължава гражданинтъ да изпълнява, каквото е напримѣръ наложеніето на даноцитѣ, а пѣкъ длъжноститѣ къмъ отечеството сж непринудителны, нравственны, длъжности, както казахмы, самостоятелны. — Кажѣте ми, кой отъ васъ наемнатъ съ заплатѣ отъ Кытайцитѣ и заведенъ на войнѣ бы пролълъ кръвтъ си на радосърдце за Кытайскитѣ земи? Наемницитѣ Швейцарци войны въ френскитѣ войскѣ едно врѣме, на колко пѣтя не сж побѣгвали, щомъ сж чували внезапно да протѣрби швейцарскый рогъ на планинитѣ? Чува ли сж този гласъ и сж напускали всичко и завичали сж ся въ милото си отечество, за да цѣлуиѣтъ прѣстѣтъ му.

Но тука като излагамы длъжноститѣ на гражданина неправиѣ никаквѣ разницѣ между длъжноститѣ къмъ отечеството и длъжноститѣ къмъ гражданското правленіе,

ако и лесно да ся различаватъ тѣ, а ще ги споменемъ сляно и съвкупно.

Сега, кои сж тѣзи длѣжности?

И първо, азъ ще вы попытамъ, любезни читатели, кой отъ васъ ако бы ся намѣрилъ въ чуждѣ земѣ, далечъ отъ онѣзи мѣста, дѣто е пръвъ пѣтъ видѣлъ слънце-то да изгрѣва и да залѣзва подъ драгытѣ нему горы и планины, далечъ отъ онѣзи мѣста, дѣто е прѣминжлъ дѣтскый си възрастъ и дѣто е чувалъ важныйтъ гласъ на бащѣ ся като го е мѣмралъ, и кроткыйтъ гласъ на майкѣ ся като го е прощавала и милвала, кой отъ васъ, казувамъ, драгы читатели, ако бы ся намѣрилъ далечъ отъ отечеството, а че да си напомнимъ всичко това, та не бы просълзилъ и не бы пожелалъ за минутѣ да ся намѣритамъ? и кой въ сладкы бълнуванія не бы прѣнасялъ умътъ си като на вѣтровы крылѣ тамъ по онѣзъ мѣста?

А какво е това което го е накарало да пролѣе слъзы? Какво е това което го е подбудило да пожелае отечеството си? Какво друго ако не онова високо врожденно чувство, онази свещенна длѣжность и обязанность — любовьта къмъ отечеството?

Инакъ, като смы ся намѣрвали на чужбинѣ и смы виждали отъ истото съ насъ отечество нѣкого, съ когото никаква частна свръска ны не свързува, освѣнь свръската на языка, на происхожденіето и на религіѣтъ, като смы виждали, казувамъ, на чуждо мѣсто единъ нашъ съотечественникъ, не смы ли ся спущали да го пригърнимъ и не смы ли почувствуovali радость неисказанѣ, като да смы видѣли нѣкой нашъ сродникъ, като да смы видѣли отечеството си? — Какво е това което ны кара да пригрѣщамы оногози чуждыйтъ за насъ въ отечеството ни вѣтрѣ? Какво друго ако не онова божественно, неизразимо чувство, онази прѣподобна длѣжность — любовьта къмъ отечеството?

Аббатъ Бартеlemi въ списаніето си Новый Анахарсъ, като го прѣдставя да обхожда разны страны и ся среща съ Мессинцы изгонены отъ отечеството си, изважда на сѣбѣтъ одного Мессинца, за когото казува че плачалъ и нареждалъ така: «Изгонени отъ отечеството си, чужды къмъ другытѣ народы, нѣмамы другѣ свръскѣ съ че-

ловѣцѣтъ освѣнь свръскатъ на бесплодното стѣснѣніе,
което въспріемать по нѣкога да покажѣтъ къмъ нашѣтъ
злочестини!»

« На рѣкѣтъ Вавилонскы тамъ сѣднѣхмы и плакахмы ;

На върбитѣ окачихмы органѣтъ си,

И казвахъ ни опѣзи които ны водахъ :

Я ни попѣйте пѣсень Сіонскъ. —

Какъ да въспѣмъ пѣсень Господнѣ въ земѣхъ чуждѣ? —

Іерусалиме, Іерусалиме !

Ако тя ази забравѣхъ

Нека бѣде забравена десницата ми.

Дѣщи Вавилоня, окаянная !

Блаженъ който хване и разбѣе о камыкъ младенцѣтъ ти. »

Не тѣй ли ся плакали и Евреитѣ при отчужденіето
отъ отечеството си? Отъ какво е това чувство на жа-
лость, тази поядуща скѣрбъ у тѣзи лишени отъ отече-
ството си людіе? Отъ какво и за какво туй сърдце-раз-
дираще оплакваніе? Отъ какво тѣзи жестокость къмъ
виновницѣтъ на туй тѣхно нещастіе? Отъ какво друго ако
не отъ милѣніе за отечеството, отъ любовь къмъ него?

А малко ли има и таквызъ, които въ надеждѣ на по-до-
бры печелбы или за наукъ напушчатъ отечеството си свое-
волно, оставятъ жены, дѣца, родители, роднини, оставятъ
мѣстото дѣто сж ся родили и ся излагатъ на лишения и
злостраданія по чужбинѣхъ, и ходятъ та ся бѣжатъ за да
си приготвятъ бѣдуще; кое ги кара и тѣхъ да ся лиша-
ватъ отъ пригодныйтъ животъ въ отечеството си? кое
друго и какво друго ако не единственната надежда, да ся
завърнѣтъ пакъ въ отечеството си съ по-добры приходы,
надеждата за да подкрѣпятъ отечеството си, надеждата да
и видятъ въ едно по добро врѣме, тѣ пріематъ да ся ли-
шатъ за малко врѣме отъ него, за да ся наслаждаватъ
по-добрь отъ присѣтствіето си въ него; таквозъ е чув-
ството на любовьтъ къмъ отечеството!

Близу прѣди хылядъ години, въ великѣтъ борбѣ ме-
жду Гърцитѣ и Българитѣ, борба която ся продължава
тридесетъ години двамина отъ знатнытъ Българи, единтъ
на име Кваканъ, а другыйтъ Николица, и двамата вое-
воды Самуиловы и върлы участници въ неговѣтъ тежкъ
подвигъ за утвърденіе на народностьтъ имъ въ отечество-

то имъ Македонѣжъ, на два и три пѣтя улавяны робы и всякакъ обласкаваны и съ почести и богатства надаряваны отъ Василя, да ся отрежътъ отъ народа си и отъ отечеството си и да останжтъ съ гърцытъ не сж склонявали; но при всякой удобенъ случай бѣгали сж въ отечеството си при съотечественницытъ си, съ които сж дѣлили бѣды и неволи и за които не сж щадили крѣвьтъ си и животытъ си. Първыйтъ даже ожененъ за геркынѣжъ въ Солунъ, отъ коѣжто и дѣца му ся народили, не му ся поспидѣли ни женѣ ни дѣца; но на гласътъ на отечеството си зарѣзалъ всичко и ся озовалъ въ редътъ на войницытъ, които ся бѣяли за отечество. Какво е накарало тѣзи благородни Българи да ся отрежътъ отъ всички почести и удовольствія на живота, и да прѣдпочтъ да злостраждатъ съ съотечественницытъ и сънародницытъ си? Кое ги е накарало, когато уловены най послѣ пакъ, да прѣдпочтъ да умрѣтъ въ мрачнытъ и студены тѣмницы, а не да ся отрежътъ отъ отечеството си и отъ народа си и да добруватъ между инородцы въпъ отъ отечеството си? — Нищо друго освѣнъ длѣжностъта имъ, любовъта къмъ народътъ имъ и милѣніето за отечеството имъ!

Исторіята на цѣлый челоувѣческый родъ е пълна съ таквызи примѣры, които да привождамы тукъ не бы ни постигнѣло ни книгѣ ни мастило.

Ще каже че всички и по всичкый свѣтъ челоувѣцытъ осѣщатъ любовътъ къмъ отечеството си; и не само че ѣж чувствуватъ, но и малага ся нравственно всякому да обыча отечеството си. Отъ това и най-първа на всякой гражданинъ длѣжностъ, отъ коѣжто всички другы зависятъ е — любовъта къмъ отечеството му. (слѣдува)

ПОЛЗА ОТЪ СЪДРУЖАВАНІЕТО

(РАЗГОВОРЪ МЕЖДУ ДВАМА СЪПОЖНИЦЫ И ЕДИНЪ УЧИТЕЛЪ)

СТОЕНЧО И КОЛЮ

С т. У добъръ часъ, бачо Кольо, на кждѣ си ся запжтнѣлъ тѣй?

К о л. Сполаимъ ти, Стоенчо; а бе, отивамъ и азъ,

3)

празникъ на ли е, търсиж и азъ да си миѣхъ врѣмето, или да почерпѣ или да мя почерпѣтъ, додѣ мръкне да ся приберемъ. —

Ст. Поседни де, ако не бързашъ, поседни да подрѣнкамы; тука на пѣтя и край гралѣтъ да чинимъ сѣирѣ conto минувать, заминувать, все ще видимъ или ще чуемъ нѣщо; въ кръчмытъ какво друго ще чуешъ освѣнѣи псувни.

Кол. А че пѣкъ да посѣднѣж, за мене е все едно было въ кръчмытъ было на пѣтя, да има приказкы че толкозъ; а пакъ ако излѣзе и почерпниѣ еще по-добрѣ.

Ст. Е, какво ново знаешъ? кажи да видимъ.

Кол. Какво да ти кажѣ, отъ кесатѣжкъ друго поново кажи че незнаѣж, и кой ти има сѣрдце сега за по-вины да пыта и новины да слуша, като всинца ни ны е заяла онази, която и ще ны дояде, пуста сурманѣя.

Ст. Ехъ, добъръ е Господъ, бачо Кольо, здравѣе да има, а че всичкото ся управя; все тѣй нѣма да остане я.

Кол. А бе, добъръ е Господъ, благодаримъ го, ама не е лесно, Стоенчо, харчѣ, ма срафѣ, върви; кырѣята и тя не чака; калфы, чираци въ сѣботѣ вечеръ въ рѣцѣтъ тя гледатъ, въ кѣщы и тамъ отъ тебе чакатъ, колкото и да стискашъ и да ся минувашъ съ икономѣжъ ужъ, пакъ все не стигиѣло, туй иска онуй иска: не сѣ едно не сѣ двѣ нито сто и двѣ; едно земешъ, друго ся свършило, всякой день дай мѣжо, донесъ мѣжо, и друго нѣма. Искарашъ работѣж, не ся продава; продадешъ иѣ пары не можешъ да земешъ; ако дойде нѣткой да купи съ пешинѣ пары не ти дава нищичко керицѣ, и ты за да земешъ пары давай на сирмѣж; каквѣж ще иѣ искарамы тѣй като отивамы и азъ не знаѣж. Тѣзи проклетѣ френци ли сѣ нѣмци ли сѣ ще ны докаратъ найсетнѣ гладны и безъ ризѣж да ходимъ. Надовлѣкли, а бе брате, стокаж има за години и за два града колкото на-шѣйтъ; по-яка да е, не е, и по-здрава да кажешъ, ни-какъ, ама на ли по-ефтина, хемъ по-лѣскава, иди ты рас-правяй на мющерѣжѣж да го кандардисашъ, ако нѣмашъ работѣж; той тича тамъ на ефтеное то! Хеле пѣкъ отъ какъ сѣ излѣзли туй лѣнытъ, отъ туткалъ ли сѣ отъ

какви пущинѣ сѣ, все на тѣхъ тичать; виси цѣлъ день на дюгена не можешъ нито за дърва пары да извадишь зимѣ, а лѣтъ кой минува край тебе! Подмаза вече и нашійгъ запаятъ; не бѣше тѣй едно врѣме; като бѣхъ калфа азъ, и деня и ноця работехи 10-12 души и неможяхъ да надвѣмъ. Алжшь-веришь имаше тогазъ, а то сега работи само колкото да кълнешъ дѣто че си ся намѣрилъ на тозъ занаятъ. Зехъ ни френцитѣ хлѣбтъ отъ ржжѣтъ, да имъ земе дяволъ душжѣтъ, както и ще ѣмъ земе.

Ст. Тѣй, бачо Кольо, тѣй; право е всичко дѣто казвашъ, ама занаятъ ся намѣрило, какво ще го правишь, него смы учили него и ще работимъ. И отъ кой ли другъ занаятъ има по-да сѣ прокопсали: да ли кожухаритѣ, или чохаджитѣ или терзитѣ; френкъ-терзитѣ и тѣ поблещукажъ години, двѣ, сега отъ нѣкоѣ години насамъ и тѣ сѣ ѣмъ уловили за опашкжѣтъ.

Кол. Всичкитѣ, бе, всичкитѣ, все една слана пы е попарила. Кожусы вече зехъ да не носятъ съсъ тѣзи пусы френскы дрехы, и тѣхъ ошиты гы донасятъ, каквото и нашитѣ кундуры и чепицы.

Ст. То ся види еснафитѣ отъ день на день баттисвать; ама, сега злѣ, да кажемъ, а че до години да-ще Господъ по-добро.

Кол. Туй е останжло да казвамы я, че да видимъ и съ него до дѣ ще достигнемъ. Ама на едно нѣщо мене не ми стига ума. Ный всица работимъ отъ срѣдъ ноцъ до срѣдъ ноцъ, работимъ, дѣто е казано, и деня и ноцжъ и неможемъ да ся исхранимъ, като ядемъ веднѣжъ въ недѣлжѣтъ месо. Тѣзи дяволи нѣмци, казватъ гы, не работятъ толкозъ и ся хранятъ като шупари за Коладжъ, какъ надвиватъ та искарватъ толкозъ нѣщо, и като плащатъ кырѣжъ за прѣнасяніе и толкозъ гюмрюкъ, какъ имъ изнася и да продаватъ толкозъ ефтено! а че и тѣзъ дѣто гы купуватъ тукъ да гы прѣпродаватъ и тѣ печелятъ повече отъ насъ дѣто самы гы работимъ.

Ст. Ама ты, види ся, не смѣташь, че тѣ работятъ все съ фабрики?

Кол. Е ще то я; тѣзъ пусы хаврики, тѣ яджѣтъ свѣтътъ, и тѣ ще ны направятъ пай-подиръ да тръгнемъ да просимъ.

Ст. А бе да просимъ нещемъ, ама ще ся поминемъ съ мажы и ще отидемъ мърщина на тозъ свѣтъ; отъ работѣ нѣма да си отворимъ очитѣ да видимъ бѣль свѣтъ; работи ты деня и нощѣ съ двѣ рѣцѣ че излѣзъ да продавашъ съ оногось за когото работятъ сто рѣцѣ и да видишь прокопсіѣж.

Кол. А бе азъ не можъ да разберѣ каквы сѣ тѣзи хаврики дѣто работятъ толкось души, и какъ работятъ че искарватъ толкось работѣ. Да съмъ по-намладо врѣме и да поимвамъ парицы, както имахъ едно врѣме, ще станѣ да идѣ да видѣ салъ какво е туй хаврика дѣто го казватъ. Нашитѣ тука Мариополскы хаврики гледамъ азъ нѣма много души да работятъ, и не вадятъ друго освѣнъ миризливѣ ракыѣж, която гледамъ азъ добръ хаврикосва, нашитѣ млады калфы и чирацы а че и масторитѣ по нѣкога.

Ст. Тѣ онѣзъ сѣ други фабрики, тѣ не сѣ за ракыѣж.

Кол. А бе други а, и азъ знамъ че сѣ други, ами не ги знамъ каквы сѣ.

Ст. Ей учительтъ иде, да пытамы него, той е ходилъ въ Нѣмско, ще ни каже каквы сѣ.

иститѣ и учительтъ

Уч. Добъръ день ви.

Ст. Далъ ти Богъ добро, учителю; кѣдѣ си походилъ?

Уч. Ходихъ малко да ся порасходиѣ, да позяпамъ и да полапамъ чистъ въздухъ.

Кол. (подъ носъ мѣмливо:) Туй само правите вы даскалитѣ я, земате пары бадехава и ходите да лапате въздухъ.

Уч. Какво сте ся заприказвали, гледамъ, нѣщо важно разисквате.

Кол. Важно ли влажно ли не го знамъ и азъ, ама приказвамы за хаврики. Казвамъ на Стоенча, че не съмъ виждалъ и не знамъ какво нѣщо е, а той казва че Ваша Милость сте ходили въ Нѣмско, виждали сте хаврики и ще ни расправите какво нѣщо сѣ и какъ работятъ въ тѣхъ.

Уч. Ама за каквы фабрики, за сукно ли или каквы?

Кол. Каквыто и да е, работата е какъ работятъ тѣ та искарватъ много работѣ и имъ изнася да ѣж даватъ свѣтенѣж.

Ст. Фабрики дѣто шійтъ дрехы было или обуша, които носятъ тука готовы та ги продаватъ.

Уч. За дрехы и за обуша нарочно фабрики нѣма, каквото за сукна и други нѣкои индустриалны работы, но има съдружаванія, които облесняватъ изработваніето и правятъ да имъ пада работата по-ефтена и по-ефтено имъ даватъ. Печалбата не е само въ работжтъ, колко по-много ще искарашь, но и въ прѣсмѣтваніята които правятъ Европейцитъ, какъ една коя да е работа може да имъ излѣзе по-ефтена.

Ст. И едното и другото : какъ по-много да ся искара и какъ по-ефтено да падне, а да ся сполучи туй все трѣба на фабриктъ да ся работи. А дѣ у насъ фабрики ?

Уч. Белкымъ санкымъ мыслите вы че ный не можемъ да си направимъ фабрики ако бы да искамы? Европейцитъ сж и тѣ хора като насъ, и не е само тѣмъ дадено да правятъ фабрики.

Кол. Хаврикы, ный да си направимъ? Скоро и бържѣ! Сега нашитѣ зенгины, да речешъ, можтъ, по тѣ до дѣто иматъ съ файдж пары да даватъ, малко ти и мыслятъ за хаврикы; а ный еснафъ хора, дѣто има една дума «що исчука и испука.» хаврикы ще направимъ и нѣма никой да ны види !

Уч. Направямы, дѣдо Кольо, направямы; стига да искамы.

Ст. Я ни поприкажи, Господинъ учителю, раскажи ни какъ ставатъ тѣзъ работы.

Кол. И то бошъ я, ама «праздны сѣдѣли праздно думали»: прикажи ни да видимъ каквы смѣтки правятъ тѣзи твойтъ Европѣнды, които ный не можемъ да направимъ, макаръ че и ный безъ смѣтки ужъ нищо не правимъ.

Уч. Трѣба да знайте че въ Европѣ всичкы по-голѣмы работы ставатъ съ съдружества.

Кол. Какво е туй съдружества, и то нѣщо хаврика ли е ?

Уч. Не, дѣдо Кольо; съдружество е единъ ортакжкъ отъ много съдружници, сирѣчь ортацы; на примѣръ, положѣте че вы всища бабукчи ся с'ортачите и ставите една компанія, това ще каже съдружество.

Кол. Е, компанія отъ всички бабукѣи ! че какво ще излѣзе отъ това ? какво ще направи истинжлийтъ на замръзжлийтъ ?

Уч. Да ви кажъ какво ще излѣзе ; знаете има една пословица : капка по капка блато ся сбира.

Ст. Има право учителтъ, баче Кольо, чакай да видимъ какво ще каже ; той разбира отъ таквызъ работы.

Кол. А бе виждамъ и азъ че разбира, ама да видимъ какъ гы разбира ; даскалко разбиране друго, масторско друго. Перото и мущата не сж братъ и сестра.

Ст. Е, да чуймы, нѣма нѣщо да загубимъ я !

Уч. Положѣте, казувамъ, че десетъ души отъ еснафѣтъ ви, нека сж и най слабитъ, ся съгласите и ся съдружите, до колко капиталъ можите да вложите ?

Кол. Дѣ да гы знаѣхъ азъ, не съмъ имъ челъ паритъ, ама да кажимъ че по 50-60 лиры може да даджтъ нѣкои. А ? какво казвашъ ты Стоенчо ?

Ст. 60-70, горѣ-долу толкозъ.

Уч. Дѣто ще каже шесть-седемстотинъ хыляды гроша. —

Ст. Татѣкъ, кажи.

Уч. Потрайте сега и ще ви докажъ колко ползъ можите да имате отъ туй съдружаваніе. Колко плащате едно на друго за кырїѣ ?

Ст. По седемъ-осемстотинъ гроша.

Уч. Ще каже седемъ-осемъ хыледы гроша ; но когато ся съдружите десетъ души, не ще ви трѣбать десетъ дюгения, а ще ви трѣба само единъ широкъ дюгень за работѣ, който и по-настранѣ да е за по-евтенѣ кырїѣ не вреди, може биле и кѣща да е, и единъ дюгень за продаваніе въ чаршіѣтъ, нека туримъ за единътъ 600 и за другийтъ 800, 900—1500, нека кажемъ за двата 2000 ; ето прочее една полза отъ 6000 ; по шесть стотинъ гроша на челѣкъ печала въ годинѣтъ само отъ кырїѣтъ.

Кол. На плоча е лесна печалата, ами да видимъ въ кырїѣтъ.

Ст. Като има на плочѣ то ще има и въ кырїѣтъ ; ами мѣлчи да чуемъ по-нататѣкъ ; думай Господинъ учителю !

Уч. Второ, съ 50 или 60 лири, конто всякой отъ васъ има, да кажемъ, като ще си работи самъ за себе си,

колко стока ще си купи? Защото, разбира се, че отъ тѣхъ той ще има най-малко десетина лиры вересійъ, и десетина, петнадесетъ въ искаранъ стокъ, ще му останѣтъ или 30 или 35; тогазъ съ толкозъ пары колко суровъ стокъ ще купи? какво ще изработи и колко ще спечели? Когато съ 500 лиры, т. е. съ петдесетъ хыледы гроша, струва ми ся, когато сж и въ брой, можете да купите и по-хубавъ стокъ и да ѣхъ купите отъ мѣстото и много по-ефтенъ.

Ст. Разумѣва ся.

Кол. Купува ся и ефтена и хубава, ами да видимъ парятъ-парятъ какъ ще ся събератъ.

Уч. За парятъ казахмы и пакъ ще кажемъ, сега да свършимъ за ползытъ. Ами като ся съдружите и вложите десетъ души по 50 лири — 500 лир. неможите ли, като дадѣте единъ за други поржчителство, да спечелите и кредитъ еще за 500 лиры?

Ст. Разумѣва ся можемъ.

Кол. Съсъ думы е лесно май, ама нека кажемъ че можемъ.

Уч. А десетъ души съдружници или ортаци отъ вашійтъ занаятъ да работятъ съ хылядж лиры сирміѣж, ще кажъ азъ, не е малка работа.

Ст. Каква малка, то е безцѣна работа.

Кол. Бесцѣна ама дѣ ѣж.

Уч. А като купувате въ брой т. е. съ пешин-пары, ще купувате, казахмы, по евтено, а като купувате по-евтено, разумѣва ся че ще можите по-евтено и да продавате, а отъ по-хубавѣтъ стокъ, като изваждате и по-хубавъ работъ, разумѣва ся че и куповачитъ ще прѣдпочитатъ вашето заведение отъ всяко друго. Друго пакъ, въ продаваніето ще губи врѣме единъ само а не десетъ души, тѣй и за купуваніето на стокъ и за събираніето на вересіи и за каквыто да е други маежи, ще губи врѣме единъ а не десетъ души; а това е смѣтка, която тукашнитъ наши хора не зематъ въ вниманіе, защото незнаѣтъ цѣнѣтъ на врѣмето. Врѣмето, е казватъ Англичанитъ, готова пара, а като е готова пара за тѣхъ, колко повече е за нашитъ еснафли, които само отъ работъ-

тж си печелятъ и отъ нейъ чакатъ, а пакъ не го турятъ въ хесапъ кога го губятъ.

Ст. То е тъй.

Кол. Туй и азъ го съмъ разбралъ, че е тъй, защото малко като мръднѣ отъ дюкения и работата остава назадъ, подирѣ давай пары за свѣщи и работѣ нощѣмъ да ѣмъ искарвашъ.

Уч. А послѣдната и най-голѣмата полза отъ съдружаваніето е тая, че като ся съдружите вы десеть души занаятчиѣ отъ единъ еснафъ, ще имате, разбира ся, и по единъ калѣж и по единъ чиракъ; дѣто ще каже ставате 25-30 души; тогазъ на всякого ще ся опрѣдѣли по единъ работѣ въ коѣто му и по прилѣга: единъ ще купува, другый ще продава, двама трима ще кроѣтъ, другы ще шѣятъ, другы ще приготвятъ нишки, другы ще удрятъ на калѣпъ, и вижъ ты тогазъ какъ върви работата напредъ и какъ ся искарва по-много работа; можете най послѣ да си купите и двѣ три машины да шѣете и тъй да отворите едно уредно заведение, еднѣ ФАБРИКѣ, коѣто да искарва и по-много и по ефтенѣ работѣ, и ще можете и вы да продавате, по-ефтено и да затворите пѣтътъ на европейскитѣ стоки които сѣ запушали вашѣтъ работѣ. Вы не правите смѣткѣ на врѣмето дѣто губите, и искате съ малко пары и съ малко работѣ много да спечелите, а не можете, защото на оуѣзъ които смѣтатъ това имъ дава рѣжжѣ да даватъ по ефтено, и вашата работа ви става по-скѣпо и не ви изнася да ѣмъ давате на цѣнѣтъ на коѣто даватъ тѣ тѣхнѣтъ и тъй запазятъ пропадатъ у нась, когато въ Европѣ цѣвятъ, и ный безъ да подиримъ причинѣтъ на туй, ходимъ еще да губимъ врѣме въ оплакванія че европейскитѣ стоки ны подпиратъ и неможемъ да ся прѣхранимъ! И какъ ще ся прѣхранимъ, какъ ще отидимъ напредъ когато не умѣемъ да ся ползуваме отъ единичкыйтъ капиталъ който имамы на расположеііе?

Ст. Имашъ право, учителю!

Ко. Сега и азъ хващамъ да разбирамъ какъ ставатъ хаврикытъ, и осящамъ че туй дѣто го казва даскала сапружество ли бѣ що бѣ — ортакѣжъ до — е една хубава и злата работа, ама за Френцитѣ и за Нѣмцитѣ че ѣмъ разбиратъ; дѣ можешъ напълни ты главытъ на нашитѣ

Българи! Дѣ можешъ намѣри ты петь, десеть Българи на единъ умъ, когато у насъ петь катуны искать да вирять десеть опашкы.

Ст. Защо казвашъ тѣй, бачо Кольо, че не сж намѣрватъ и не ще ся намѣрятъ: ето ты и азъ двама, уста Иванъ трима, кумецътъ му четьрма, двамата братя К-олларъ, шестима, твойтъ калфа Стойчу, седмина, тестъ ми, осмина, шурия ми деветмина.

Кол. Тестъ ти не вѣрвамъ азъ да влѣзе въ тѣзи работъ, той си има сирмиѣтъ, и съсъ сына си паедно върти си работѣтъ пай-добръ, нѣма нуждѣ отъ таквызъ спекларіи.

Ст. Нѣмай грыжж и него и шурия си и другы еще нѣкои азъ ги придумвамъ и ще ти намѣрия десеть души не ами и петнадесеть, само да видимъ какъ ще може по-добръ да ся скопоса тазъ работа.

Кол. А бе ще намѣришь десеть души ама каквы? дирменъ-чатмѣ, не могатъ да сж равни, единъ ще има по-много сирмиѣ, другы по-малко, единъ знае запаята по-добръ, другы не го знае, какъ ще ги избарабаришь ты да станѣтъ едно и да работятъ еднакво и да печелятъ еднакво; сега ты и азъ едно ли смѣ? и ный можемъ ли да ся ударимъ съ К-олларъ? Тазъ работа не е за насъ, тя мѣчна ми ся види мѣнь.

Уч. А че за туй нѣма и да прокопсамы ный я, защото търсимъ все лесны работы, а отъ мѣчнытъ бѣгамы; но азъ ще ти кажж пакъ че тази работа не е мѣчна до колкото ѣж мыслишь ты, ами е и твърдѣ лесна. Каквото мѣчно нѣщо и да е, хората като искать намѣрватъ му леснипата. На ли туй ти е мѣчното тебе, че не сж равни и не могатъ равно да зематъ отъ печалѣтъ? азъ ще ти посочж единъ пѣтъ дѣто да не сж онеправдай ни единъ.

Кол. Кажи да видимъ какъ може да стане и то.

Уч. Ето какъ. Първо ще вложите въ стокѣ и въ брой всякой капиталтъ си; второ ще опрѣдѣлите помежду си надницѣтъ на всякого, и като ся плати всякому отъ печалѣтъ, останѣлото ся расподѣля съразмѣрно по капиталтъ; или и инакъ става: опрѣдѣлѣте еднѣ лихвѣ отъ 12 или 15 на 100 за капиталтъ си и които иматъ

повече капиталъ да зематъ лихвѣтъ си, а чистата печала ся раздѣля съразмѣрно къмъ всички.

Ст. Да ти ся посветятъ устата г. учителю, отъ дѣ ти дойде туй на умъ? А, бачо Кольо, видишь ли какво ще каже да знае нѣкой книжъ; толкозь години старъ масторъ си въ еснафѣтъ, минувало ли ти е това прѣзъ умѣтъ?

Кол. Какво да ти кажъ, Стоенчо, намъ ако ни стигаше умѣтъ за таквызь работы, щѣхмы и да бждемъ нѣкакъ по-добръ; ама и да видимъ пакъ ще ли да можемъ да го охархоримъ, да го направимъ на работъ; защото знаешъ ли че всичко опуй което е хубаво на думы не иде тъй и въ работъ?

Уч. Наистинж не иде като не ся земате да го докарате.

Ст. Знаешъ ли ты какво да направимъ ный сега, бачо Кольо? Ный да ся видимъ прѣзъ недѣлѣтъ съсъ всички тѣзи които поменжхмы, и да имъ кажемъ че учительтъ има да имъ раскаже нѣщо много хубаво за работѣтъ на занаята ни и на еснафа ни; ами дѣ да ся съберемъ?

Уч. Елате на Читалището въ недѣлжъ, като пусне черкова.

Ст. Става, тамъ да ся съберемъ, ами да видимъ ный какъ ще ся сдумамы по-напрѣдъ.

Кол. Ако има нѣкои отъ тѣхъ да сж ся нагласили да идѣтъ на сирѣянъ, не ще рачѣтъ да дойдѣтъ, иска да имъ расправимъ добръ за какво е работата; а пкъ да ти кажъ право, азъ туй нѣщо като че зехъ да го посъщамъ че ще бжде хубаво нѣщо, ама не ми сѣче умѣтъ какъ да имъ го докажъ.

Уч. Вы гы убѣдете само както и да е да дойдѣтъ, а че азъ ще ся помжча да имъ докажъ колко е хубаво и полезно това за тѣхъ.

Ст. Да ти кажъ азъ, Господинъ учителю, мене ми казва умѣтъ ми, че като ся потрудишь ты да имъ понапльнишь главѣтъ, и ный съ бача Коля като гы по подсторимъ, ты го кажи него свършено.

Уч. Да дадѣше Богъ тъй да е. Вървайте че ако направите нѣщо да отиде тази работа напрѣдъ, ще станите примѣръ на всичкитъ други еснафы; тя е една работана койкто ако стане начало веднѣжъ, всички ще вы подра-

жайтъ. Е, сега да ся разотидимъ че пакъ ще ся видимъ. Сбогомъ.

Ст. Сбогомъ; ты бѣди готовъ въ недѣлѣ на Чита-
лището.

(Учительтъ си заминува.)

(Стоенчо и дѣдо Колю си трѣгватъ и тѣ.)

Кол. А бе, Стоенчо бе, че тѣ не были отивали па-
рытъ до сущъ на вѣтъра бе, азъ до сега, да ма прости
Господъ, ама съмъ мислилъ че туй дѣто давамы парытъ за
голѣмы даскали, за много даскали, все сж за вѣтъра; ама
то не было тѣй, сега виждамъ че все можало да има нѣ-
що файдица отъ тѣхъ.

Ст. А че ако да нѣмаше файда хората не щѣхъ да
харчатъ толкозь пары, да отварятъ училища и да плащатъ
на учители.

Кол. Хайде, да видимъ въ недѣлѣ какъ ще ѣмъ ис-
карамы. (разиждатъ ся).

ЗЕМЛЕДѢЛИЕТО

— 0 —

I

ЗА ЗЕМЛЕДѢЛИЕТО ИЗОБЩО

Земледѣліето или искуството да обработвамы земѣ-
тъ е толкозь старо, колкото е и свѣтътъ. Св. Писаніе
ни казува, че първородныйтъ сынъ на Адама и на Евж,
былъ земледѣлецъ-орачъ, а братъ му Авель пастырь на
овцы. Патріарситъ, на които простодушіето и простытъ
правы Св. Писаніе описва съ най-живытъ краски, занима-
ва ли сж ся особенно съ обработваніето на полята и съ
безбройнытъ си стада.

У древнитъ, то есть у староврѣменнытъ народы, до
когато земледѣліето е было на почетъ, до тогазъ сж и вла-
дѣли у тѣхъ най-высокытъ добродѣтели съ които ся от-
личаватъ народитъ — въздържаніето, умѣренността въ
пожеланіята и искрениата любовь къмъ отечеството. Въ

първѣтъ въкове на Римскѣтъ републикѣ по-знаменитиѣтъ мѣжѣ на държавѣтъ сѣ ся хваляи съ това че ся занимавали съ полски дѣла, и много пѣтя, като управлявали войски и тържествували противу непріатели, завращали ся на радото си.

Най-добритѣ и доброжелатели владѣтели и царѣ всякога сѣ покровителствovali и насърчвали земледѣліето, което праведно ся сматра и до сега като единственный изворъ на благополучіето и на богатството на народыѣтъ. «Земледѣліето и скотовѣдството» казувалъ великыйтъ Френскый дипломатъ Жуль, «ето двѣтъ съсцы, отъ които Френско ся храни, това сѣ истинскыѣ рудници на Перу». Другъ единъ пакъ великъ мѣжъ, по-горень отъ Жулія, безсмъртныиѣтъ Вашингтонъ, въ едно отъ словата си прѣдъ събраніето на прѣдставителыѣтъ, казалъ е тѣзи достопамятны думы: «Земледѣліето трѣба да бѣде първата и главна грижа на всяко отеческо правленіе, защото всичко цѣвти въ онѣзи държавѣ въ коѣто цѣвти земледѣліето.»

Земледѣліето е было най-главното и най-почетното заниманіе на първородный Истокъ. Прѣди да ся развіе умственното прѣвосходство у гърцыѣтъ, прѣди да ся прослави могуществото на македонскѣтъ сабѣжъ, и прѣди римленыѣтъ да ся прѣдадѣтъ на завоеванія и ратолубивыи Сѣверъ да напусни снѣгопокрытыѣ върхове на планиныѣтъ си, Персыѣтъ, потомцы на славното опова и сродно на нѣтъ Аріиско племе, за исключителното ся заниманіе въ земледѣліето, отивахъ на прѣдъ та завоевавахъ градове и царства, но и пакъ слѣдъ боеветъ и завоеваніята не бѣхъ да забравятъ земледѣліето. Отъ Іонійскый заливъ до Индійскый, отъ рѣкѣтъ Донъ до изворыѣтъ на Нилъ сто и двадесетъ и седемъ сатрапы, въ името на великыйтъ Персійскый царъ, проповѣдувахъ на всякого че слѣдъ войнѣтъ длѣженъ е да ся занимава съ земледѣліето!

Ксенофонтъ разказва единъ доста пріятенъ анекдотъ за любовьтъ на персійскыѣтъ владѣтели къмъ земледѣліето. Когато Лизандръ Спартанецътъ посѣтилъ Кыра Младаго въ Сарды, този владѣтель пріелъ твърдѣ вѣжливо извъчредныиѣтъ посланникъ на гърцыѣтъ съюзници и го за-

велъ на царскыѣ земи за да види хубостьтъ на насаденыѣ градины, правилныѣ редове на дръвіята и разныѣ шубръцы които засѣняхъ расходкыѣ. Спартанецътъ воевода, като видѣлъ всичко това, извикалъ : наистинѣ очудва мя тази хубава, сѣѣна по еще повече мя очудва онзи чрѣзъ когото всичко това е станало. » Кыро обласканъ отъ това що чулъ, казалъ : « Всичко това самъ азъ съмъ скроилъ, и еднѣ часть отъ дръвіята азъ самъ съмъ насадилъ съ рѣцѣтъ си. » Лизандръ смаянъ отъ тѣзи думы, дигналъ рѣцѣ и казалъ : « Ты ли насади тѣзи дръвѣя съ рѣцѣтъ си ? » — « Ей, тако ми Бога » отговорилъ Кыръ. Спартанецътъ улавя тогазъ рѣцѣтъ на добродѣтелиныйтъ владѣтель та гы стисва и му казва : « Праведно благоденствувашь, о, Кыре, ты си достойно благополучень. »

Земледѣліето, сравнявано съ другыѣ художества, има туй прѣимущество : да осигурява на онѣзи които ся съ него занимаватъ най-доброото здравіе и слаженіе най-снажно ; то дава най-чистыѣ и най-разнообразныѣ наслажденія, вдъхнува нуждытъ на спокойствіето, на редътъ и на постоянството, и отъ това еще прилѣпнованіето на мѣстныѣ узаконенія ; утвърдява и възбужда най-высокыѣ религіозны чувства, поради това дѣто че земледѣлецътъ има всякога прѣдъ очи чудесата на природжтъ, и дароветъ на Подателя на всяко добро.

Най-послѣ, великыѣ писатели, които сж писали за земледѣліето, характеризирали сж го като най-почтенныйтъ и най-достословныйтъ изворъ отъ всякыѣ печелны прѣдпріятія на чловѣка.

II

ЗА РАЗНЫѣ ВИДОВЕ ЗЕМИ И НАЙ-ГЛАВНЫѣ ВИДОВЕ НА ПРѢСТѢТЪ.

Всичкыѣ земи природно не сж наравно плодородны, нито наравно сгодны за обработваніе на едно и исто растеніе ; по всички могатъ да ся обработятъ съ прилѣжаніето на чловѣка, съ срѣдствата които науката и промышленностьта му доставятъ.

Земледѣлна или орательна земя ся казва онази, която чрѣзъ земледѣліето става плодородна. Земледѣлната земя става толкозь по-плодородна колкото съдържа по-

голямо качество отъ едно особено вещество, което ся казва растителна земя. Туй вещество е учърно на шаръ и мазно като го пыпашъ, то е слѣдствие или остатъкъ отъ растопены вещества на животны и растенія, които подъ тройното вліяніе на въздуха, на воджъ и на жегжъ постепенно сж ся растопили и сж ся размѣсили съ земѣжъ. Растителната земя непрѣстанно ся възобновява чрѣзъ гнойтъ или торътъ, койго земледѣлецътъ врива въ неяж. Дебелината на настела, въ койго ся развиватъ растеніята, ся оразнообразява до бескрайность, сирѣчь отъ нѣколко стотны частицы на километра въ злокачественнытъ земи, до единъ километръ и повече въ доброкачественнытъ.

Три сж началнытъ стихии или елемента отъ които състои земледѣлната земя: глина (гнила) или калъ, пѣськъ или халыкытъ, и варъ или вжглищенъ титанъ. Тѣзи вещества размѣсваны въ разны съразмѣрности образуватъ разнообразытъ на прѣстытъж; а отъ прѣобладаніето на едижъ или другжъ отъ тѣзи три прѣвы вещества въ мазжъ на земледѣлжъ земѣ произлѣзватъ тритѣ най-главны видове прѣсть, които сж характерисаны подъ имената, глинѣста, пѣсеклива и варовита прѣсть.

Глинѣстата прѣсть е повече черна, ужълтна или червена, много сжжстена и лѣпне силно по краката и по орѣдіята на земледѣлеца; кога е дъждовно покрыва ся съ воджъ, а кога е засуха напуква ся. Пѣсекливата е прѣстивуположна на глинѣстжъ. Варовитата е бѣла и повечето суха и безродна, защото, поради бѣлизната слънчевитъ зары, като неможътъ да налѣзатъ въ мазжъ на прѣстыжъ, издава на поврхнинжъжъ жчуще отраженіе врѣдително на растимостъжъ.

Но понеже земледѣлнитѣ земи, както сж въ природното си състояніе, не съдържатъ всякога онѣзи стихии или элементы, безъ които е невъзможно да сжществува плодородность, за да добавимъ на тѣзи земи това свѣйство нужно е съсъ сгодны и приспособимы срѣдства да ги направимъ да бждътъ колкото е възможно по-плодоусны. — Най-главнитѣ срѣдства за да направимъ земитѣ по-добры сж земледѣлескытъ орѣдія, прѣправкытъ и напня-

ваніето т. е. наторяваніето. За това ний ще видимъ да порасправимъ на читателитѣ си въ идущитѣ броеве на Читалище.

Юначеството на единъ отцелюбивъ дъщеря*)

(ИСТОРИЧЕСКИЙ РАСКАЗЪ)

I

Когато фанатическата невѣротърпимостъ и тежненіята на послѣднѣйтъ отъ Стюартитѣ Іакова 2-го къмъ католицизмътъ принудиха подданицитѣ му да ся зематъ за оружје, стрѣмителенъ и страшенъ противникъ нему ся появи Сиръ Іоаннъ Кохранъ, единъ отъ прѣотцитѣ на славнитѣ Англичаны адмиралы съ туй име, на когото юначествата бѣха екнѣли и въ двѣтъ полукълба на свѣта.

Сиръ Іоаннъ Кохранъ бѣше най дерзновенныйтъ отъ послѣдователитѣ на Дука Аргаелійскаго, който прѣвъ, въ името на Шотландцитѣ презвитеріянцы, дигна прѣпорецѣтъ на възбунтуваніето; но, въ скоро врѣме надвигъ, быде уловенъ и убитъ. Кохранъ не ся забави да стане участникъ на гибелитѣ неговѣхъ судьбишъ, защото обиколенъ отъ царскитѣ войски, противи ся наистинѣ упорно и бори ся като лвъ отчаянъ, но най-послѣ оборенъ отъ множеството непріатели, быде поробенъ и осѣденъ да умрѣ смъртъ на издачникъ, сирѣчь да му ся отсѣче главата и да ся истрѣгнатъ сърдцето му и тѣрбухътъ му. Малко още дни му оставахъ да поживѣе, и тъмничникътъ Едимбургскій очакваше скороходника царскій, който имаше да донесе осѣдителното рѣшеніе; за да го заведе на губилищното мѣсто. Семейството му и безбройнитѣ му пріатели дойдохъ едни по други да го навѣдятъ въ тъмницѣтъ му, и да му даждъ послѣднитѣ си поздравенія и послѣднитѣ си утѣшенія. Само прѣдметътъ на най нѣжнитѣ му любовь, любезнѣйшата му дъщеря

*) Дълготата на първый и второй членъ въ настоящѣхъ книжкѣхъ ны принуди да оставимъ свършкѣтъ на започенѣхъ въ първѣхъ книжкѣхъ повѣсть за въ третѣхъ книжкѣхъ, понеже ще обземе по-вече мѣсто, а вмѣсто нежъ да смѣстимъ тукъ този расказъ като по краткѣхъ, за да не нашѣрбимъ разнообразыѣхъ въ съдържаніето на книжкѣхъ, косто е также една отъ грижитѣ ни.

Аравелла, не бѣше ся еще явила да земе благословеніята му.

Зоратѣ мѣташе нѣкакво блѣдно сѣніе прѣзъ тѣснитѣ окна на тъмнищѣтъ. Кохранъ, вгълбень въ жалостни размислы, намѣрваше се въ отчаяніе, защото никакъ не бѣ видѣлъ нито пригърнѣлъ вожделѣніѣтъ си дѣщерѣ; а като искаше да расхладѣ горѣщѣтъ си главѣ подпираше ѣ съ рѣцѣтъ си о студениѣтъ и влажни стѣни. Тутаѣ си вратата ся отвориѣ излека и показа ся, придружена отъ другъ господѣ, една мома въ всячкото сѣніе на младостъ и хубостъ; имаше растъ высокъ и постѣпкѣ скѣршенѣ и величественѣ. Чернитѣ ѣ очи, другъ ѣтъ толкозъ свѣтлыѣ, свидѣтельствуваѣ сега за онѣзи най-дълбокѣтъ скѣрбъ, която прѣсушава сълзѣтъ; черната ѣ като жужель коса падаше на сладкото и гладкото ѣ като най-чистъ мраморъ чело. Злочестныйтъ узникъ подигнѣ главѣ: »Дѣще моя, Аравелло моя« извика. И ангельтъ утѣшителъ ся вврли въ отеческыѣ му обитѣя.

— Татко мой! Добрый ми Татко! . . . Не можѣ да ся сдѣржи; хѣлчаніята удушихѣ гласѣтъ ѣ.

Тѣмнищникѣтъ ся оттегли, като имѣ извѣсти че състанокѣтъ имѣ трѣбаше да бѣде кратѣкъ.

— Господъ да тя съхрани, горкынка дѣще, приложи Кохранъ, като ѣ пристискаше до срдцето си и ѣ цѣлуваше по челото. Бояхъ ся да не умрѣ безъ да могѣ да дамъ послѣднето си благословеніе на дѣщерѣ си, и туй щѣше да бѣде за мене по-жестоко и отъ самѣтъ смъртъ: но ты дойде любезнѣйше чедо, и най послѣдного молитствованіе на злочестыйтъ ти бащѣ. . . .

— Не казвай това, не дѣй казва това, Татко. Не ще да бѣде туй послѣднето ти молитствованіе. Не, не; баща ми нѣма да умре.

— Да но да можяхъ да ти дамъ единъ вскрѣжъ отъ надеждѣ, чедо мое, бѣдно мое чедо! Но увѣ! тѣй было *описано*; слѣдъ три дни ты и братѣята ти ще бждите.

Сирачета щѣше да рече, но думата излѣхнѣ на устныѣтъ му.

— Три дни оставатъ! думаше тя, три дни! Не, Не; казуваѣ ти; има надежда и баща ми ще живѣе. На цѣря духовникѣтъ не е ли прѣитель на Графа Дюнденалда, дѣда ми? Не може ли да холатѣйствува за животѣтъ на сына му? Не, баща ми нѣма да умре, повгори тя съ единъ по-стреснѣтъ тонъ на гласа си, като стискише все по-сило рѣкѣтъ на бащѣ си.

— Тежко ми! горкынка Аравелло! трѣба да ся не водишь юдиръ таквыѣ облѣгванѣя. Всичко е изгубено; осѣдителното рѣшеніе

е подписано отъ самиятъ царь, и онзи който ще го донесе ще да бѣде вече на пѣтъ.

— Но азъ пакъ ти казувамъ: баща ми нѣма да умре, Богъ ще помогне да ся сбѣде туй което кроиъ, пошушилъ тя, като да говореше сама на себе си.

Послѣ възви сѣ къмъ бащѣ си и му каза тихо.

— Врѣме е вече да ся раздѣлимъ; но ний пакъ ще ся видимъ.

— Какъ е възможно това? попыта той и въврли връзь дѣщерѣ си погледъ сумнителенъ и отчаянъ.

— Не ми пытай, тате, за това, но моли ся на небето да помогне на това що си мислиъ, и ми дай молитвытъ си. Вѣрвай туй не ще да е послѣднето ни виждане.

Той ъ пригърнѣ в пристиснѣ пакъ до сърцето си; тъмничникътъ влѣзе, и тѣ ся разлѣчихъ тогазъ отъ обиятіа единъ на другий.

II

Вечерть на утрѣшній день отъ този състанѣкъ, единъ пѣтникъ влѣзваше прѣзъ сѣвернытъ порты въ градътъ Бервикъ, и като минѣ прѣзъ голѣматѣ улицы, спрѣ ся и седиъ на лавицѣхъ до портытъ на единъ гостинницѣ, въ който не ся нае да влѣзе, защото бѣше твърдѣ раскошна на споредъ неговото състояніе. То бѣше онова мѣсто дѣто прѣди нѣколко години Оливіе Кромвель бѣше поставилъ главното станище на военното си управление, и дѣто бѣ слѣзълъ на скоро Іаковъ 2-й, прѣди да сѣдне на Англіійскій прѣстолъ. Пѣтникътъ носеше дебелы гашы, кожанъ поясъ на кръстѣтъ му, и кѣсѣ забунъ отъ сѣщыйтъ дебелъ платъ. Бѣше младъ, но носеше шапкѣхъ си твърдѣ нахлупенъ, тѣй щото тя покрываше почти всичкото му лице. Въ единѣхъ си рѣкѣхъ носеше пѣтническѣхъ си чантъ, а въ другѣхъ дебелѣхъ си пѣтническѣхъ тоягѣ. Като поиска единъ чашѣ вино, извади отъ чантѣхъ си едно комаче хлѣбъ, отпочинѣ си нѣколко минути, послѣ ставѣ за да иде на пѣтьтъ си. Вече мръкнуваше и стѣмязваше ся и врѣмето набухлено прѣдвѣщаваше скорошнѣ бурѣ; защото черны облаци, приходящы отъ морето ся трупахѣ по небето; а въ сѣщото врѣме духнѣ силенъ вѣтръ, придруженъ съ бѣдры капкы дѣждъ, който падаше по пѣтьтъ и набърчаваше водытъ на Твидъ.

— Господъ да ти е на помощъ! ако имашъ на умъ да пѣтувашъ прѣзъ тѣзи бурнѣ ношъ, подума къмъ непознатытъ стражѣтъ, който стоеше на мостѣтъ прѣзъ който имаше да мине той. Пѣтникътъ слѣдуваше пѣтьтъ си безъ думѣ да подума.

Не слѣдъ много непознатыйтъ ся намѣри въ срѣдъ пустото и бесплодно поле по край което тече устіето на рѣкѣтъ Твидъ. На овзи частъ много мила на далечъ не ся виждаше нищо друго освѣнъ една пуста равнина, обсаена съ клѣпни и брееве и прѣдставяше долина отъ която сякашъ че бѣкахъ гѣсты шубрѣцы. Странникътъ възлѣзе бавно на хълмътъ, като прѣзираше бурѣтъ, която бѣше тогазъ въ найголѣмото си устремленіе; бѣше вече извървѣлъ два три мили отъ Бервикъ, когато, като не можаше вече да ся държи на срещу силѣтъ на бурѣтъ, туря на умъ да потърси приближище подъ гѣстытъ клоніе на нѣкое дърво.

Минало ся бѣ около единъ часъ отъ какъ чакаше на едно мѣсто, когато топотъ отъ конскы стѣпки разбуди вниманіето му. Примѣкна ся и ся потан при единъ ъгълъ край пѣтьтъ, и, когато мина конникътъ, който имаше главѣтъ си наведенъ, заѣда го не бѣе вѣтрѣтъ въ лицето, непознатыйтъ скокнѣ, докопа юздытъ на жо-я, и, когато конникътъ дигнѣ главѣ да види кой е, той упрѣ устата на пищова си о гърдытъ му и заповѣда му да слѣзе отъ коня.

Конникътъ уплашенъ посегна да обезорѣжи противника си; но той поотпуснѣ юздытъ, сграбчи конника прѣзъ кръстѣтъ и го тѣр-ти на земѣтъ. А когато примрѣлъ комай отъ страхъ и смайнѣ отъ трѣшваніето на земѣтъ, лежеше еще на пѣтьтъ, непознатыйтъ гра-бнѣ мѣшиненѣтъ чанѣ съ званичнѣтъ за Сѣверъ пиема и исчезнѣ измежду шубрѣцытъ.

На утринѣтъ твърдѣ рано, жителитъ на Бервикъ събраны ску-помъ на мѣстото дѣто бѣше станѣлъ обирѣтъ, упѣтихъ ся на възъ разны страны тишишкомъ да но одиратъ разбойника; но нищо не излѣзе отъ дираніята имъ.

III

Три динѣ ся минѣхъ и Кохранъ бѣше еще живъ. Расчу ся че овзи който носялъ осѣдителното рѣшеніе го обрали и додѣто да ся издаде друго, постѣпкытъ на Графа Дюндоланда при духовника на царя можакъ да извършатъ нѣщо.

Прѣзъ туй врѣме Аравелла ся намѣрваше въ тъмницѣтъ при башѣ си и стараше ся съ сладкый си гласъ да го утѣшава и да го насърча. Четырнадесетъ дена бѣхъ ся минѣли отъ открадваніето на мѣшиненѣтъ чанѣ и въ душѣтъ на Кохрана свѣтизлата надѣ-жда започенѣ пакъ да исчезва, и да дава мѣсто на неизвѣстность по-жестокъ и отъ самото отчайваніе. Не закѣсиѣ же и да ся нау-чи че Графъ Дюндоландъ не извършилъ нищо, и че Яковъ 2 й, лю-

бомстителенъ и жестокъ. подписахъ второ осъдително рѣшеніе за затриваніето на Сиръ Іоанна, което вече отъ три дни очаквахъ. — »Да бѣде волята Божія,« пришушна жално узникътъ. — »Аминъ.« отговори Аравелла съ причудливо стремленіе; а послѣ слѣдъ нѣкоіж минутъ помълчаваніе приложи да рече: но при всичко туй баща ми нѣма да го затрѣйтъ,«

IV.

Царскыйтъ вѣститель който носеше второто смъртно рѣшеніе, стигна пакъ въ долината по брѣговетъ на Твндъ. Сбуталъ бѣ коня да върви по-скоро, озърташе се на всякъдѣ около си и държеше пищовтъ си плъненъ и истегленъ въ рѣкъ. Мѣсецътъ мѣжделиво грѣяше и това правеше още по жаловитъ видѣтъ на онѣзи пустинни мѣста. Бѣше вече стигналъ въ крайтъ на единъ гмѣсъ лѣсъ когато, коньтъ въсправенъ отъ изгърмяваніето на единъ пищовъ до него, ввѣрлиго нѣколко крачки далечъ. На часътъ не познатъ нѣкой си ся впусна, тръшна колѣнѣтъ си на гърдытъ на вѣстителя, и като насочи надъ него остранието на единъ мечъ: «Орѣжіята си, извика, или до тукъ ти е душата.» . . . Твърдѣ добръ; хъ сега коня си и писмата си. . . . Твърдѣ добръ; сега можешъ да си отидешъ на пѣтя си. . . . Сбогомъ.»

Вѣстительтъ мъртавъ по-вечъ отъ колкото живъ, станъ и растеперавъ отъ страхъ потегли къмъ градътъ Бервикъ, когато непознатыйтъ бѣше яхналъ коня си, и прѣзъ полето отишелъ бѣ та ся не видѣлъ.

V

Всичко бѣ приготвено за затриваніето на Кохрана, и онѣзи които щѣхъ да му земахъ главѣтъ не очаквахъ освѣнь пристиганіето на царскыйтъ вѣститель, когато ся расчу пакъ че и вторый плътъ смъртното рѣшеніе ся похитило съ смѣлостъ невѣроятна. И тѣй ново отсрочваніе за затриваніето на Сиръ-Іоанна и ново продълженіе на жалостното му сѣществованіе. »Прѣстъ Божій, ся види да ся показва въ всяко то ва, каза той, и азъ мога да ся полѣжъ отъ туй послѣдне свѣтнованіе на надѣждѣтъ.

— Не ти ли казвахъ азъ, че тейка ми нѣма да го затрѣйтъ? думаше му Аравелла, и тогазъ прѣвъ плътъ прѣдъ него даде свободно исходъ на съзытъ си.

Не бѣхъ ся минѣли още други четиринадесетъ дена, когато вратата на тъмницѣтъ ся отвори хъ внезапно, и Графъ Дюдоналазъ влѣзе и ся ввѣрли въ обятіята на сына си. Ходатайството на духо-

вника на Якова 2-го най-послѣ бѣ сполучило. Слѣдъ като бѣ под-
писвалъ на два пѣтя смъртното рѣшеніе, което толкозъ тѣмствен-
но быде похытвано, прѣди да стигне до назначеното си мѣсто, на-
рѣть най-послѣ ся убѣди да даде едно опрощеніе, което небето ся
виждаше да му прѣпорѣчва. Сирѣ Іоаннѣ Кохранѣ, послѣюванъ отъ
бащѣ си излѣзе отъ тѣмницѣтъ и си отиде на кѣщѣтъ си, дѣто
го очаквахъ роднини и пріатели, и дѣто толкозъ слъзы на радостъ
ся пролѣхъ при първо вижданіе.

— Само Аравелла, която прѣзъ врѣмето додѣто трая запираніето
на бащѣ ѝ бѣше показала толкозъ доказателства на сыновнѣ привър-
женность къмъ него, само ней ѣмаше еще да ся вѣсп. Подъръ
малко чужденецъ нѣкой си похлопа на портѣтъ ѣ поиска да види
пуснѣтыйтъ. Слугитѣ му отворихъ и го изведохъ горѣ. Той бѣ о-
блѣченъ въ забунъ отъ дебелъ платъ и съ просты гашы; но обхо-
дата му го показваше като да не е толкозъ отъ долинь отхранѣ
до колкото го сочаше облѣклото му. Той поздрави съ небрѣжно по-
диганіе на рѣкътъ си къмъ главѣтъ си, но не си сие шапкѣтъ.

— На, рече непознѣтыйтъ Кохрану съ нисѣкъ гласъ, тѣзи двѣ
хартіи, прочети ги, и вверли ги въ огъньтъ.

Сирѣ Іоаннѣ ги прочете и настрѣхна; тѣзи двѣ хартіи бѣхъ
двѣтъ царскы рѣшенія за затриваніето му.

Послѣ станъ и, какъ могъ, каза, да ся покажъ признателенъ
за единъ такъвъ заслугъ? Какъ да наградиъ оногось който ми спа-
си животътъ? Тате, чеда, благодарѣте избавителя ми.

Старыйтъ графъ хванъ за рѣка чужденеца, дѣцата дойдохъ и
зехъ да го пригрѣщатъ, а той зе да плаче.

— Какъ е името на мойтъ избавитель? попыта живо Сирѣ Іоаннѣ.

На тѣзи думы непознѣтыйтъ отложи шапкѣтъ си, която по-
крываше по-голѣмѣтъ часть отъ лицето му, и коса дълга и черна
ся изсипа на свилены витки по дебелыйтъ платъ на облѣклото му.

То бѣ коса на женѣ, а тая жена бѣше Господжица Аравелла
Кохранѣ.

РАЗМЫШЛЕНИЯ ЗА ЖЕНСКИЙ ПОЛЪ.

—о—

Че жената е основата и утвърдението на домашното и изобщо на семейственото благополучіе, това мислимъ никой не може да го забъвши нито да го откаже, а това припознато за истинно слѣдува необходимата и не отразима длѣжность за нейното възпитаніе и нравственно образование. Никого образованіето или необразованіето на мъжа не може да има таквоя вліяніе на добро или на зло въ общественый животъ, каквото вліяніе има образованіето или необразованіето на женѣтъ. Промыслианіето прочее за образованіето на женский полъ не е промыслианіе частно за благополучіето само на женѣтъ като особа, но е промыслианіе за благополучіето на цѣль домъ, на цѣло семейство и по-нататкъ на цѣло челоувѣчество.

Жената ся прѣдставя въ семейството или въ челядѣтъ като момиче — дъщеріа, като сестра, като съпруга — ступанка и като майка. Но на който и да е отъ реченыхъ постове ако да ся намѣрва, тя има обязанности и длѣжности голѣмы, длѣжности много по-высоки отъ онѣзи на мъжа, защото собствено отъ тѣхъ зависи нравственното състояніе на семейството; а тѣзи длѣжности и обязанности не може да ги изпълнява благопоспѣшно само съ природныхъ си дарбы, ако тѣ не бѣдѣтъ, както трѣба, развиты чрѣзъ нравственното образование.

Жената, отъ какъ прѣмине дѣтинский си възраст, въ който не ся виждатъ толкозъ чисто различающы едно отъ друго наклонности и чувствата на двата пола, стѣпва въ юношеский или моминский възраст, който ѣъ отдѣля съвършено отъ другийтъ т. е. отъ мъжкийтъ полъ, понеже ся появяватъ въ неѣ постепенно свойственнытъ на женский полъ тежненія. Прѣзъ този неинъ възраст, възображеніето или мечтаніето ѣъ наченва да ся распаля, сърдцето потиска на вънъ, духътъ ся движи за да възпридобые новы идеи, малко по малко свѣтътъ разбужда любопытството ѣъ, стѣнища на честитъ животъ ѣъ заблазнятъ и хващатъ обыкновенно да ѣъ стряскатъ; съ единъ рѣчь, тя осяща въ себе си нѣщо ново и

праздно. Всички тѣзи природны тежненія трѣба да ся ръководятъ, да ся развиватъ и да ся обработватъ; тука ся вижда голѣмата нужда на възпитаніето, защото въ туй сжщото врѣме ся развиватъ въ неѣ и други нѣкои свойства съвсѣмъ външны; въ станжлжтъ вече момж или дѣвщицъ появаватъ ся свойства наричаны външны, свойства — духовны и свойства чувствителны: външно — хубость и лѣнность, въ духтъ дѣятельность и пѣргавость, въ сърдцето — благость и милость. А тѣзи двойны три свойства можтъ да ся нарежтъ добры и добродѣтели всяка въ редтъ който държи и до колкото може да ся покаже спомагающа и съдѣйствующа въ нравственното възстановеніе на момж.

Но да видимъ можтъ ли тѣ самы, безъ възпитаніето, да ѣ направятъ каквато трѣба и да впечататъ въ неѣ цѣлокупныйтъ онзи и непрѣложимъ характеръ на добродѣтельтъ?

Първо, хубостьта и лѣнностьта, които сж сжщыйтъ образъ и подобіе на вътрѣшнжтъ хубость на сърдцето, сирѣчь на благостьтъ и на милостьтъ, като вліе постепенно върху егоизмътъ или себелюбіето на момжтъ, най-послѣ плѣнява и поробва ѣ да обожава само неѣ си, — хубостьта и гыздостьта, откъсва непостоянното ѣ вниманіе отъ всяко друго нѣщо, ако бы ще и най-свещенното; потжпква всяко младо чувство на сърдцето си и храни и задоволява сърдцето си само съ нѣкакво си бутѣло и измамливо пригодаване, което ѣ ся показва извънъ. И ето тогазы вмѣсто свѣнливо и почително момиче, семейството носи въ утробжтъ си едиж особж гордж, протдрзливж и безочлявж, себелюбивж, която забравя всякж длжжность и приличіе, а обожава само матеріалното благо, и грижи ся само нему какъ да пригоди и не ще да знае за нищо друго, нищо друго нѣма цѣнж прѣдъ нейныйтъ очя, защото нищо друго не почита освѣнъ онова, което може да ѣ направи ужъ по-хубавж външно. И ето какъ, печатътъ на вътрѣшнжтъ хубость отведнжжъ става оръдіе на нравственно разслабленіе и растленіе.

Сега да видимъ каквы сж слѣдствіята и на умственжтъ дѣятельность и пѣргавость когато дѣйствовать тѣ не ръководены отъ възпитаніето.

Въ тозъ случай момичето ся намѣрва между двѣ прѣмеждія; и по нѣкога повипующи ся на юношескѣ дѣятельность и пѣргавость на духътъ, пѣлни безцѣнно умѣтъ си съ всякакви идеи, които много пѣтя го направятъ пріемалище на разорителны мѣдрованія, на вѣрдителны сѣжденія и изопжчени размышленія; по нѣкога пакъ на противъ, като не подкрѣпя и не засилава духътъ си съ непрѣкъсвано ученіе, приспива го. и само себе си низрива въ ямѣтъ на крайно невѣжество. И тогазъ ето, вмѣсто момъ разумнѣ, ученѣ и наистинѣ общежителнѣ, семейството носи въ утробѣтъ си единъ особѣ, която или криво мысли и лудува, или съвсѣмъ неопытнѣ отъ свѣта, нищо да не знае и едва ли да различа отъ безсловесны добытъцы. Така ни въ пѣрвый случай ни въ второй пѣма въ неѣкъ впечатаны начала здравы и правы; всичко гледашъ непостоянство, лутаніе ту на тѣй ту на иначе, лудуваніе и нищо друго. А благостьта на сѣрдцето и милостьта ся задушаватъ и пѣматъ вече никакѣкъ силѣ и недаватъ никакѣвъ плодъ съзнателно.

Ето прочее вкратко каква става обыкновенно момата въ семейството, като не ѣ ся даде нуждното рѣководство, и като не ся развиѣтъ съ вѣрме чрѣзъ възпитаніето и образованіето природныѣ нейны дарованія и добродѣтели.

Сега да испытаны състояніето на женѣтъ и като съ-вругѣ или ступанѣ?

Жената като стане съпруга, зема на себе си другы задѣлженія и другы обязанности. Пѣрво, прѣдставя ѣ ся нуждата за да спогоди и съчетае сѣрдцето си и умѣтъ си съ сѣрдцето и умѣтъ на съпруга си, които сѣ еще на раздалечъ едни отъ другы, а много пѣтя и съвсѣмъ противуположны. А освѣтъ тѣзи нуждѣ настанва тутакъ си и другѣ. Мѣжътъ, притисканъ отъ вѣншныѣ обстоянія, влѣзва въ семейството, съ очакваніе да намѣри успокоеніе въ искреннѣтъ и чистѣтъ любовь на съпругѣтъ си. Тѣрси да види отъ неѣкъ едно усмихваніе, което да промѣни неговото прѣзъ деньтъ утрудваніе и смутяваніе на успокояваніе и утишаваніе, като ся намѣрва лице съ лице съ бѣдствіята които го измѣчватъ всякакъ и носи на себе си всичкѣтъ тяжесть на житейскыѣ обстоянія, той

ся надѣе да срѣщне въ милѣтъ си по другѣ правственното онова облекченіе, което само тя е способна и тя ся пада да му подаде. Често той ся намѣрва въ недоумѣніе какъво да прави, съобщава ѣ идентѣ си, положеніето си, трудовѣтъ и усиліята си и чака отъ неѣ спасителныйтъ залогъ на любовтъ ѣ и прѣданностьтъ ѣ къмъ него. Внезапны и печаканы злочестины сгромоляватъ мъжа. Кой другъ може да му бѣди участникъ въ това и да сподѣли съ чисто сѣрдце тѣзи му злочестины, кой другъ ако не съпругата му? единъ състрадателенъ погледъ отъ неѣ, една дума утѣшителна, която да извѣра отъ сѣрдце благородно и нѣжно, распрѣсва уныніето му, и го обрѣжва съ търпѣніе и твърдоушіе. А вънъ отъ тѣзи обстоянїя случатъ ся и други нѣкои, както самыйтъ опытъ свидѣтельствува, случватъ ся, казвамы, и не толкозь рѣдко, обстоянїя твърдѣ болѣзненни, които трѣба жената да присрѣщне безъ да падне подъ лютинѣтъ на тѣхнѣтъ жестокость. — Случава ся по нѣкога мъжътъ съпругъ ся показва звѣровитъ, изумень, студень къмъ изпълненіето на съпругескытъ си длѣжности, прѣзрителенъ и забравителенъ на священното и ненасиловано задѣлженіе, което е зель на себе си, лишава другаркѣтъ на живота си отъ любовтъ си, безчести ѣкъ съ своитѣ захожданїя и оставя съпругѣтъ си правственино вдовствующѣ. Ето тука е то дѣто ся изисква безусловно най-гольмыйтъ капиталъ отъ здраво възпитаніе и ученіе, защото инакъ жената е загынѣла и за себе си и за другытъ.

Ето таквызи сѣ обстоянїята на съпругескытъ животъ на женѣтъ. Жената е опрѣдѣлена да бѣде вѣренъ другаръ и съдружникъ, таниъ съвѣтникъ, състрадателенъ утѣшитель, и нравствененъ подвижникъ. Но какъ могатъ да сѣществуватъ въ единъ съпругъ тѣзи качества, ако тя, додѣ е была момиче, останѣла си е необразована, и послѣ е влѣзла въ съпругескый животъ, носяща за влогъ младешкытъ злины и злоправїя за които споменѣхмы? какъ тая себелюбница и себеугодница ще бѣде вѣрна другарка? Тая безъ здравы начала и безъ правы сѣжденїя отраснѣлата, какъ ще бѣде таниъ съвѣтникъ? Тая която е задушила благостѣтъ на душѣтъ си какъ ще бѣде състрадателенъ утѣшитель? Тая равнодушната къмъ рели-

гійтъ, неопытна въ свѣтъ, какъ ще бжде правствен-
ненъ подвижникъ? Не е възможно; прѣдсловіето на съ-
пругеското благополучіе е — достоѣпното поведеніе въ
моминство.

Сега да видимъ еще женѣтъ и майкѣ.

На женѣтъ майкѣ ся налагатъ врѣзь всичкѣтъ други
длъжности еще идѣтъ новы: Първо естественното и второ
правственното въспитаніе на дѣтето. Като оставямы на
странѣ първото, ный ся ограничавамы да поменемъ само
за правственното.

Майката най-първо трѣбба като образецъ на поведе-
ніето на дѣтето да му прѣдставя всякой день своето у
дома си съображеніе и обходѣ; зашто първытъ впечат-
лвнѣя сѣ неизгладимы и съдружаватъ чловѣка чакъ до
гроба; длъжна е да вдѣхне въ мекытъ души на дѣцата
си, съ добрытъ свои примѣры и поученія, страхътъ Го-
сподень, уваженіе къмъ родителитъ, братското единому-
шіе, любовьтъ къмъ ближняго, почитаніето къмъ по-горни-
тъ и ученолюбіе и тѣй да приготви и прѣдрасположи
душигъ имъ къмъ по-свършенныгъ ученія. Жената като
стане майка не живѣе и несжществува за нищо друго на
свѣтътъ, нѣма никакво друго посланіе, освѣнь да приго-
тви чловѣцы благочестивы къмъ Бога, граждани добры за
обществото и подпорки за семейството въ бѣдуще.

Но всячко туй ся сполучва само чрѣзь наврѣмното
образование на женский полъ; иначе когато това угвър-
жденіе и основата на семейството е червоизедена и само
отъ страстигъ и отъ външныгъ нападенія увлечена, ли-
шена отъ всяко нравственно образование, семейството за-
крѣйва постепенно и чахотлично загнива. Напротивъ же,
наврѣмното образование на женѣтъ и семейството възви-
шава и обществото обогатява и засилва.

Тѣзи неоспоримѣ истинѣ чловѣчеството е постигнѣ-
ло да ѣхъ разбере и прѣдало ся е колкото е възможно
повече да ся стареа за образованіето на женский полъ,
като има прѣдъ очи голѣмѣтъ ползѣ която произлѣзва
отъ това. На всякъдѣ сѣ ся въздигнѣли дѣвическы учи-
лища и всички ся стремятъ къмъ тѣзи цѣль и за неѣхъ
дѣятелно и неуморно работятъ.

Това не можемъ да кажемъ че не сме разбрали съ-

всѣмъ и ный, но съразмѣрно съ онова което сж направили и правятъ другытъ народы за постигваніето на тѣзи цѣль, ный смы твърдѣ малко извършили, за да не кажемъ че нищо не смы извършили. У насъ не само на всякъдѣ еще дѣвическы училища нѣма, но и отъ онѣзи тоито имамы ни едно не е каквото трѣбва да бжде. И може да ся каже даже че таквызъ каквыто гы имамы и както ся прѣдава въ тѣхъ днесъ, тѣ служатъ повече за искабяваніе на окаянното негово състояніе у насъ. Като исключимъ едно или двѣ отъ учебнытъ заведенія за женытъ у насъ, другытъ всичкы сж тѣй злѣ устроены, што изискуватъ непрѣмънно едно колкото е възможно по-скорошно прѣустройство и нареждане, на споредъ нуждытъ и състояніето ни.

ДВѢТЪ НАЙ-ХУБАВЫ ГРАНКЫ

I

ВЪРАТА

« Когато животътъ е пълнъ съ горчивы искушенія, когато душата на чловѣка подъ ударытъ на злохудж судьбинж ся обладава отъ усиленж тѣгж, когато всичкы мысли сж пропитаны съ отровжтъ на сумнѣніето и на скептицизма, когато всичкы чувства и осѣщанія сж размѣтены и разбърканы съ цѣль низъ измамы и излѣганы надежды — тогазъ какво остава чловѣку да прави? — Тогазъ върата — тая дщеря небесна — единственната сила и мощъ на земьжтъ, е която туря мехлемътъ на чудотворнажтъ силж върху ранытъ на чловѣцытъ, тогазъ чловѣкъ ся спасава само съ мыслыж за Бога и за неговжтъ безкрайнж добротж както и прѣмудрость, която най послѣ дава неуклонимо и правилно теченіе на историческытъ дѣла.

Всичко що ся вижда въ чловѣка — въ този най-малкыйтъ умно-организованъ свѣтъ въ срѣдѣ вселеннж — всичко това ся съгледва и въ животътъ на народытъ, и въ онзи на всичкото чловѣчество — великыйтъ умно-организованный свѣтъ.

Тежко и пълно съ страданія бѣше онова отъ настѣй далеко историческо врѣме, когато всичкыйтъ чловѣческый свѣтъ бѣше започнѣлъ да ся распада и да опада подъ брѣмето на политическытъ злочестини, религіозны сумнѣнія, нравственны растлѣнія, изнародванія, и измѣничества въ общественнытъ отношенія. Цезарь на Тибръ бѣ опасалъ всичкыйтъ тогашенъ цивилизованъ свѣтъ съ желѣзнынъ поясъ на легіонытъ, които удушаважъ всякъ народъ свободъ съ истѣтъ силъ, съ коікто въгленната кыслота удушава дыханіето въ гърдытъ на чловѣка. Наукытъ были ся измѣнижи въ празенъ епикуреизмъ, въ голы формы безъ животь, безъ истинъ, безъ топлотъ. Искуствата были започнижи да служатъ на изопаченыйтъ вкусъ, на развратенѣтъ фантазіѣ, и станѣли были робыни на грубийтъ и мръсенъ матеріализмъ. Нравственността блистала само съ отсъствието си, и на всѣду скотскытъ инстинкты (нагоны) захващали мѣстото на заповѣдитѣ отъ нравственнѣтъ наукъ. Обществото было ся прѣобърнижло въ гнѣздо на разврата, въ купъ людѣ, на които най-първото начало было — удовольствіето, най-голѣмыйтъ задатѣкъ — задоволяваніето на чувственнытъ сласти. Общо заблужденіе и ужасно потресеніе на нравственното състояніе владѣеше въ свѣгътъ прѣдн 1872 години отъ днесъ.

Но на чловѣчеството не было прѣдоопрѣдѣлено да дойде до крайнѣ пропасть: въ минутѣтъ, когато мрачината была най-дълбока, родило ся най-голѣмото свѣтило; Спасителъ на чловѣческый родъ слѣзълъ на земіѣтъ за да искупи грѣховетѣ на чловѣцытъ съ кръвьтъ си и да обнови чловѣчеството по единъ свѣтливъ начинъ, какъвъто еще никога не бѣ бывалъ.

Истинната въра започнѣла да расчиства обществото отъ натрупанытъ мѣзмы, новы надежды намѣрихъ пѣтъ въ сърдцата на чловѣцытъ, новы силы въодушевихъ народытъ — и на земіѣтъ настанѣ великото врѣме на религіозното и общественно възрожденіе.

Чловѣчеството стѣпило на землището на великъ, новъ и свѣтлѣ идеѣ и упѣтило ся въ пѣтътъ на вѣрѣтъ и на любовьтъ къмъ равенство и свободѣ.

ХЫЛЯДА и ОСЕМСТОТИНЪ и СЕДЕМДЕСЕГ

и ДВѢ години раздвояватъ насъ отъ тѣзи величественнѣхъ минутѣ — а народътѣ още не сѣ свършили онѣзи работѣ, които е тогазѣ започенѣтъ подъ прѣпорѣцѣтъ на христіанството. Съдържаніето на Исторіята отъ послѣднѣтъ столѣтія въ главното си бѣ зададено, правото обѣлѣжено, началото означено — но тѣхното практическо осъществление — то имало да остане като залогъ на послѣднитѣ родове и врѣмена. Свободата въ начинътѣ на дѣйствование е оставенъ на човѣчеството, защото христіанството е въра на разума. »

Но за жалость още и сега, когато великата и света минута на РОЖДЕСТВО ХРИСТОВО ся повраща къмъ насъ хылядѣ осемстотинѣ и седемдесетъ и вторый пѣтъ, този великѣ задатѣкъ не е напълно извършенъ, и ето че у насъ той не е достигналъ още до пълно осъществление ни въ народно-черковенъ погледъ.

Отъ онѣзи мѣста които населява нашиятъ народъ, оная страна дѣто най-напрѣдъ сѣ свѣтихли за насъ зари-тѣ на религіозната свобода, — дѣто най-напрѣдъ по языка ни ся е проповѣдало спасителното Христово учение и която е дала първитѣ учители на цѣль Славенскый міръ, тая страна толкозѣ славната нѣкога, кутрата и злочеста днесъ — Македонія, ето тя е лишена отъ това съ което въ древность е другитѣ снабдила. Тамъ религіозната свобода е и днесъ задушена и затиснѣта подъ гнѣтътъ на фенерското властелюбіе, което иска да тиранствува въ името на Оногозѣ, който е пролѣлъ безцѣннѣтъ си кръвъ за равенството на човѣцѣтъ. Тамъ е запрѣтено да ся проповѣдува словото Божіе по народный языкъ, и то все въ името на Оногози, който е заповѣдалъ: « Идѣте проповѣдайте на языцѣтъ ».

При драгостѣтъ съ коѣто освобожденѣтъ изъ подъ фанариотскый гнѣтъ и прибранѣтъ подъ крылото на народнѣтъ си Черквѣ, Българи ще тържествуватъ своето отъ фенерцѣтъ избавление и ще славятъ радости свѣтлѣтъ память на онѣзи минутѣ часъ и день въ който ся родилъ Спасителътъ на човѣческый родъ, тамъ въ кругътъ на онѣзи наши братія, които сѣ извѣнъ крылото на народнѣтъ ни черквѣ и на този великѣ празникъ ще да царува тѣж-на тишина. При радостѣтъ съ коѣто идущіятъ великѣ

християнскій празникъ ще изпълни сърцата на онѣзи Българи, които ся вече наслаждаватъ на религіозниѣтъ свободѣ, черна тъга ще обзема сърцата на онѣзи, които и тѣзь годинѣ пакъ нѣма да чуѣтъ по языка си радостното извѣстіе че ся е родилъ Спаситель міра, нѣма да о-сѣятъ че сѣ въ топлѣтъ обятія на сѣщѣтъ си майкѣ Черквѣ, но и пакъ въ леденѣтъ обятія на жестокиѣтъ мащѣхъ ще чакатъ да ся съзори и на тѣхъ желаемый день. Надъ единъ само часть отъ народа ни, и то едва ли не по-малкѣтъ, е огръяло слънцето на Императорскѣтъ милость, по-големата часть очаква еще топлѣтъ зары на туй слънце.

А това е то, дѣто както до сега, тѣи и сега еще, въ срѣдъ радостѣтъ за единъ сполукъ ный смѣтѣтъ беспокойны, стрясканы отъ злокобныѣтъ усилия за нейнѣто нащѣрбеніе; това е което ни растѣжава и размѣся радостѣтъ ни съ жалость. Ный испытывама на насъ си, на едното наше народно тѣло, мѣчителното онова състояніе на онзи злочестникъ, когото причудливо въображеніе е характерисало съ поговоркѣтъ, «едното му око ся смѣе а друго-то плаче.» Ей смѣятъ ся и радуватъ ся едни само отъ Българитѣ, които бѣхъ честити да ся удостоятъ на царскѣтъ милость за избавленіето си отъ Фенерь, но тѣжатъ и дряхлуватъ други тамъ, лишены еще отъ тѣзи живителнѣтъ милость, изложены на хыледы злостраданія, като неповинна жертва изложена на произволѣтъ на свойтъ мѣчитель.

Това не е сънь нито прѣувеличеніе, а е цѣла, очевидна истина. Не е ли своекорыстната фенерска политика която терзае жестоко народното ни тѣло? Не сѣ ли агентыѣ на Фенерь, които, като гладны вълцы, върлуватъ по цѣлѣ Македоніѣ и Южнѣ Тракыѣ и даватъ мирното стадо, коего иска да иде по гласѣтъ на пастыря когото познава? Ето тѣзи жалостны явления размѣсятъ нашѣтъ радост съ жалость, тѣ ни въспиратъ да ся отдаваме напълно на онѣзи възвишены чувства, които трѣбаше да обзематъ всяко българско сърдце, при честитѣтъ мыслъ, че тѣзи годинѣ ный, за прѣвъ пѣтъ слѣдъ толкози години, като христіены и Българи ще срѣщнемъ свѣтлыѣтъ празници на Рождеството на нашійгъ Спаситель, спасены отъ враждѣтъ на грѣцкото племе и отъ неговото властолюбіе.

Но, братя Българи, въ които оставате еше вътъ отъ оградѣтъ на народнѣтъ нашѣ Черквѣ, въ на които скърбѣтъ и страданіята помрачаватъ свѣтлытъ минути на нашѣтъ радость, дерзайте и не ся отчайвате! Бѣдѣте увѣрены, че ако и въ по-друго положеніе отъ васъ ще по-срѣщнемъ ный тѣзи години прѣзидицѣтъ на Рождество Христово, нѣма да отвърнимъ очи отъ вашето положеніе, ще сме и ще бѣдемъ онѣзи истытъ ваши братія, съ непрѣложнытъ братскы чувства къмъ васъ нашитъ братія по кръвъ, по вѣръ и по языкъ. Събрани въ божественнытъ храмове, прѣзъ наступающытъ тържественны дни, ный нѣма да откажнимъ мыслитъ си отъ Васъ и нѣма да забравимъ да възнесемъ молитвытъ си къмъ Бога на любовтъ, на милостьтъ и на свободѣтъ, за да сподоби и васъ колкото по-скоро да ся наслаждавате и въ като насъ на пълнѣтъ царскѣ милость съ пълно освобожденіе отъ духовното робство на Фенерь. У насъ е живо увѣреніето че каквито колове и да ся ковѣтъ въ нѣма да останите отчуждени отъ тѣзи милость, която е огръяла вече насъ, защото сте и въ чада и сынове на този истыйтъ баща на който и ный.

Туй увѣреніе нека утѣшава и васъ за сега, нека туй увѣреніе въ сѣщото врѣме да оякчава вашѣтъ енергійъ и да въ охрабри въ подвигѣтъ — за одържаніе на народный си языкъ, и за утвърденіе на името което носите.

Вѣрвайте въ непрѣложностьтъ на Евангелскытъ истинны; вѣрвайте въ силѣтъ на положеннытъ отъ Спасителя нашъ начала; вѣрвайте въ милостьтъ и правосѣдіето на Августѣйшійтъ нашъ царь и господарь; вѣрвайте въ нашето съчувствіе и състраданіе. Вѣрвайте, — защото вѣрата е която спасява.

II

СЪГЛАСІЕТО

« Отъ хылядѣ и хылядѣ години насамъ въ обществото на чловѣчеството ся сматра че съгласіето между брѣгіята е нѣщо най-хубаво и благородно, че любовьта която върже братъ съ брата е чувство исто тѣй природно както е и възвишено.

Въ старытъ списанія на Халдейцытъ и на Израиль-

нытъ намѣрватъ ся вече пѣсни, които хвалятъ и прѣвз-
носятъ до въ небеса тѣзи двѣ братскы чувства и осѣща-
нія. Дивныйтъ пѣснопѣвецъ Палестынский царь Соломонъ,
прѣвзноси дражестыѣ на братското съгласіе надъ всич-
ко що е мило и хубаво въ общественный животъ.

Но да оставимъ на странѣ тѣзи естетическѣ, чисто
нравственнѣ странѣ на братското съгласіе и любовь, то
пакъ съществуваніето на тѣзи двѣ чувства ще ни ся по-
каже като нѣщо твърдѣ важно. Дѣ е тази кѣща, която
ся развива безъ вътрѣшно съгласіе? Дѣ е тази челядь,
която може да ся развие успѣшно безъ взаимнѣ любовь
на членоветѣ си? Таквызъ явенія сѣ твърдѣ малко или и
нѣма гы никаквы, а напротивъ всичкы явенія говорятъ за
това, че безъ съгласіе и единоподушіе всичко пропада.

То е така въ нормалното положеніе на работыѣ.

А какъ може да бѣде то въ извънредны обстоятел-
ства? Какво може да донесе несъгласіето въ минути на
общы нещастія и злочестины, въ часове на жалостнѣ сж-
дбинѣ? Каква ще ни ся прѣдстави оная кѣща, която е
пълнѣ съ злочестины и неволи, и която при това еще е
пълна съ раздоры и вражды? Тогазъ жалостната бѣду-
щность е сѣщо тѣй извѣстна, както е извѣстно че на-
стоящето е злочесть и тѣжно.

Тѣзи мысли, важностьѣ и серіозностьѣ на които
ся надѣемъ да разбира всякой отъ читателитѣ ни, неволно
ны занимаватъ отъ нѣколко врѣме насамъ, и именно отъ
когато смы съзрѣли първы бѣлѣзы на малодушіе у нѣкои отъ
нашитѣ братія Българи спрямо новото положеніе на чер-
ковныѣ ни работы, и отъ когато догаждамы че увыніе
завладѣва сърдцата на нѣкои отъ нашитѣ сънародници
прѣдъ злокобынѣ за народностьѣ ни выушенія на наши-
тѣ неприятели.

Новы хыщницы ся тѣкмятъ да прати Фенерь въ са-
мѣтъ свещеннѣ мандрѣ на Българитѣ — въ Българіѣ,
а вече е пълна Македонія еще и Тракія съ другѣ родѣ
губители. Но не е туй което ны прави да тѣгуваме, за-
щото отъ гърцытѣ ный нѣма какво по друго да очакваме;
тѣхната цѣль е мщеніе и расхыщеніе. Онова което ны
мѣчи и ни коси сърдцето е отпаданіето на нѣкои отъ на-
шитѣ въ надеждѣтъ на Бога и на Царя, а онова което

ны привожда дору въ негодованіе, е появеніето и на таквызъ нѣкои сынове на нашкѣтѣ майкѣ народность, които не само че ѣж забравятъ и сѣ ѣж забравили, но еще ся и оставатъ да ги употрѣбаватъ чуждытъ като орждіе противу неѣж, наемащецъ ся за тѣхенъ хатѣръ на постыднѣйтъ подвигъ, да ратуватъ противу своѣтѣтѣ плѣтъ и кръвъ и да разсынуватъ онова което тѣхнытъ братія съ толкози трудове сѣ могли да въздигнѣтъ.

Тѣзи появенія ако и рѣдки не могатъ да не наведѣтъ тежки и жалостны мысли на всякой искреннѣ Българинъ. Съ сърдце покѣртено отъ жалость, но безъ гнѣвъ еще въ душкѣтѣ си, нѣй бы попытали само тѣзи богатны хора, които на послѣдне врѣме сѣ зели на себе си да льстятъ братіята си и да ги водятъ въ заблуденіе, относительно до народнытъ имъ чувства и религиозны убѣжденія, заплашващецъ ги съ страхове привидны и клеветуще противу народнѣтѣтѣ ни Черквѣ, попытали бы ги: за каквѣ толкозѣ скѣпѣ цѣнѣ приѣматъ тѣ да ся отрекѣтъ отъ рожденѣтѣтѣ си майкѣ и да служатъ на машикѣ толкозѣ жестоки? Знаѣтъ ли тѣ нѣщо по-мило отъ майкѣ и по-свидно отъ бащѣ? Или сте до тамъ достигнали, о, заблудены сынове, щото да забравяте на койкѣ майкѣ млѣкото сте ссукали, и да не мыслите на кой бащѣ кръвѣта тече въ жилытъ ви? Ахъ, испаднали сте въ таквозѣ ослѣпленіе, което вы прѣдставя по-долни и отъ безсловеснытъ животны, защото и тѣ ся показватъ да милѣѣтъ за своето и за своитѣ си. И птицитѣ, казва една причта, не калятъ гнѣздото си, а ето вы, забравивши пѣрвытъ звукове, които сѣ пай-напрѣдъ проникнали въ младѣтѣтѣ ви душѣ, не си припомняте нищо отъ онѣзѣ сладкы милванія, които сѣ усаждавали дѣтинскѣтѣтѣ ви слухѣ въ башинѣтѣтѣ ви колибѣ, и давате ухо днесъ на чуждѣ гласъ, во вредѣ на своето и на своитѣ си! . . .

Твърдѣ недоблественно и достоосѣдително е и това дѣто да пада нѣкой тѣй скоро въ малодушіе и да ся отчайва за добрыйтъ исходъ на едно праведно дѣло слѣдувано съ законенъ и миренъ пѣтъ, но пакъ бы ся извинилъ поне, ако не бы ся оправдалъ такѣвъ единъ недостатѣкъ. Но съ какво може да ся извини или да оправдае постѣжкѣтѣтѣ си онзи който търгующъ съ интересѣтъ на

народа отъ който произхожда, продава ся на чужды и приима да работи за унищоженіето на тѣзи народность която му е дала животъ. Това е наистинѣ върхътъ на злоправіето до който достигать само онѣзи които сѣ отпаднали за всякога отъ достоинството на чловѣкъ. Увы! Въ всичкитѣ народы е имало таквызи извергы, намѣрватъ ся и у насъ....

Но, за да ся не покажемъ че ся отстраняваме отъ прѣдмета си, нека спрѣмъ да говоримъ повече за тѣзи хора, които отъ жажда за лично щастіе и частны изгоды ся отлѣчватъ отъ своитѣ сънародници и дигатъ убійственнѣ рѣжъ връзъ тѣхното щастіе и унапрѣждане. Ный не свърнахмы да споменемъ нѣщо за тѣхъ освѣнь да покажемъ за тѣхното гибелно вліяніе въ съгласіето и единомушіето на народа, когото ный трѣба да прѣдупазимъ отъ неразумното и необмысленно повиновение на тѣхнитѣ своекорыстны внушенія.

Но пакъ ще кажемъ че не е вѣнъ отъ прѣдмета ни, и ный неизлѣзавы изъ прѣдѣлитъ на програмжѣ на списаніето, когато подкрѣпавы и засилавы общитѣ мысли за единъ прѣдметъ, съ разсѣжденія върху свърѣмненны събитія. Въ всяко врѣме и въ всякой даденъ случай не е излишно ни безумѣстно словото, което служи за утвърденіе на онѣзи убѣжденія и увѣренія, въ които лежи спасеніето на народътъ и мирътъ на държавжѣ.

Намѣреніето на гърцитѣ не е вече тайна за никого. Въ властолюбивыйтъ и егоистическый си духъ, гърцитѣ смятатъ на нашето народно съзнаніе като на найголемъ прѣчкъ за тѣхното не удържимо стрѣленіе къмъ политическо величіе, и, за да станжтъ на пътъ на развитіето ни, тѣ не оставятъ ни едно срѣдство не испытано. Отчаянны въ употребеніето на всички други по-свѣсны способы, за поддържаніе на несправедливото си надъ Българитѣ прѣобладаніе, тѣ посегнахъ вече и на безсовѣстны. И, когато отъ една страна сѣ ся разразили въ всевъзможны оклеветанія връзъ невинныйтъ народъ, за да заподозрятъ домогваніята му, сяеще ся да ги прѣдставятъ като опасны за държавжѣ; отъ друга —, чрѣзъ агентытъ си сялятъ ся всякакъ да произведжтъ раздоръ и не-сѣгласіе между него и да парализиратъ задружнѣтъ му дѣйствія. Тѣ ся не свѣнѣтъ да му внушаватъ, че неговитѣ

домогванія за черковнѣ независимостъ, съ черковно беззаконны а политически прѣстъпны; а съ това тѣ искатъ да му вдѣхнатъ страхъ, та за туй го и заплашватъ че ся намѣрва въ опасно положеніе; тѣ проповѣдватъ високо че идеята за нашето като особенъ народъ съществуваніе въ богохранимѣтъ държавѣ на османскыѣ владѣтели е осъденъ на смъртъ, а съ това тѣ турятъ цѣлото населеніе на Балканскый полуостровъ въ смутно и тревожно положеніе. Прѣдвѣститѣ герои въ този подвигъ отъ грѣцкѣ странѣ съ поветето чужды на интересыѣ на странѣтъ и на държавѣтъ и съ своитѣ насилственны дѣйствія за потѣпкваніе на народитѣ равноправностъ, съ надяганіята и потисканіята си за това, тѣ едва ли нѣматъ прѣдъ очи да въстрѣвожатъ умоветъ, дано бы да произведѣтъ смутове, съ които да облеснятъ повращаніето на грѣцкото надъ насъ господствованіе. — Наша работа е да знаемъ и да бѣдемъ внимателны прѣдъ уловкѣтъ която ни е поставена. Наша длѣжностъ е да помогнемъ на народа си и да го отведемъ отъ туй тревожно състояніе на умѣтъ въ което го въвличатъ размноженыѣ грѣцкы проповѣдници.

Нѣма сумнѣніе че настоящата минута има отсѣдно значеніе връзъ бѣдущето на нашиятъ народъ и ный толкозь повече осѣщамы нуждѣтъ да му прѣпорѣчимъ: върѣтъ и съгласіето, тѣзи два стѣлпа на неговото утвърженіе. — Сега или никога грѣцката черква и грѣцкыйтъ народъ трѣба да узнайтъ и да ся убѣдятъ, че нѣматъ да правятъ съ тъмны и разстроены тѣлпы, побужданы отъ нѣколцина, както лѣжатъ тѣ свѣтътъ, но съ народъ озрѣялъ въ съзнаніе за народитѣ си личностъ, народъ който ся е рѣшилъ, каквото и да стане, да стане ступанинъ на правдинѣтъ, които е измолилъ отъ законныйтъ си Господарь — Царь и бащѣ, и не мысли да припознава вече надъ себе си за господари и гърцытъ.

Въ жестокутъ тѣзи терзанія които испытыва народното ни тѣло на този часъ отъ усилията на гърцытъ за расхищеніето му, ный нѣмамы освѣнь да прѣпорѣчимъ на нашитѣ сънародники единственыйтъ и дѣйствителенъ цѣръ — съгласіе т. е. единодушіе и единомысліе. И наистинѣ какво друго по-свято и по-спасително отъ онова братско съгласіе, когато цѣлъ народъ, като една душа съ единъ

мысль и съ еднаж волѣхъ ся земе да дѣйствува не за друго а за утвърденіе на народностѣхъ, коѣхъто съставѣхъ, и за провъзвежданіе на языка, който самъ Богъ е турилъ въ устата му? Родены Българи ный трѣба да си останемъ сынове на своитѣ българскы родители, които съ животѣхъ заедно сѣ ни дали и залогѣхъ да овардимъ и съчуваме и народностѣхъ си и народный си языкъ, чрѣзъ който можемъ най-лесно и по-скоро да ся образуваме и да станемъ и ный народъ достоинъ за името си.

Това е само което може да ны спасе отъ погыбель. Ный не трѣба да слушама какво ни казватъ гърцытѣ и пріятелитѣ имъ, а трѣба да знаемъ и добръ да знаемъ, че народытѣ не падатъ освѣнъ отъ своето слабодушіе, и не умиратъ освѣнъ ако сами поискатъ да ся уморятъ, а никога по това, че на другы сѣ искало да не бждѣтъ тѣ живы. Иска само да имамы народно съзнаніе и увѣреніе кѣмъ Имп. Правительство, въ рѣцѣхъ на което е судбата на нашѣхъ животъ, та гърцкытѣ хвалбы и заплашванія ще ся разсѣѣхъ като мъгла прѣдъ свѣтлото слънце. На това ный имамы доказателство, фактъ изъ самыйтъ нашъ народенъ животъ.

Кой бы и помыслилъ само прѣди 30 години, че толкози потѣпканныйтъ отъ гърцытѣ Българскый народъ ще оживѣе и ще излѣзе пакъ на свѣтъ? Ако той народъ не умрѣ въ рѣцѣхъ на гърцытѣ тогазъ, когато го не припушахъ да почерне силѣ и животъ въ правдѣхъ и милостѣхъ на Императорскый Тронъ, сега вече никога нѣма да умрѣ, съгрѣванъ отъ живителнытѣ зары на правосѣдіето.

Богъ е рѣкълъ челоуѣцытѣ ще умиратъ! Но никога не е казалъ че и народытѣ ще умиратъ. Не; народитѣ не мрѣхъ, и ный като народъ нѣма да умремъ; защото Богъ не е рекълъ, защото поставенытѣ отъ Него надъ насъ владѣтели никога не сѣ искали това. Колкото лошо и да прѣдставятъ нашето положеніе нашитѣ зложелатели и да искатъ да ны отчаѣхъ съ злобното указваніе на нашето нещастіе, въ което смѣхъхъ да ся хвалятъ че сѣ ны ввалили; ный знаемъ и вѣрваме, че Богъ никога не оставя нещастнытѣ: « Сърдце же цареве въ рѣцѣ Божіи » говори славныйтъ мудрецъ Израйлевъ; а този свѣтъ залогъ е най-гольмото поручителство за насъ, че ный не

столюбіе най-вѣрнопрѣданныйтъ нему Българскый народъ ще бѣдимъ оставены, че ный нѣма да пропаднемъ.

Наистинѣ ако ся взрѣмъ на всичко що вършатъ и ако ся вслушамъ на всичкощо говорятъ днесъ гърцитѣ ный не можемъ да не трепнемъ. Не трѣба да ся лѣжемъ: реакціята противу насъ е въ пѣленъ разгаръ, борбата отъ тѣхнѣ страна е приела характеръ острѣ и тревоженъ, но ный не трѣба никакъ да ся смущаваме. Единственната наша цѣль трѣба да бѣде: съ нашѣтъ неуклоннѣ прѣданность и приверженность къмъ прѣстола на Османскытъ владѣтели да изобличимъ навѣтытъ на гърцитѣ и да утвърдимъ правителството въ заявенѣтъ му къмъ насъ симпатіѣ. Ный трѣба да знаемъ че не искамы нѣщо беззаконно, нѣщо противно на установленіята на държавѣтъ и на нейнытъ интересы. Съгласно съ желаніята и стремленіята на Импер. Правителство, да ны направи да бѣдемъ народъ честитъ и спокоинъ, ный желяемъ да сме свободны въ дѣлата на съвѣстѣтъ си, въ отношеніе на черковнытъ и религіознытъ си работы, това на което иматъ пѣлно право всичкитъ други народности въ османскѣтъ държавѣ.

Вмѣсто да ся смущаваме прочее, вмѣсто да малодушествуваме въ нерѣшимость и да ся отчайваме заплашвани отъ дѣйствиѣта на гърцитѣ и съблазнявани отъ внушеніята на нѣкои тѣмъ продадени наши изнародница, ный трѣба толкозь повече да ся заловимъ да работимъ за огражденіе на толкозь злѣ навѣтованиѣтъ нашѣ българскѣ народность. Водены отъ съзнаніето че минутата за насъ е критическа, да ся въорѣжимъ хладнокрѣвно съ търпѣше и постоянство въ убѣжденіето за необходимостѣтъ на нашето отъ тѣхъ отдѣленіе, съ поведеніе миролюбиво, обаче и достойно, съ мудрѣ умѣренность но и съ крѣпко държаніе и единодушно дѣйствование да ся опѣлимъ противу тѣхнытъ козни и ухыщренія, да отстранимъ отъ насъ си изискваніята на униженіе и на покорнѣ устѣпчивость, да отбѣемъ тѣхнытъ връзъ насъ домогванія. На тѣхнытъ беззаконны противу насъ срѣдства за нашето поражение ный трѣба да противопоставимъ законнытъ срѣдства за нашето утвърденіе. На това трѣба да ны насърча увѣреніето че Императорското Правителство никога не е помыслило нито мыслѣ да принесе въ жертвѣ на грьцкото вла-

еще и видимыйтъ колко-годѣ успѣшенъ результатъ на общитѣ ни и задружны до сега затова усилія. Еще малко и търцитѣ ще си отзематъ отъ насъ, както си отзехъ и езуититѣ и протестантитѣ, които ны намѣрихъ съгласны и единодушни да отблъснимъ тѣхнитѣ ласкателнѣйши внушенія.

Най-послѣ, еще веднѣжъ на свършеніе ний ще повторимъ.

Вървайте, братія, защото вѣрата спасава

Бѣдѣте съгласны, защото съгласіето утвърждава.

О П И С А Н І Е

НА

ГРАДЪ ПРИЛѢПЪ СЪ ОКОЛНОСТѢТЪ МУ,

НА

МОЛЕБНЫТѢ И УЧЕБНЫТѢ МУ ЗАВЕДЕНІЯ.

—О—

Прѣдъ двѣ години описахъ по възможностьтъ ми Кукушко-Полеянскитѣ учебны заведенія. Сега ся каинѣ да опишихъ таквитѣ въ свой градъ, Прилѣпъ и околностьтъ му нахождающы ся.

Нѣ прѣди да влѣзъ въ прѣдмета си, нека кажѣ нѣщо за историческото му отношеніе. А не е излишне, мыслихъ, да ся рѣчетъ малко нѣщо и за общинскыйтъ му вървежъ, безъ кого неможе да ся разбере въ ясно и тѣчно вървежѣтъ на училищата. Заради това настоящево описаніе ся раздѣлаватъ на нѣколко отдѣлнія.

І. ГРАДЪ ПРИЛѢПЪ.

Прилѣпъ, кой ся нахождатъ 7-8 чяса на Сѣверо-Истокъ, а повеке на Сѣверъ отъ Бытоля, нѣкогашъ, и именно, прѣдъ да дойдѣтъ Турцитѣ, е былъ на прибрѣжіето на единъ планинъ, на единъ връхъ отъ коижъ сѣ ся запазили и днесъ «Марковитѣ наричаны кулы», за кои ке поговориме нѣщо подолу. Отъ како го завладѣли и

въ него сѣ ся засѣлили Османцитѣ, кои обыкновенно прѣдпочитатъ крайводныѣ мѣста, како забѣлѣзали оти градътъ былъ скуденъ за водѣ, а тамо на близо имало бара, низъ коѣ течѣлъ и единъ потокъ, прѣмѣстили го на това мѣсто, кѣдѣто ꙗе днесъ, сир. на мѣстото, кѣдѣщо была нѣкогашъ барата, на устїето на единъ долъ, мало по Юго-Истокъ отъ кѣдѣщо былъ напрѣдъ, и низъ него течетъ малкый единъ потокъ. Отъ прѣдъ къмъ Западъ, Сѣверо-западъ и Юго-западъ го развеселяватъ широко едно поле съ богатѣ си сѣидбы. Отъ Прилѣпъ къмъ Истокъ тѣрчатъ два пѣтя единъ за Велесъ а другый къмъ Тиквешъ; а къмъ западъ три други пѣтища: единъ право на западъ за Охридъ и за цѣлѣ Албанїѣ; другый къмъ Юго-истокъ, за Бытоля, и третїй къмъ Сѣверо-запада, за Кычавѣ и Дебръ.

На мѣстото отъ старый Прилѣпъ днесъ стоить само една махала, отъ 150-160 домове, « Варошъ » наричаана, подъ самыѣ « Марковы кулы » и съставляюща, така да ся рѣчетъ, едно прѣдградїе.

Градъ Прилѣпъ заедно съ каазѣтъ си и нахыѣтъ Морїово, управляемо отъ единъ мудиринъ, править положенїѣтъ почти отъ Пелагонїѣскѣтъ Епархїѣ, освѣтъ нѣколко села, кои църковно принадлежѣтъ подъ вѣдомство-то на Струмничѣтъ Митрополїѣ. А по гражданско управление Прилѣпъ съ реченѣтъ каазѣ и нахыѣ съставляватъ единъ каймакамлѣкъ, отъ Бытольскыйтъ сандѣжакъ.

Собственно градъ Прилѣпъ имать :

Махалы съ мухтары, священниц., домове жител.				
Муслюманс.	10	10	—	2060.
Българс.	10	10	10	3134.
Влашки	0 (*)	»	1	150.
Егюпс. мус.	»	»	»	151.
Егюпс. хрис.	1	»	»	101.
Всїтъ	21	20	11	2661: 5596.
А каазата имать села				жител.
Мусул		3		3427.
Българ.		141	домове	15847.

*) Влашкыѣ куки не съставѣтъ особнѣ махалѣ, нѣ тѣе сѣ распрѣсѣтъ нпзъ Българскыѣ.

Влашки	1	198.
Мус. Егюпс.	"	55.
Егюпс. хрис.	"	242.

Всѣтъ	145	5181	19761.
-------	-----	------	--------

Забѣд. Въ горнитѣ числа на селата влезуватъ и селата на нахыѣтъ Моріово, която състоить отъ 19 села чисто българскы. Между изброенытъ села въ Прилѣп. каажъ 3 села сж чисто муслюманскы, и 20 мешаны съ Българи; едно Влашко, а всѣтъ други чисто българскы. Само Моріово сж 3704 душ. жители българ. и 35 Егюпци христіане.

И така въ Прилѣпъ имать :

домове	2661	жител. 5596 душ.
А въ каажѣтъ дом.	5181	жит. 19761 душ.
Всичкы дом.	7842	жит. 25357 д. (*)

II. ПОМИНѢКЪ.

Жителитѣ въ Прилѣпъ и каажѣтъ си поминувать съ землѣдѣіе, скотоводство, рѣководѣіе и търговіѣ. Землѣдѣіето и скотоводството особито ꙗ единственныйтъ поминѣкъ на селянытъ, какощо и по всѣтъ Българскы населенія. Земята дава жито отъ всѣтъ видове, грозде, тютюнь, разіѣнъ, конопъ, лѣнъ и прч.

Въ градътъ имать 22 работническы съсловія (еснафы). Отъ землѣдѣлскытъ произведенія въ Прилѣпско най-главното ꙗ, тютюньтъ; а отъ рѣководѣлнытъ занятія мѣдикарството (казанджилокътъ) и желѣзарството занимавать първото мѣсто. И отъ единыйтъ и отъ другыйтъ видъ излѣгвать изящны издѣлія. Голѣмы търговцы, кои работять съ Европѣ, имать мощнѣ малцина, а отъ подолни ся нахождать доста.

Прилѣпъ, по срѣдотѣчностѣтъ, койж занимать, и поради крѣстопѣтището, на кое, да рѣчеме, стоить, ꙗ изобиленъ съ страннопріемници (хапове) и отъ крѣчмы (механы). Пѣтници, идущи изъ Сърбіѣж, Българіѣж или Тра-

*.) Горнето исчисленіе ꙗ земено отъ важно мѣсто; колку за числото на жителитѣ, можеть да сж броени само мъжкытъ; защо, ако да бѣха и женскытъ, трѣбваніе да ся въскачить числото на жителитѣ.

къмъ за въ Албаніѣ и наопаки, непрѣмѣнно нужно ꙗко да поминѣть низъ Прилѣпъ и въ него да пропощѣть; отъ това и голѣмата роля, що играѣтъ хановѣтъ и крѣчмытъ въ овой градъ. Освѣтъ това, еднѣждъ въ годинѣтъ отъ 1-15 августа: ся чинить търговскій не отъ долнитѣ, панаирѣ, въ кого идѣтъ и купци и продавци отъ много области на Османскѣтъ държавѣ.

Забѣлъ. Панаирѣтъ ꙗко причина за распространѣне на модытъ въ овой градъ.

III. ЦРКВЫ и ОБЫТЕЛИ.

Въ собственно градъ Прилѣпъ црква имать 1 а и скоросъградената Влашка цр. 1. А отъ селата рѣдко ꙗко найдешъ нѣкое безъ цркви; само въ ближнето до Прилѣпъ прѣдградіе, Варошъ, нѣкогашный Прилѣпъ, кѣдѣ въ старо врѣме были около 77 (*) цркви, сега имать здравы цр. 6-7, а дѣйствующы кога едната кога другата отъ нихъ.

Въ Прилѣпскѣтъ окрѣжностъ сѣществувать и обители 7-8, слѣдующивѣ:

а. Обитель Святаго Архангела Михаила надъ прѣдгр. Варошъ $\frac{1}{2}$ чѣсъ на Сѣверозападъ отъ градътъ.

б. Обит. Св. Богородици, наричана нѣкогашъ «Златенъ връхъ», а сега «Трескавецъ», 2 чѣса на Сѣверо-Истокъ отъ градътъ.

в. Обит. Св. Николая въ Прилѣпецъ, 2 чѣса на Юго-западъ.

г. Обит. Св. Николая въ Слѣпче, 5 чѣса на Сѣверъ отъ Прилѣпъ.

д. Обит. Св. Атанасія въ Житоме, 4-5 чѣс. на Сѣверо-западъ.

е. Обит. Св. Спаса въ Зързе, 7 чѣс. на Сѣв.-западъ.

ж. Обит. Св. Спаса въ Търстенникъ (крушевско). 5 ч. на Западъ.

з. Обит. Св. Спаса въ Чебрень (Моріовско) 5 ч. на Юго-истокъ.

*) Забѣлъзано ꙗко че въ всѣтъ стары градове имало ꙗко и още и днесъ имать по много цркви; како н. п. въ Охридъ имало 360, а сега сѣмъ остаѣи 8-10 здрави; въ Солунъ, въ старій Прилѣпъ и прч.

За тѣя отъ обителитѣ, у кои ся нахождатъ по нѣщо достоизвѣжительно, ке ся изложитъ подолу въ о-собность.

IV. УЧИЛИЩА.

Прилѣпъ, ако и да ся състоить отъ 10 махали, нѣ не ке раздѣленъ, какощо сж нѣкои друзи градове, и на особни махалски общины, обдържающы особы църквы и училища, и това правитъ една голѣма честь на гражда-нытъ и ги прѣпорѣжватъ како живушы въ съгласіе и еди-нодушіе. За общинското отношеніе на Прилѣпъ, какощо и за училищното състояніе и нарѣдбж ке ся изложитъ по-долу. А за сега извѣжвамъ въ кратцѣ и просто число-то на училищата, на учителитѣ и на ученицитѣ.

Въ градътъ Прилѣпъ училища имать :

а. Голѣмото училищ. зданіе съ 4 отдѣлнія и 7 у-чители.

б. Скорокупеното здан. за учил. съ 2 отдѣл. и 1 учитель.

в. Влашкото уч. (подъ наемъ) съ 2 отдѣл. и 1 у-читель.

А числото на ученицитѣ, спорѣдъ расписытъ на по-минжалытъ лѣтны испитанія ке :

а. Въ голѣмото училище :

	Отдѣл.	Учител.	Класов.	Ученици.
I. Основно	2		5	165.
II. подразд. на 2	2		4	141.
III. прѣдуготовит.	1		3	55.
IV. главното	2		4	58.

б. Въ скорокупеното

Варошко наричано	1	4	85.
------------------	---	---	-----

Всячко Учит. 8 клас. 22 учен. 504.

в. Дѣвическото училище, кое ке ся вмѣститъ въ го-лѣмото училищне зданіе, подъ управленіето на една учи-телкж по настоящему, не ся знаеть още на колко отдѣ-лнія и классове ке быдетъ раздѣлно, нито колко учени-чкы ке ся събержтъ въ него, понеже сега ся отворять. По всякойъ обаче вѣроятность, ке ся стърчатъ повике отъ 200 ученичкы.

Имать и Влашко училище съ 20-30 ученици.

Огь 1868 год. въ Прилѣпѣ имать и Читалище, за кое подолу ке поговориме понашироко.

А въ каажѣжъ мощне малко училища съществувать, а именно :

а. Въ прѣдградіето Варошъ съ 1 учит. и 20-30 учен.

б. Въ Тополчяны село, 3 ч. на Юго-западъ съ 1 учит. и 20-30 ученици.

в. Въ Плетварь село 2 ч. на юго-истокъ учит. 1 и 20-30 ученици.

Причинѣтъ на нѣманіето училища по селата сѣ слѣдующивѣ :

а. Общата и всѣизвѣстна фанаріотска причина;

б. Малостѣта на селата; защо между нихъ ни едно нѣмать състояще отъ повике отъ 50 домове, а на противъ все отъ помалу отъ 50.

в. Многажди описанѣтъ злоупотрѣбленія.

У. ХАРАКТЕРИ.

Отличителни характери на прилѣпскѣтъ жители :

а. Набожность; б. силно стремлѣніе къмъ наукѣжъ и просвѣщеніето; в. желаніе за равноправность въ общественнѣтъ градскы работы; г. нравственность; д. кротость; е. честность, съгласіе и правдолюбіе и прч. А пакъ отъ другѣ стърнѣ, какщо нищо добро нѣмать на свѣтъвъ не смѣшено съ малко или голѣмо нѣкое зло, и най-добрата пшеница съ кѣкъль, така и въ Прилѣпѣ между добрытъ качества на жителитѣ ся нахождатъ и нѣкои лоши цѣрики, какщо и слѣщето ке нашярано съ цѣрны точки. Тѣя сѣ :

а. Простота и невѣжество, за кое не сѣ тѣе повинни; б. между простолюдіето забѣлѣжувать ся овдѣ-ондѣ и малу отъ зависть. Нѣ свитѣ тѣя денешнето имъ къмъ наукѣжъ стремлѣніе ке ги избришить.

Слѣдующето изложеніе ке послужить за потвърденіе на реченѣтъ ми :

1. Горѣописанѣтъ 8 обители ся обдѣржавать само съ помощѣтъ на набожнытъ Прилѣпскы и селскы жители, кои чѣсто ходять на поклоненіе кога у еднѣ, а кога у другѣ обитель, и, кога чѣстно, а кога общо цѣлы съсловія (еснафи) кои и припосватъ подароци.

2. Прилѣпскыѣ набожници не ся задоволѣть на поклоненіе само у своитѣ обители; тіе отивать по нѣкогашъ и по другы по-далечны, и. п. въ кральскыѣ обители св. Стефана Дечанскы, св. Ивана Дебарскы; а мнозина сѣ отишли и въ св. Ив. Рилскы, друзи на св. Горѣ; а още помнозина мъжи и жени сѣ ся поклонили и на св. Божій Гробъ; отъ това и изобилнитѣ св. Божіи гробскы поклонници (хаджіи).

3. Прилѣпъ, како новъ градъ, съграденъ въ лошитѣ врѣмена, до скоро врѣме не былъ съвсѣмъ лишень отъ църквъ и училище, а набожнитѣ Прилѣпчяне быле принудени цѣлы 400 години да ся църкувать въ църквытѣ на отдалеченното прѣдградіе, « Варошь » а за училище, нито сѣществувало негдѣ, освѣтъ въ нѣкоѣхъ поповскѣхъ кукѣхъ нѣкой попъ понѣкогашъ учѣлъ нѣкакво църковно четеніе на наустиници, и малко писмо, (повике было излишне) нито пакъ на умъ имъ идѣло да съградятъ или да устроятъ, отъ това и горѣпомѣната простота и невѣжество. Слѣдъ изданіе на Ц. ферманъ за тензимагѣтъ, кога почнахъ да ся правятъ църквы на много мѣста, кждѣщо дотога нѣмало, тога, именно, на 1838 год. Прилѣпчяне, жедни за Богомолство, кедвай съ голѣмы мъжы и слѣдъ непрѣодолимы прѣпятствія отъ стѣрнѣхъ на съжителитѣ си муслюманы, спроти тогашнійтъ фанатизмъ, съградили еднѣхъ голѣмѣхъ и великолѣпнѣхъ църквъ, храмъ Прѣсвѣтыя Богородици, коя и днесъ є единственната въ Прилѣпъ църква.

4. А слѣдъ десѣтъ почти години почивкѣхъ, како усѣтили необходимѣхъ нуждѣхъ и за училище, загрижили ся та съградили и едно голѣмо и великолѣпно такожде здаше, кое вмѣстять не само вситѣ 4 отдѣленія училищны и 4 тѣ стаи за обителище на учителитѣ, нѣ и читалището и митрополіѣхъ, а сега ке влѣзетъ въ него и дѣвическото училище, нѣ веке отъ нуждѣхъ.

5. Оваж пакъ годинѣхъ, какъ видѣха оти 80-100 ученици ся учятъ съ притѣсненіе въ училището, (Варошко наричано, защо є поблизо до Варошь) въ еднѣхъ отъ поотдалѣченыѣ махалы, кое прѣдъ нѣколко години отворили и обдѣржывать отъ общѣхъ обдѣржкѣхъ, како видоха, велѣхъ, нуждѣхъ и за друго училище, прѣдъ нѣколко мѣ-

сѣщи купиха едижъ кѣщъ много широка за 25 почти хыляды грошеве, за училище. (Нѣ имать нужда да ся прѣправитъ отъ ново).

6. Прилячяне все това направили и обдѣржывать само съ собственныѣ си силы и самопроизволны жертвы безъ никаквѣ вѣншнѣ помощи. Нѣ не е само това; имать и друго :

VI. РАСПРЯ МЕЖДУ БЪЛГАР. И ВЛАСИТЪ.

Кога прѣдъ нѣколко години ся отвори между нихъ (Българитъ) и нѣколцина Власы распря, потрошиха доволно количество пары, едно по сѣдбы на горѣ на долу, ва Бытоля,, Солунъ и Цариградъ, а друго и 20-30 хыляды грошеве дадоха на власитъ въ отщетеніе и замѣнъ на колко пары дали тѣ (власитъ) кога ся правили църквата и училището. А причинитъ на реченѣтъ между Българи и Власы породенъ въ Прилѣпъ распрѣ бѣхъ слѣдующивъ :

Отъ незапамятны врѣмена въ прилѣпскитъ варошкы църквы и училища (каквы що гы имало), ся пѣяло исключително по Българскы; тамо грѣцизмътъ никакъ не е можѣлъ да ся впѣлзнеть. А отъ какъ ся съгради градската въ собственъ Прилѣпъ църква и училище, за съграденіето на кои съразмѣрно пегли помогжли и власитъ, починало пегдѣ-годѣ, несъмыслино за хатѣръ на съжителитъ власы, и по побужденіе на владыцѣтъ, въ новѣтъ църква да ся пѣеть по малу нѣщо и по грѣцкы. А отъ училището едното отъ двѣтъ отдѣленія, т. е. половината отъ училището зданіе ся е опрѣдѣлило за собственно грѣцко училище съ особы грѣцкы взаимны и еллинскы учители, плащаны отъ общо, въ кое да ся учять исклучително само на грѣцкы влашкытъ дѣца и отъ българскытъ оны, родителей на кои бы това пожалали, (първата основа за погрѣчваніето на Прилѣпъ), и таквы бѣхъ дѣцата на по първытъ прилѣпскы българи.

Грѣцкото училище всѣкогашъ прѣдолѣваше надъ Българското, което всѣкогашъ стоѣше на подолень стѣпень. Защото, (грѣцкото) никогашъ не ся лишаваше отъ двама учители, взаимень и еллинскы, и не е ся забавѣше да го видѣхмъ Прилѣпъ погрѣченъ или полупогрѣченъ, ако не прѣчехъ нѣкои причины, слѣдующивъ :

а. Малочисленность на власытъ; *б.* многочисленность-та и родолюбіето на Българытъ; и *в.* пай-главното, Българскыйтъ духъ на нѣкои грѣцкы учители, родомъ българи, именно Г. Р. Жинзифовъ и покойный Д. Миладиновъ, кои учителствуваха на 1857 год. и *г.* недостойството на досегашнитѣ грѣцкы учители. Отъ 1861 — 1865 послужихъ и азъ въ сѣщого училище како грѣцкы учитель съ духъ, каковъ ми вдѣхнахъ майка ми кога мѣ зачала.

Отъ 1865 год. по побужденіе, види ся, на тогашный еллинскы учитель, кой мѣ наслѣди, и кого ученицитѣ му за добрытъ (! ?) му качества нарѣкоха го «смѣшенъ», Власитѣ посакаха повике нѣщо отъ праведното и умѣстното; посакаха да пѣхътъ въ църквѣтъ отъ еднѣ страпѣ съвсѣмъ по грѣцкы, и то отъ дѣснѣтъ стѣрнѣ.

Докачени въ народчото си честолюбіе Българетѣ, за да ги задоволять (! ?) и удовлетворяють (! ?) исканіята имъ, рѣшиха да исключать съвсѣмъ грѣцкыйтъ языкъ отъ църквѣтъ си, а училищата да ги слѣхътъ двѣтъ въ едно, Българско, въ кое да ся прѣдавать и грѣцкый языкъ, нѣ не како до тога отдѣлно въ особно грѣцко наричано училище. Слѣдствіята же на изложенжѣтѣ распрѣмъ сѣ слѣдующивѣ.

а. Слѣдъ нѣколкогодишнѣ борбѣ сѣдбата ся рѣши въ ползъ на Българытъ. Исключи ся отъ църквѣтъ не само грѣцкыйтъ языкъ, нѣ заедно съ него и сѣщитѣ власи, какощо и отъ училището грѣцкытъ особы учители, та църква и училища ся сториха, какощо бѣше праведно, собствени притяжания на Българытъ. А за отщетеніе платиха на власытъ 20-30 хыл. грошеве.

б. Отъ тога Власитѣ ся отдѣлиха съвсѣмъ отъ Българытъ припознаваючи грѣц. Патріархіѣ и дѣржѣщи ся за неѣ и за грѣцизмътъ, како слѣпыйтъ за стапѣтъ. Отдѣлиха ся и по даноцитѣ, и съставиха, така да рѣчеме, особнѣ народность съ особнѣ махалѣ и особенѣ мухтарѣ, и аазѣ на хукюматѣтъ. Съградиха си новѣ Влашкѣ църквѣ, въ коѣ си служатъ на грѣцкы съ особенѣ грѣц. священникѣ, и обдѣржывать особно грѣц. училище въ кѣшѣ подъ наемъ.

в. Отъ порожденіе на реченжѣтъ распрѣмъ до денескѣ враждата мяжду тѣ двѣ народности постепенно нараст-

нѣла до единъ высокъ стѣпень; Власи и Българи, кои напредъ ся съсватуваха и сродяваха, сега не само не си ни даватъ ни земѣтъ помежду си жены, нъ ако не възможно и съ очи да не ся видятъ. Особито на послѣдне время кога ся испѣ въ влаш. църквѣхъ схызмата противъ Българитѣ, послѣдныѣ нещѣтъ веке ни да чюжѣтъ за съгражданыѣ си Власы, и още ся канятъ да ги отлѣчатъ съвсѣмъ отъ съобщеніето съ нихъ, н. п. да не чинеть алжшь-веришь никой Българинъ съ прилѣпскы Влахъ.
(слѣдува)

НѢЩО ЗА БЪЛГАРСКОТО ПРАВОПИСАНІЕ. а)

—о—

Прѣди двайсѣтъ, трійсѣтъ б) години, когито ново-българскитъ ѣзикъ бѣше въ зачатокат си, появи ся първата Българска Грамматика на Г. Неопита, и послѣ, нѣй-

а) При всичко че нѣй поне мисляхмы, и щѣше ни ся щото по-диръ станѣлыѣ нѣкои и другы опыты и прѣдъ появеныѣ изискванія на врѣмето, да прѣстаняхъ вече тѣзи новы колебанія и неоправдаемы тежненія за промѣняваніе въ правописаніето, за да покажемъ че почитамы независимостѣтъ на частныѣ мнѣнія и имамы стѣлповетѣ на *Читалище* отворены, за онѣзи които не сѣ исказали послѣдныѣхъ си думѣ за това, обнародвамы настоящѣхъ статіѣхъ, която ни ся достави съ особенно прѣпо-рѣчаніе, ако и да е тя доста слабо и твърдѣ небрѣжливо написана и не дава почти нищо ново по тѣзи часть съ кождо ся занимава.

б) Ако пріемемъ да пишемъ по фонетическо начало, както говоримъ, споредъ не новото прѣдложеніе на г. Д. Г. М. и оставимъ на Сливненцы да пишѣтъ *двайсѣтъ*, *трійсѣтъ* и *пнѣсѣтъ*, какъ можемъ да запрѣтимъ на Търновцы да не пишѣтъ *двайси*, *трійси* и *пнѣсе*? Ако ли искамы да ги задължимъ да пріематъ писаното по сливненскы, като по-пѣлно и по-право, то какъ можемъ да възбранимъ на онѣзи които прѣдлагатъ да пріемемъ филологическото начало и да пишемъ *двадесетъ*, *тридесетъ* и *пстдесетъ*, като най-право? когато тѣй и отъ толкозъ разно-

ното сжкръщеніе в), съ малки нѣкои измѣненія, от Г. Ивана Боговева; въ това сжщо врѣме почти, мнението на нашитѣ учени бѣше двойно г) вжз д) тоа початок: јѣдни сѣкахъ сжвѣм за излично горният граматически труд, като искахъ да оставятъ за основа старо-българската Грамматика, и да поддържат слога и направатъ, съ нѣкои измѣненія, на старо-българският ѣзык — съ јѣдно слово да поставятъ както Грѣцитѣ съ тѣхният старо-грѣчески ѣзык — то јѣ. друго јаче да говоратъ, а друго јаче да пишатъ. Въ това огношеніе нѣкои даже не сѣ посвинихъ е) да изхвърлатъ и членат — тоа огличен знакъ на

образности ще сѣ избавимъ и по-скоро ще дойдемъ до тамъ дѣто да пишемъ всинца еднакво, къмъ което и трѣба да сѣ стремимъ най-вече. Съвѣмъ друга е работата ако да нѣмахмы никакъвъ писменъ ѣзыкъ и да започнемъ сега да пишемъ, тогазъ, ей: гласовното произношеніе на едно само нарѣчіе, което бы прѣобладавало, щѣше да послужи за основъ по коѣкго щѣхъ да сѣ водятъ и другитѣ и щѣше да стане едно ново; но сега като имамы вече тѣзи основъ въ старитѣ ѣзыкъ не е ли по-добръ по нѣж водени да сѣ стремимъ всинца къмъ единакъ точкъ нежели къмъ разны точки между които послѣ да търсимъ срѣдоточіе?

- в) Ето дума която по чисто Български, споредъ както ны учи г. Д. Г. М. да пишемъ не трѣба да сѣ пише тѣй. Зашото сжкръщеніе, по чисто Български ще каже *въ едно крѣщеніе* съ (нѣкого), а съвѣмъ не *скратеніе*, каквото е искалъ да каже той.
- г) Мнѣніето на нашитѣ учени ли было двойно, т. е. јѣдни и тѣзи учени имали и двѣтъ мнѣнія, или нашитѣ учени были на двѣ мнѣнія?
- д) Вжзъ казватъ наистинѣ нѣкои, но правото е тука да сѣ пише *връзъ* или *връхъ* и *върху*, защото *възъ* значи повече противу нѣщо а не отгорѣ на нѣщо, както става јасно отъ думитѣ: на *възъ* водъ плува, на *възъ* космы брѣсне, на *възбоиъ*, *възбрадно* т. е. противно, а въ търновско е спазило еще и значеніето на старобългарското *възмъ*, « сѣде възмъ огня » сѣднѣ *възъ* огня, т. е. при огня, а не *врѣзъ* (върху) огня.
- е) *Посвинихъ* сѣ ще каже станѣхъ свинѣ, за туй трѣба да сѣ пише *посевинихъ*, защото думата става отъ *свинъ*, *сѣвненіе*, а не отъ свиня.

напредокат. Други, по поводъ на Европейскитѣ язици, пожелахъ да поддържатъ природниятъ глас на народното днешно нарѣчіе. Тѣзи двѣ крайности, прстивни една на друга, вървѣхъ паралелно, както отъ единитѣ, тѣй и отъ другитѣ, въ развитието си; всякъ писателъ имаше свое особено начало: Въ древноподдържателитѣ не гледаше нѣкой освѣтъ единъ образъ на едно старо нарѣчіе, което колко и да посеше чарти новобългарски, не бѣше освѣтъ единъ смѣс отъ едното и другото съ приближение и сливане къмъ Русизматъ или Сърбизматъ. Другитѣ, които бѣхъ и по голѣматъ часть, колко и да слѣдвахъ природниятъ гласъ на народатъ, паднахъ подъ влиянието на мѣстнитѣ нарѣчія; тѣй щото всякъ, много, малко, поддържаше нарѣчието на своето мѣсто: провинциализматъ играше своятъ главенъ ролъ.

Такова бѣше началото на нашатъ нова писменность, начало което почти сѣга е случило въ сичкитѣ народности въ началокатъ имъ ж). Но, врѣмето което надвива сичкитѣ мѣнотини, и което изглажда сичкитѣ криви постѣпки, то не сѣга отказа и намъ да покаже своятъ плодъ. Въ растоѣнието на двацѣстъ години то показа на пѣрвитѣ, че сѣга сѣхъ излагани въ мнението си за напредокатъ на единъ народъ, който има нужда отъ великански крачки за да дойде колко годѣ по-скоро въ редъ съ другитѣ народности — неговии сѣседи; и тѣй отъ прѣдолението на новобългарскатъ часть, тѣ почти изчезнахъ и огъснѣхъ. Когато тѣзи, въ растоѣнието на толкова врѣме, малко по малко, тѣ сѣга сближихъ и сѣга слѣхъ почти въ единъ слогъ и въ едно нарѣчіе; тѣй щото съ радостъ днесъ пѣкой гледа изобщо сичкитѣ учени и писатели да иматъ едно перо, единъ слогъ, едно нарѣчіе. Това е врѣмениятъ напредокъ.

Когато слогатъ и нарѣчието сѣга борихъ да намерятъ своятъ природенъ пѣтъ, то Грамматикатъ не остана по-долу; тя която имаше тѣхъ за вѣренъ источникъ на своитѣ правила, малко по малко, сѣга нареди по-добрь отъ колкото бѣше, тѣй щото днесъ безъ срамъ можемъ да сѣга явимъ прѣдъ свѣтатъ и да кажемъ, че имаме вѣки Грамматика или грам-

ж) Истата дума въ единъ страницъ три вида писана: 1) *зачатокъ*, 2) *початокъ* и 3) *начатокъ*.

матически правила. При сичко това не можем йоще каза че тя е въ последното си слово. Има много йоще точки които изискват общо рѣшеніе и общо сжгласіе, и които навѣрно врѣмето ще изглади; от които най-главнитѣ сѣкаме да сж: окончанието на много думи и правописанието, за което днес сж напиеме да рѣчем нѣщо.

Въ литературно отношеніе старо-българският ѳзик ни служи като сжкровище за ново-българският; въ всѣак случай и за всѣак недостаток, той трѣбж да е нашият источник за допълненіе това от що сж лишаваме. При сичко, това правило не трѣбж да излиза от своитѣ прѣдѣли; то трѣбж да сж сжобразява съ характерат и съ свойството на нашето днешно нарѣчіе и негово произношеніе.

При прѣвжсходната идея, която е сжобразна съ напредокат на врѣмето, да пригжрнем граматически природният глас на народното днешно нарѣчіе, то не трѣбж ли да обжрнем внимание и към неговото буквално произношеніе — щото и то да бжде сжобразно съ новият дух на нашият постжлок? Въ прѣобратителната епоха, (? з) въ която ѳзикат ни изелта измѣна, забѣлжва сж че нѣкои от старо-българскитѣ букви сж сж прѣиначили въ произношеніето си, а други пак сж го сжвѣст изгубили. Слѣдователно, сѣкаме, че е сжвѣст излично и) тѣхното поддържаніе, въ днешният писмен наш ѳзик въ когото тѣ вѣки си нѣмат никак мѣстото.

Например: *и*-то *у* наз днес не служи освѣнь като едно просто *и*; както и *і*-то не носи глас освѣнь на сж щото пак *и*; слѣдователно по поддържаніе на древнитѣ ние сж служим съ три различни букви за един и сжщ глас. Нашитѣ прѣдѣди без сжмѣніе сж имали особен глас за сѣка една отъ тѣх, както сж забѣлжва че про^з

а) Епохата ли сж прѣобраща или тя прѣобраща?

и) По горѣ като срѣшнѣхмы тѣзи думѣ мислѣхмы да е погрѣшка но тукъ виждамы че при псичкото си страненіе отъ Етимологичнѣт писателѣ е филологисвалъ като щѣлъ да пише тѣзи думѣ и ж произвелъ отъ лице, та направилъ кривѣтъ и нигдѣ неупотрѣбилъ думѣ *излично*, вмѣсто *излишно*, което става отъ *лихо*, *излихо*, *излишно*, по промѣненіе *х*-то на *ш*.

изношението на *ы*-то и днес съществува мѣжду Русситѣ ¹⁾. Ние като сме го изгубили трѣбъ ли да сѣ служим съ него?

Ако малкият *ѣ* си е сѣхранил произношението въ краят на думатѣ, то голѣмият *ѣ* го е сѣвсѣмъ изгубил — и остава за паз като мъртва буква. Въ срѣдатѣ на думатѣ, както единиият *ѣ* и другиият, сѣ почти сѣгласни въ произношението си съ *ж*-то *к*).

Слѣдователно пак три букви за един и този глас — съ когото разногласно сѣ служат и ученитѣ ни: едни употребляват и тритѣ букви; други сѣ сѣ уграничили само на двѣ; а нѣкои нѣмат освѣнъ една само — което е и сѣобразно съ днешното наше произношение.

Като сѣ лишаваме от точния глас на нашитѣ прѣдѣди за тѣзи три букви, употребляеми въ срѣдатѣ на думатѣ, нѣкои стѣ нашитѣ филологи за да ги сѣхраниа; по подражание на древнитѣ, изрѣкохъ едно общо правило, от което участницитѣ сѣ държатъ като слѣпецъ за тогага: « че там дѣто Русситѣ пишѣтъ *о*, ние трѣбъ да пишѣмъ *ѣ*; там дѣто тѣ иматъ *у*, ние трѣбъ да имаме *ж*, и там дѣто тѣ употребляватъ *е* ние трѣбъ да употребля-

1) То е спазено и у насъ още въ думитѣ *камыкъ*, *пламыкъ* *ремькъ* изговорени *камъкъ* *пламъкъ* и въ още други нѣкои думы, различно произнасени въ разны мѣста. Г-нъ К. А. Шапкаревъ ми казуваше че въ Охридското окръжие нѣкои планински селения и до днесъ пазяли тѣлото изговаряне на *ы*-то подиръ г. к. х.

к) Ъ-тѣ не е изгубилъ гласътъ си а напротивъ *ѣ*-тѣ е изгубилъ свойтъ гласъ въ крайтъ на думитѣ и на повечето мѣста сѣ изрича днесъ дебело като *ѣ*; но пакъ на довольно мѣста мекото му изговаряне е спазено най добръ, а освѣнъ това и новы еше употребенія на умякотяване прибавени въ языкътъ изискуватъ спазванieto му. Не е сѣвсѣмъ право и туй че *ѣ*, *ѣ* и *ж* въ срѣдѣтъ на думитѣ сѣ сѣгласни въ произношението у Българитѣ, защото въ по-голѣмѣтъ частъ на Българскитѣ селения сѣ забѣлѣзва едно довольно разиствующе изговаряне на гласовѣтъ и звуковѣтъ които прѣдставятъ тѣзи букви, отъ което сѣ и вижда необходимостъта на тѣхното спазване за избѣгване на новы мѣнотии и разногласицы.

ваме ъ». За излично сѣ указва при нашето прѣобра-
зованіе да имаме такова заблужденіе и затрудненіе: е-
дна само от тѣзи не ѣ ли доволна?

Колкото нѣкои от нашитѣ филолози и да казват че
тѣхното запазваніе било нужно и необходимо за Фило-
логіѣтъ, ние не можем да сѣ сжгласим съ една подобна
и несжобразна съ логикатѣ и природатѣ на произноше-
ніето идеѣ. Нашитѣ прѣдѣди водими от природниѣтъ си
тогивашен глас сѣ ги изнамерили и поставили въ употрѣ-
бленіе; ние днеска като сме ги изгубили какво поддар-
жаваме? Сѣнкатѣ ли на коѣто тѣлото несжществува въ-
ки? Както тѣ по тогивашното си произношеніе сѣ сж
принудили да ги поставѣтъ, тѣй и ние днеска по природа-
тъ на нашето, можем твърдѣ добръ и лесно да ги отхвър-
лим. И това ѣ най-доброто и най-умното що можем
да направим — за коѣто потомцитѣ ни, сѣкам, нѣма да
ни обвинѣтъ. Защото колко едно нѣщо ѣ по просто, тол-
кова то ѣ по-близо при природатѣ, и по лесно за чело-
вѣцитѣ. Този ѣзик ѣ най-прост и лесен който сѣ пише
както сѣ чете, и който сѣ чете както сѣ пише. Нѣкои
от европейскитѣ ѣзици коѣто сѣ сж отдалечили от таѣ
точка да ли не сѣ въ показаніе днеска? но, ѣ кжсно
въки за тѣх да изгладѣтъ онова що сѣ ѣ ошарбило из на-
чало; коги за наз ѣ сега ѣпохатѣ.

Това що излагаме не ѣ само наше мненіе, нито пѣкъ
ново; то ѣ мненіе на много души, както знаѣме — и
има началото си от прѣди врѣме. Прѣди двайсѣтъ йоще
години Г. Иван Добрович сжчинитель и издатель на е-
дно періодическо списаніе — « Мірозрєніе », показѣ този
пѣтъ, като псхвърли голѣминѣтъ ѣ от краищата и употрѣ-
би за и и ѣ само і-то. Той прѣкжсна своѣтъ трул съ
това начало. Послѣ нѣколко години Г. Славейков го по-
слѣдва, съ разликатѣ че той въ мѣсто і-то, употрѣби и-
то само. Защо Г. Славейков по сетнѣ сѣ разкажѣ въ
своѣто си прѣдприѣтіе, не знаѣм. л)

-
- л) Нѣй смы казвали и другадѣ нѣщо вкратко защо свѣржжмы
отъ този пѣтъ, а може пакѣ и въ друго врѣме да говоримѣ
за това. Тука щѣ забѣлжжнимъ само че сѣ доста причинитѣ
коѣто нѣ направихѣ да сѣ поколебаемѣ въ мнѣніето си отѣ да

Казахме по горѣ, че точният глас на *и*-то сѣ не изгубил мѣжду ни, и сѣ не слѣл съ този на *и*-то. Колкото за *и*-то и *і*-то, като земем, кѣкото днес ги употрѣбляват повѣчето, намираме че нѣма никаква разлика мѣжду им. По тоа начин и горѣрѣченнитѣ два списателя без разлика, употрѣбихъ единиятъ еднатъ, а другиятъ, другатъ. При сичко това, ако вникним отъ по близо, то ще видим че сѣществувѣ една доволно отличителна разлика мѣжду тѣзи двѣ букви. По поддържаніе на древнитѣ, ние употрѣбляваме *і*-то сѣкоги прѣди една гласна — и това без никакво въобще отличие от произношението на *и*-то. Дали нашитѣ прѣдѣди като му сѣ давали това прѣимущество не сѣ имали и особен глас за отличіето му? Това не тврдѣ въроятно; и толкова повѣче че като разгледа нѣкой днес внимателно природното днешно наше произношение, ще намери че въобще гласнитѣ букви по нѣкоги, за да придобиятъ един по мѣк и влажен глас, когото природното изрѣчение на думата им налага, изискват една полугласна като *і*-то въ прѣди си — кою и древнитѣ сѣ употрѣблявали, горѣ-доло, както сѣ види, въ такъвъ случай: имение, ѣко, йоще. Самият вид на *і*-то показва че не половинатъ на *и*-то; слѣдователно и гласат му трѣбъ да не бил подобен на видат му.

І-то, като полугласне на *и*-то, сѣ указва сѣврѣменно и сѣобразно съ полугласнитѣ *й* и *ь*, на които много пѣтя заема и мѣстото: рай, раіове или райове; бей, беіове или бейове; конъ, коне или конье; мѣжъ, мѣже или мѣжье; синъ, синѣ, синіо или синьа, синьо. Дѣто ще каже че *і* не сѣвѣмъ равно съ *й*, и подобно на *ь*; и че както послѣдното това служи за умѣкчението на сѣгласнитѣ, тѣй *і*-то има за цѣль да даде на гласнитѣ един по мѣк, по сладак, по влягат и влажен глас. Въ това отношение то отговарѣ като съ дигамматъ на старогръцитѣ, като съ *j*-то на Латинитѣ, и като съ *h*-ат на френцитѣ.

Окончанието на *ий* и *ій* за прилагателнитѣ, не не

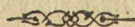
слѣдувамы началото на гласовното произнасяніе въ писаніет и да приедемъ пакъ началото на словопроизводството съ необходимитѣ само за благогласіе въ языкът малки нѣкои измѣненія.

вѣки у насъ както и било въ старитѣ; защото там дѣто тѣ сѣ го употрѣблявали, ние днеска го употрѣбляваме съ членат, който, като сѣ прибави, измѣнява и гласат по причина на вмѣнататѣ *а*, която природатѣ му налага. Слѣдователно, ние не можем да разумѣеме защо нѣкои от нашитѣ учени пишѣтъ това членно прилагателно както и въ Славянският и Руският ѣзикъ? Това като не и ни чисто Славянски, ни пакъ Български, по произношеніето, и сжврѣменно едното и другото. Явно че без членат всѣкъ Българин ще даде на славянското окончание гласат който му подобава: свѣтъй, волскій; но, щом му прибави членат, той му измѣнява и гласат, и тогива въ мѣсто да каже: свѣтъйт, волскійт, той казва: свѣтъят, волскіят. Вмѣнататѣ *а* мѣжду окончанието и членат, както за прилагателнитѣ тѣй и за сжществителнитѣ, и природен закон за днешното наше произношение.

Що да кажем за *ю*-то и *я*-то, които, както еднатѣ, тѣй и другатѣ сѣ зѣ употрѣбени? По гласат си *ю*-то не и освѣнь *і* и *у* — *іу*, а *я*-то, *і* и *а* — *іа*.

Не и нужно да кажем че, спорѣдъ горѣизложенитѣ забѣлжки — сжобразни съ прѣобразованието на нашият ѣзикъ и писменность, ние трѣбѣ да исхвърлимъ изъ днешнатѣ азбуква както *ѣ*-ат, тѣй и *ы*-то като не служащи; *ю*-то и *я*-то като сжобразни съ *іу* и *іа* — и сжгласнатѣ *ш*, като съставена от *ш* и *т*. По тозъ начинъ, не само очистае азбукватѣ си отъ букви които сѣ веки за насъ не потрѣбни, но даваме сжврѣменно и единъ видъ на правописанието си колкото простъ толкова сжобразенъ и подобенъ съ произношението му.

Д. Г. М.

Ф И З И К А Т А.

— 0 —

Физика сѣ казва онова учение, което има за прѣдметъ изучаваніето на природатѣ или на естеството, сирѣчь всичко онова което подпада подъ чувствата ни. Физиката е, казва единъ Френець, логиката на сжществениоститѣ (реалноститѣ) (*la Physique est la Logique des realites*);

а Платона, като го попитали нѣкога какво е произлѣзло отъ неговѣтъ философіѣ; произлѣзло е, отговорилъ, това дѣто да ся не чудѣ съ нищо; отговоръ който ся приспособява собствено на този видъ отъ философіѣтъ. Слѣдъ изученіето на физическыѣ науки, не само че не зѣпа нѣкой при вижданіето и на най простото явеніе, но придобыва еще и способността да прави и да управлява разны машины потрѣбны въ индустріалныѣ работанія, за фабрикыѣ и за търговіѣтъ. Това дѣто че у насъ нѣма никаквы фабрики (освѣтъ за ракыѣ) и разны индустріалны заведенія, на какво друго може да ся отдаде, освѣтъ на ограниченіето на тѣзи знанія; понеже, когато е нужда да ся прѣнасятъ машины отъ Европѣ толкозъ скѣпо, а еще и да ся управляватъ отъ чужды рѣцѣ, което ни излѣзва пакъ скѣпо и скѣпо, не вижда нѣкой никаквъ ползѣ за Българина капиталистъ и притежателъ, а вижда повече опасность за своитѣ си и за другыѣ капиталы. Поради туй смѣ принудены да купуваме отъ вѣщыѣ въ таквизито работы почти всичко що имамы и всичко що ни трѣба, а най-вече въ този многообразенъ животъ на модыѣ, и тѣй допушамы шото по-голѣмата часть или даже и всичката наша търговія да е изнуряваніе стоки отъ фабрикантыѣ на Манчестеръ, на Ливерпулъ и др.

Необходимо е прочее да ся сдомашни народыѣ добръ съ физическыѣ науки и да стане общенародна тази логыка на реалностыѣ, тѣй шото и вещественното наше състояніе да стане по-самобытно; защото за злѣ честь тѣзи най-пріятны и най-полезны уроци или сѣ съвсѣмъ занемарени и не ся прѣдаватъ, или твърдѣ повърхностно и несвършенно ся прѣдаватъ въ нашитѣ училища, и тѣй не само ный но еще и дѣцата ни не ше можѣтъ да ся отървѣтъ отъ тѣзи зависимость и нравственно робство на Европейскыѣ художници. Ный не знаимы да има наука по привлекателна отъ тѣзи която тълкува явеніята на природѣтъ. Гледамы солтыѣ и снѣгыѣ бѣлы, шипоцыѣ много или малко червены, на растѣніята листовѣтъ зелены, минзохарыѣ, латинката и толкозъ другы жыты; но, увы, колко малцина отъ челоувѣцыѣ сѣ ся попитали нѣкога: коя е причината дѣто че ся виждатъ тѣ таквыѣ! Знаемъ че свирката издава гласъ строинъ, че пукнѣтый

звъпецъ не дрънка право; че огньтъ е топълъ, ледтъ студень, и че горящата свѣщъ свѣти; че водата въ горещинѣтъ ври, а на студено замръзва. Но когато нѣкое дѣте бы ны попытало за причинитѣ на тѣзи явенія, често, като не знаемъ и ний самы да му отговоримъ, накарвамы го да мълчи, и наричамы пыганіята, които неговото просто любопытство ни прѣдлага, смѣшны и безчинства!

ПРАВСТВЕННОСТЯТА.

— 0 —

Безъ сумнѣніе науката за нравственността е най-полезната и най-нуждната на чловѣка, защото го учи, какъ да управлява страститѣ си и да туря подъ правило дѣлата си, за да ся поминува честно и благополучно въ настоящій животъ, и да има добры надѣжды за бѣдущій, но тая наука не е направила, както трѣбаше, голѣмъ напѣдъкъ, и най-паче практическата ѣ страна. На това е имало и има много прѣчки; а по-общитѣ и по-обемливитѣ отъ другитѣ сж, както ся вижда, слѣдующитѣ двѣ:

Първа прѣчка е была изъ начало неученіето и немѣяніето на чловѣцитѣ. Родени за да живѣятъ животъ общественъ, и принудени отъ природѣтъ си слабостъ да търсятъ помощъ единъ отъ другый, събрахъ ся, и постепенно съставихъ села, градове, княжества и царства; събрахъ ся обаче изъ начало младенцы по силитѣ на душѣтъ, неучены и неопытны въ общественнитѣ работы, лишены отъ мудры законы, и заблудены въ идеитѣ си за Бога. Отъ тука, природѣ имаше да произлѣзатъ много и голѣмы измамы, нравы и обычаи грубы и дивашкы, безумны и противны на цѣльтъ на общественный животъ. Тѣзи нравы и измамы, вкоренены съ врѣме и засилены чрѣзъ дълго навикновение, останхъ отъ родъ въ родъ не откъсваны, или поне твърдѣ мячны да ся искоренятъ.

Нравственнитѣ болѣдуванія не сж толкозь чувствувемни, както тѣлеснитѣ, ако и да сж по-лоши отъ тѣхъ и по-опасны. Чловѣкъ естествено иска да пази и да улучава тѣлесното си сжществование: всякога и всѣду е

обыколенъ отъ природны причины които дѣйствовать на него непрѣстанно; има вѣщны чувствованія, които му даватъ да познава и най-малкото противно; и тъй тутакъ си чувствува всяко природно зло, и търси отбѣгваніето или исцѣляваніето му. Но нравственныѣ болѣдуванія сѣ нечувствуемы, и, това което е по-лоше, налѣтватъ всякога съ чувства на измамливѣ сласть; отъ това челоуѣкъ става злочестъ и страда, безъ да знае истинныѣ причинѣ, за да ѣхъ отмахне и истреби. Отъ тука става че много прави и обычаи, въведени въ градове и народы безъ никакво сумнѣніе че сѣ вредителны, ставѣли сѣ слѣдъ врѣме губителны.

Второ, господаритѣ и владѣтелитѣ на градовѣтъ и народыѣтъ, като нечувствуватъ или като не искатъ да чувствуватъ, че истинната тѣхна слава, сила и благополучіе зависѣтъ отъ правото образование и отъ добрыѣ нравы на подданицыѣтъ, не щѣтъ ни знаѣтъ за въспитаніето имъ и за нравственното тѣхно поученіе, и много пѣтъ даже развращаватъ ги политически, безъ да знаѣтъ че народъ развратенъ по нравы и неученъ неможе никога да бѣде твърда подпорка на прѣстола, нито орѣдіе на благополучіе и славу.

Когато Великій Александръ видѣлъ гробътъ на Ахилеса, ублазявалъ тогоу юнака, защото и додѣ былъ живъ былъ си придобылъ такъу единъ пріятель като Патрокла, и подиръ смрътъу си такъу въспѣвателъ, какъуто былъ Омиръ; но на властъу, стига само да иска; на всякой владѣтель въ рѣцѣтъ е да му бѣдѣтъ всичкыѣ подданицы Патрокловцы пріятели приживѣ, и подиръ смрътъу му Омировцы въспѣватели: единственното срѣдство е ученіето и нестроптивото образование на нравыѣ на народа.

ДВА ПОЕТА ВЪ СРАВНЕНИЕ.

СТАНКО ВРАЗЪ и ВЕРЕШМАРТИ.

— 0 —

Всякой народъ съразмѣрно съ обстоятелствата си има и своѣтъ особенъ поезіѣ, въ които ся отражаватъ нейныйтъ духъ, нейныйтъ чувства, желанія и надежды. Има сжщественна разлика между Романскѣтъ и Германскѣтъ поезіи, които въ свойтъ си редъ ся отличаваатъ отъ Славенскѣтъ. Твърдъ е интересна разницата между маджарскѣтъ и славенскѣтъ поезіи. Маджарската поезія е съвършено противоположна на славенскѣтъ, което излѣзва на явъ както въ народнѣтъ, тѣй и въ изящнѣтъ поезіи. Дива веселость наредъ съ отчаяніе и безнадежность, които касатъ душѣтъ, служатъ за отличіе на маджарскѣтъ поезіѣ, когато въ славенскѣтъ ся вижда спокойствіе, а ведно съ това и рѣшителность; твърдость на характера въ сегашното, надежда за по-добро бѣдуще, — ето какво изражава тя.

Много хубаво и изразително ся отсочва тази разлика на поезіиѣтъ въ двата народа, на хърватскыйтъ и маджарскыйтъ, въ тѣхнѣтъ двама забѣлжителны поеты, хърватскыйтъ, Станка Вразъ и маджарскыйтъ Верешмарти. Двамата тѣзи даровиты писатели живѣли и дѣйствовали именно въ туй врѣме, когато мыслѣта за народность, като електрическый токъ бѣ проникнѣла въ всичкыѣ народы, които ся намѣрвахъ подъ властью на Австріѣ, та гы бѣ възбудила къмъ новъ животъ; когато всякой, който до него врѣме едвамъ показваше бѣлжець на животъ, сега вече бѣше трепнѣлъ съ цѣль да си достави безопасность отъ притязанія на другыѣ враждебны нему народы, и възможность за свободно умственно развитіе. Двамата дѣятели живѣли въ туй врѣме, когато Маджаритѣ водахъ упорнѣ политическѣ борбѣ съ Сърбытъ и Хърватытъ, — борбѣ, която най-послѣ въ 1848-мѣ години ся прѣвърнѣ въ отчаяннѣ и открытъ кръвопролитнѣ войнѣ.

Тѣ и двамата обычали отечеството си и земали искренно участіе въ борбѣтъ и стремленія всякой на

своѣтъ народность. Само отъ безграничнѣ любовь къмъ отечеството му ся могли да ся сложать слѣднитѣ стихове на Верешмрти, които и до сега пѣѣтъ Маджаритѣ :

« Оставай, сыне Маджарскый,
Втрень, привързанъ за всегда
На твойтъ милъ башинѣ;
Нека ти бѣде сѣдбина
Да н' ѣ напущашъ никога :
Все ся завращай тамо ты
Да търсишь въ неѣ гробътъ си ! »

Въ дѣятелностьтъ на Верешмрти ный трѣба да различаваме двояко значеніе, като патриотъ и като писатель.

Като патриотъ, Верешмрти, както и всичкитѣ маджарскы политици, гледалъ прѣимуществено на маджарскыйтъ народъ само въ това дѣто да покори и да владѣ съсѣднитѣ народы и да води тѣхнитѣ работы въ своѣ ползѣ; поради туй защото иначе, ако бы тѣзи народы да получатъ сѣщѣтъ свободѣ, както Маджаритѣ, неизбѣжно, тѣ щѣтъ да дѣйствувать на Маджаритѣ; а понеже тѣзи послѣднитѣ сѣ и по-многобройни, тѣ бы лесно сполучили, или да си подчинятъ Маджаритѣ, или поне, да ги турятъ въ безисходно положеніе, да ги изгладятъ отъ помежду си.

Но като поетъ и человекъ, Верешмрти осѣщаль неправдѣтъ, който неговата народность сторила на славенскытъ народы, той прѣдвидѣлъ лошавитѣ послѣдци, които има да постигнѣтъ и безъ друго щѣтъ да постигнѣтъ сънародницитѣ му. Той видѣлъ тѣзи ужасны послѣдци, които го плашали, и поради туй пѣсенята му е проникнѣта всичка съ мракъ и меланхоліѣ.

Въ стихотвореніето « ЧЕЛОВѢКЪ БЕЗЪ РОДИНѢ » той олицетворява всичкѣтъ маджарскѣ народность въ видъ на единъ человекъ, въ видъ на злочестъ патриотъ. Той го прѣдетава въ скѣсаны и сѣдраны дрехы да ся щура по камышетъ и трѣшетъ на пустынѣтъ, докѣ дошелъ и застанѣлъ надъ зынѣлъ пропасть.

« Прѣдъ него пропасть задъ него пустыня ! »

Казва поетѣтъ. Ако бы ты мѣтнѣлъ очи на неговытъ брѣчки, помыслилъ бы, че нѣкаква си страсть го гони напредъ. Подирь това поетѣтъ го пыта :

« Кой си ти, брате, що ся скыташь по тѣзи пустыни и безисходни мѣста? Каква проклетія тя притиска, сыне на скръбѣтъ и на неволіѣтъ? »

— « О остави мя да ся скыташь по тѣзи пустыни. »

Отговаря странникътъ.

« Мойтъ дѣлъ е да ся скыташь безъ почивкѣ. Колкото страшна и да ти ся вижда тѣзи пустыни, тя все по-малко ужасъ навожда, отъ колкого душата ми. »

— « Ты може да си былъ богатъ и злочеста случка тя е ввѣрила въ сировашіа и тя е прокудила по тѣзи мѣста? »

Пыта поетътъ пакъ:

— « Азъ съмъ ся наслаждавалъ съ щастіето, което ни дава богатството, а сега е настанѣло врѣме, и докара си азъ да узнамъ и горестъ, и страданія. Злочестината, която сега мя прѣслѣдва, е много по-голяма отъ туй щастіе съ което азъ ся ползовахъ. »

— « Може ты да си ималъ пріятели или другари, които да съ ти измѣнили? »

— « Господъ ми е помиловалъ отъ тѣзи скръбъ: тѣзи които ми мене любяхъ, тѣ уирѣхъ вѣрни на любовѣтъ и на думѣтъ си. »

— « Умрѣли; ще каже, ты проливашъ сълзы по случай че си изгубилъ женѣ си или драгото си дѣтенце; може тѣхъ да гы е грабнѣла смъртъ отъ тебе? »

— « Азъ съмъ изгубилъ всичко що съмъ обичалъ, но моето непоклатно сѣрдце е надвило дори и надъ тѣзи загубы и може даже да въсѣгъжествува и надъ смъртѣтъ. »

— « А що ти е тѣй поразило? може ты даси ся опозорилъ? »

— « Мене мя е поразила една неправда въ отношеніе на моето отечество; и тази неправда е легнѣла като брѣме на душѣтъ ми. »

— « Може вмѣсто награды за услугѣтъ, които си направилъ не отечеството си, да съ ти испѣдвали отъ него? »

— « Испѣденный, колкото злочестъ и да е все пакъ има отечество, което и безъ него цвѣти и прѣуспѣва. Но народътъ, на който азъ принадлежъ, е изгубенъ; пропаднѣла е моята родина и никога нѣма да стане! Я чувай! Скрѣбѣта, която ми кѣса сѣрдцето, не ся исказва, поради туй че духътъ ми замира нѣ пропаданіето на народа ми. »

Колко были страшни мыслитѣ и чувствата които овладѣли Верешмарті, когато той всрѣдъ ликуваніята на сънародникътъ си, всрѣдъ засилваніето на Маджаризма ся прѣдавалъ на таквоя мрачно бѣдуща за народътъ си! Изъ душѣтъ на откритыйтъ поетъ прониква мрачно прѣдчувствіе, че неправдата на Маджаритѣ, която е постигнѣла Хърватитѣ, Сърбитѣ, Словацитѣ и Румънитѣ, ще да гы ввѣри въ безднъ, дѣто надеждата за по-далечно сѣществуваніе ще да исчезне за выжгы.

Въ това време, когато Верешмарти, въ стихотвореніето си е проникнѣтъ съ най-пълнѣж безнадежностъ, Станко Вразъ види на небето утренніѣтъ зорѣ да осветлява въ пленѣтъ разгарѣ честитото бѣдѣще на неговыѣтъ сънародници.

И той отъ душѣъ обыча отечеството си, и не само малкѣтъ своѣж родинѣж, но и всичкото си грѣмодно едноплемство; той вижда, че положеніето, въ което е сега туренѣтъ народѣтъ му не е радостно, но той ся не прѣдава на отчаяніе и на скѣрбѣ толкозѣ потресающѣ. Много пѣсни е посвѣтилъ Станко Вразъ « на Светѣтъ си Майчицѣ »; той съзнава всичкото зло, всичкыѣтъ безкрайны злочестини, които чужденциѣтъ сѣ причинили на съотечественицыѣтъ му. Той описва положеніето на народа си така:

« Той е сякашъ злѣ раненѣтъ младѣтъ юношѣ
Надѣ главѣж комуто грачатъ гарвани,
Та го чакатъ кога ще даде душѣ
Въ теглила и болкы неискзвани.

Но колкото тѣжовно и да е, споредѣ неговото мнѣніе, сегашното положеніе, той все още крѣлко ся държи о надеждѣтъ, отъ коѣто възниква у него убѣжденіе, че правдата ще одържи врѣхѣ.

Въ случай когато споменува за богатството и силѣтъ на враговетѣ на отечеството си, той прибавя:

« Света майко, не дѣй плака
Въ тѣзъ за тебѣ злочести дни,
Щото ты си чиста, майко,
Отъ най-тежкыѣтъ злины;
Кѣмъ свѣтътъ ты въ нищо зла
Никога не си была!»

Столѣтія не были въ силѣ да покорятъ отечеството му, което ся борило всякога за правото и за истинѣтъ; въ туй отношеніе за него народността е.

« Като желѣзенѣтъ кръстѣ
Забитѣ на канарѣж,
Врѣзъ него буря трайно бій
Но непокатенѣтъ той стон.

Кървавитѣ боеве съ маджаритѣ, егоистическата политика на съседитѣ извънѣтъ, и обезсиленната но още честолубивата аристократія извънѣтъ, която отивала ведно съ маджаритѣ въ вредѣ на народа, съ цѣлъ да спечели по-широко поле за своитѣ раскошества. — Ето какво е дока-

рало хърватитѣ до погиваніе. Но Станко Вразъ
и на развалинитѣ на славѣтъ и силѣтъ на отечеството
си възпѣва неговото надеждно бѣдуше :

« Мале, приѣмъ отъ мене,
Туй надеждно поздравленіе. . . .
Ще настанѣтъ дни чудесни,
Твойтъ ликъ ще пакъ да блесне;
Ще оздравятъ твойтъ раны. . . .
И пакъ твойто твой ще стане. . . »

Разницата въ погледытъ на двамата поеты къмъ бѣ-
душностѣтъ на отечеството имъ е колкото явна толкозъ
и любопытна. Въ честиты дни за Маджаритѣ Верешмарти
каквы мрачны сетнины имъ прокоби; а какъ свѣтло гле-
да на бѣдушето на свойтъ народъ Станко и въ самы-
тъ дни на неговитѣ злостраданія! Отъ що е то?

ДВѢ ЧУЖДЫ КНИГЫ.

—О—

РАД ЮГОСЛАВЕНСКЕ АКАДЕМІЕ знаности и умѣтности. Кни-
га XII и XIV у Загреб 1870-71.

ВЕСТНИК НАРОДНОГА ЗЕМАЛЬСКОГА МУЗЕЯ уЗагреб 1871.

Вмѣсто наши нѣкои книги за сега, които не смы-
имали честь да видимъ, ный ще поговоримъ за горнитѣ
двѣ книги. Ако и ланѣ издадени тѣ сж новы за насъ,
защото сега едвамъ узнаваме за тѣхъ, когато напротивъ
трѣбаше ный първы да знаемъ какво вършатъ нашитѣ бли-
жни, отъ които има много нѣщо да ся поучимъ за соб-
ственный си напрѣдъкъ.

Може бы да не е извѣстно на всичкы наши читате-
ли че въ Загребъ или Аграмъ, столицѣтъ на Хърватско,
ся отвори на 1867 Академія наречена Югославенска.
За отваряніето и устроєніето си туй заведеніе е обяза-
но на извѣстнытъ Джаковский Епископъ Штросмайера,
който е единъ отъ най-отличнытъ патріоты хърваты и е
станѣлъ забѣлѣжително лице въ новѣтъ хърватскѣ исто-
ріѣ, защото е положилъ почти всичкото си състояніе за
поддържаніе на различни образователны и политическы

прѣдпріятія, които сѣ имали за цѣль повдиганіето на хърватскій народъ отъ испадналото му състояніе. Този мъжъ не забравенъ и отъ насъ за благодареніята, оказаны и на бѣднѣйшѣтъ нашъ книжевностъ, поддържанъ и отъ други еще нѣкои пожъртователи, намѣрилъ въ срѣдъ хърватскыѣ книжевници, цѣль редъ заблѣжителны учены, които и съставили подпorkътъ на създанѣтъ Академіѣ; въшитъ въ отечественнѣтъ си исторіѣ и книжевностъ, натуралисти, археолози, всичкы намѣрили достѣпъ въ широкото учреждение, което вмѣстя въ себе си три отдѣла: историко-филологическый, философско-юридическый и естествено-научный. Кукулевичъ-Сакцинскый, Даниничъ, Рѣчкый Каноникъ, Ягычъ, Любичъ, Матковичъ и много др. зели учасіе въ занятіята на повѣтъ Академіѣ.

Отъ първѣтъ години на сѣществованіето си Загребската Академія е започнѣла изданіето на трудовѣтъ си (радъ), които ланѣ достигнѣли до XIV-й томъ. Въ това изданіе ся срѣщатъ много статіи които иматъ стойностъ, и най-вече по хърватскѣтъ старинѣ; то прилѣжно слѣди подиръ явеніята на славенскыѣ книжевности и дава за тѣхъ пространны отзивы въ библиографическый си отдѣлъ.

Но съ издаваніето на свойтъ ѣ Радъ далечъ не ся исчерпва всичката дѣятелностъ на Академіѣтъ; тя щедро употребѣва своитѣ голѣмы срѣдства на различни прѣдпріятія. Тя издава на свой счетъ учены съчиненія или дава на авторитѣ пособие за напечатваніе, назначава субсидеи на лицата, които ся нуждаѣтъ въ ходаніе за придиркытъ си; тя поддържа загребскыйтъ народенъ музей, назначава преміи за най-добрыѣ популярны ръководства.

Въ числото на ученыѣ изданія на Академіѣтъ ще посочимъ на първыѣтъ томъ исторіѣтъ на Сърбско-хърватскѣтъ книжевностъ отъ Ягыча, два тома паметници отъ дипломатическыѣ и други сношенія на южното-славенство съ венеціанскѣтъ републикѣ, издаваніето на пълны събранія отъ съчиненіята на старыѣ писатели и най-вече на сръбскыѣ поеты, което излѣзва подъ общо названіе «Стари писци хрватски,» събраніето на различни паметници отъ старѣ народнѣ словесностъ, които излѣзватъ на книжки подъ общо названіе «Старины»

Академіята събира матеріалы за пълепъ рѣчникъ отъ

живый хърватскій языкъ, рѣчникъ като Далевтъ; народныѣ юридическы обычаи и писаното право на южныѣ славены съставятъ също тѣй прѣдметъ на два сборники, наченѣты по желаніето на Академіѣтъ. Тя поддържа еще професора Павича въ занятіята му съ придиркытъ и изучваніето на старыѣ драматическы творенія отъ хърватскыѣ писатели въ Дубровникъ. Отъ ланѣ насамъ загребската Академія, въ споразумѣніе съ книжевното общество на Иллирскѣтъ Матицѣ, издава беллетристическый журналъ подъ име «Вѣнецъ».

Ный ся распрострѣхмы нѣколко по-подробно за дѣятелностѣтъ на тѣзи Академіѣ, зашто туй учреждение ед-вамъ ли е извѣстно у насъ, а пѣкъ то прѣдставя само по себе си рѣдкъ примѣръ на учено учреждение, което е еще ново, но съ трудоветъ си завоевало си е почетно мѣсто въ ученый свѣтъ, — учреждение, което освѣтъ като ся минува безъ правителственнѣ поддрѣжкѣ, излѣзло е само отъ народнѣ срѣдѣ и поддържа ся чисто отъ народа.

Въ поменѣтыѣ книжки отъ радѣтъ на Академіѣтъ, намѣрватъ ся нѣколко статіи отъ чисто филологическы придирванія, статія отъ Рачкы за далматскыѣ и иллирскыѣ монеты отъ най-древнѣй періодъ, статія отъ Академика Шлюсера, по поводъ на Дарвиновѣтъ теоріѣ, Очеркъ отъ Исторіѣтъ на Хрватско въ началото на XVI столѣтіе, по поводъ на судбѣтъ на Франкапана и Месича; библиографическый отдѣлъ заключава въ себе си обзоръ на най-главныѣ съчиненія по Географіѣтъ на Европейскѣ Турціѣ, отъ Матковича, обзоръ на успѣха на славенскѣтъ филологіѣ, по поводъ на съчиненіята гг. Лавровскаго, Потебни, Срезневскаго, Микуцкаго и др. отъ Ягича, отчетъ за славенскыѣ хронографы по поводъ на съчиненіята г. А. Попова «Обзоръ на хронографытъ...»

Втората книга, на коѣто заглавіето турихмы также на чело по-горѣ, е ежегодникъ отъ народныйѣ Загребскый Музей, който е подъ покровителството на речениѣтъ Академіѣ. Първата мысль за този музей принадлежи на извѣстныѣтъ въ своето врѣме патріотъ Людевита Гая, който еще на 1829-тъ години печатно е канилъ съотечественницытъ си да съставятъ чрѣзъ пожъртвованія събраніе отъ паметници на старинѣ и на естествено-исто-

рически прѣдметы, които ся относять до мѣстнѣжъ природѣ. Отъ тогазъ еще сѣ ся засѣбирали различни побирки, и музейгъ днесъ е достигналъ до едно трайно положеніе. Въ него има вече нѣколко отдѣлы, за попълненіе на които сѣ избрани отъ всячкыгъ провинціи довѣрены лица, които пріематъ всячкыгъ пожертвованія и доставятъ подаряваныгъ нѣща въ Загребъ. — Вѣстникътъ на Музея говори подробно за всячкы тѣзи прирасванія, като съобщава при това и мнѣніята на различныгъ учены, както мѣстны тѣй и чужденцы, помыганы за значеніето и происхожденіето на най-цѣнныгъ отъ тѣзи прѣдмѣты. Хърватското земско събраніе (сеймътъ) записало да ся даватъ 2,000 гулдена за поддържаніе на естественно-историческыгъ работы на музея, а нѣма сумнѣніе че това пособіе, ще даде на туй заведеніе ново и полезно развитіе.

СПОМЕНЪ НА ЛОРДЪ СТРАНГФОРДА.

— 0 —

Ново свѣтило, нова зорница
Блѣсна огрѣя за наша народъ,
Чуждъ по языка, отъ друга рода
Въ Англія роденъ, нашій Л. Странг-дт.

Право описа и прѣпорѣчва
Нашія народъ въ западный свѣтъ,
И сѣ прави мисли нази поуча
Благоразумный този человекъ.

Нашѣжъ сѣдѣжъ прѣдначертава
Съ здрави сѣдженія като Англіецъ,
И въ наша полза гласа си дава
Този великъ нашъ Българолюбецъ.

Той ни прѣдрича бѣдѣще, слава,
Въ миренъ напѣдакъ като вървимъ
Да правимъ умно, какъ подобава
На миренъ, крепки народъ единъ

Въ срѣдъ тѣзи бури на днешно време,
Въ тазъ тѣжка борба за новъ животъ,
Въ тазъ борба думаемъ, съсъ гр. племе,
Която води нашия народъ

Много заслуга за насъ туй става,
Дѣто да чие за нази гласъ
Западъ далеченъ, за да познава
Каквото става тука по насъ.

Ето зашо ний мислимъ са длѣжны
На тогосъ мѣжа честь да отдадемъ,
Чувство богатно, като хора умни,
И сѣ сяко сѣрце да благодаримъ.

Но, черна сѣдѣ! Злѣ на удари
Грѣбна ни, ето и тѣзи звѣздѣ
Толкози рано прѣдъ да озари
Нашія народъ; Ето темнотѣ!

Прѣдъ три години въ своето мѣсто
Той ся поминалъ в' средѣ своя подвигъ
И ся лишихмы вещь невзвратѣ
Отъ тозъ пріятель — геній великъ!

Длѣжностъ човѣшка сега испълни
Младъ нѣкой нашъ, жомѣкъ единъ
Гешеви отъ Пловдивъ, и ни обяви
За тозъ пріятель; Ето темнотѣ.

Като описа въ това списанье
За тогосъ мѣжа, неговъ животъ,
И все що списалъ, и дазъ ни знанье
Тамо на Западъ вѣщій Странгфордъ.

И днесъ въ живигъ катъ не си вече
На благодарство най малакъ знакъ
Земч и отъ насъ, о човѣчѣ,
Жертва душевна, и привосъ благъ.

Отъ Кисимоза.